

Perspectiefnota 2023

Inhoudsopgave

Perspectiefnota 2023.....	1
Inhoudsopgave.....	3
Inleidende samenvatting.....	3
Trends en ontwikkelingen	9
Krachtige economie.....	15
Goede bereikbaarheid.....	18
Hitte, droogte en wateroverlast.....	20
Energietransitie	22
Aantrekkelijk wonen en ruimte.....	24
Vitaal landelijk gebied.....	27
Samenleven in Overijssel	34
Bedrijfsvoering	37
Toekomst provinciale financiën	41
Financiën	46
Ontwikkelingen en voorstellen	46
Liquiditeitsprognose	54
Budgettair perspectief.....	56

Inleidende samenvatting

Inleiding

We naderen het einde van deze coalitieperiode. We zijn nog volop in uitvoering aan het coalitieakkoord "Samen bouwen aan Overijssel" en we hebben al mooie resultaten behaald. Maar er liggen grote opgaven voor ons. En volgend jaar zijn er weer provinciale statenverkiezingen. Deze Perspectiefnota is een goed moment om terug te blikken én vooruit te kijken naar de uitdagingen voor 2023 en de volgende coalitieperiode. In de afgelopen periode hebben we gewerkt met een ambitieus coalitieakkoord met deze zeven hoofdopgaven voor Overijssel: krachtige economie; goede bereikbaarheid; hitte, droogte en wateroverlast; energietransitie; aantrekkelijk wonen en ruimte; vitaal landelijk gebied; en samenleven in Overijssel. We zijn tevreden met de resultaten die we hebben gerealiseerd. Hierover hebben wij u in het [Jaarverslag 2021] over gerapporteerd.

We staan voor grote opgaven

Door sociale, economische, politieke, technologische, ecologische en klimatologische veranderingen staan we de komende jaren voor drie grote uitdagingen:

1. Klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en de energietransitie;
2. Het bieden van nieuw perspectief voor de landbouw en de ontwikkeling van de natuur;
3. Verstedelijking en mobiliteit.

Gedurende deze collegeperiode staan de genoemde uitdagingen al centraal in ons beleid en in de Nieuwe Omgevingsvisie. Daar gaan we het laatste jaar van deze coalitieperiode volop mee verder. We zien dat de noodzaak om in de aanpak van deze uitdagingen sneller voortgang te boeken. Ze zullen dus nog geruime tijd in belangrijke mate de provinciale beleids- en uitvoeringsagenda blijven bepalen. De aanpak van deze uitdagingen zorgt voor een goede toestand van de natuur, een duurzame energievoorziening, perspectief voor de landbouw, voldoende woningen en passende mogelijkheden voor mobiliteit in onze provincie. En daarmee voor de basis voor een mooi en gezond Overijssel, waar het goed wonen en werken is.

Daarnaast zijn er de actuele (geopolitieke) ontwikkelingen waar we zeker de gevolgen van zullen merken: de oorlog in Oekraïne en de aanhoudende stroom van vluchtelingen uit het

oorlogsgebied. Als gevolg van de oorlog hebben we ook te maken met veel onzekerheid over de economie en worden we geconfronteerd met fors stijgende prijzen van primaire levensbehoeften als energie en voedsel. En dat heeft weer gevolgen voor de koopkracht van mensen en raakt ook direct onze uitvoering door hogere kosten. De inflatie is ongekend hoog en niemand weet hoe dat verder zal gaan.

De drastisch gewijzigde geopolitieke situatie stelt ons voor vraagstukken die te maken hebben met de afhankelijkheid van (wereldwijde) ketens. De situatie confronteert ons met de consequenties van vraagstukken die te maken hebben met 'strategische autonomie'. Het is het begrip waarin de afhankelijkheid van de levering van producten van de andere kant van de wereld moeten komen zo klein mogelijk is. Wij moeten ons gaan bezinnen over de wijze waarop wij kunnen werken aan het verminderen van onze kwetsbaarheid m.b.t. de toelevering van energie, voedsel, technologie etc. Het gaat daarbij om het kritisch kijken naar het inkoopbeleid, naar de partners met wie we zaken doen, naar de leveranciers van brandstoffen. Met als doel de kwetsbaarheid (lees: de afhankelijkheid van onze toeleveringsketens) te verkleinen en daarbij de duurzaamheid te vergroten.

Grote opgaven vragen een sterke regie op de ruimte

De opgaven en transities die voor ons liggen zijn niet alleen groot en gecompliceerd, maar bevinden zich op verschillende schaalniveaus en haken zodanig op elkaar in dat een sterkere rol van zowel Rijk als de provincies nodig is. Het Rijk legt ook steeds meer een regisserende verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke opgaven bij de provincies. Daarbij gaat het er vooral om dat de provincie zorgt de randvoorwaarden voor een effectieve samenwerking tussen de betrokken partners op gebiedsniveau en hierin ook het initiatief neemt. Maar ook naar het Rijk toe moeten we randvoorwaarden scheppen om de grote opgaven te kunnen realiseren. Met alleen het vervullen van de benodigde randvoorwaarden zijn we er nog niet. De aanpak van de opgaven en de benodigde snelheid ervan, betekenen een grote personele inzet voor de provinciale organisatie waar we ons op moeten voorbereiden in een moeilijke arbeidsmarkt. Verschillende prestaties komen onder druk te staan omdat het werven van gekwalificeerd personeel in de huidige arbeidsmarkt lastig is. Initiatieven om gericht te werven en het zelf opleiden van collega's bieden perspectief.

Waterschappen en gemeenten hebben ook een belangrijke rol te vervullen waarbij hetzelfde vraagstuk rondom benodigde en beschikbare menskracht speelt en gemeenten hebben nu al aangegeven vanuit diverse hoeken overvraagd te worden. Wij gaan hier in de Perspectiefnota onder de afzonderlijke opgaven nader op in.

Context

We zien dat de maatschappelijke context is gewijzigd. De verdeeldheid in de samenleving tekent zich duidelijker af. Discussies op sommige onderwerpen zijn soms verhit en scherp. Er lijkt een tanend vertrouwen in de overheid te ontstaan als gevolg van dossiers die zich ook landelijk afspelen. Dit zijn zaken waar we rekening mee moeten houden, ook bij de uitvoering van de grote transitieopgaven die voor ons liggen. Het is zaak goed af te wegen hoe we maatschappelijk draagvlak kunnen creëren voor die zaken die geregeld moeten worden en hoe we de inwoners van Overijssel kunnen betrekken bij de besluitvorming. We werken al geruime tijd aan participatie (zie ook kengetal 6.8 uit Overijssel Ontcijferd 2022) en hebben in de afgelopen periode diverse nieuwe vormen van participatie ontwikkeld en opgezet, waardoor diverse evenementen en congressen alsnog doorgang konden vinden. We zien dat dit de komende tijd een nog belangrijker onderdeel van ons werk zal zijn en we blijven hier in investeren.

In de komende periode verwachten wij een forse toename van vragen uit de Overijsselse samenleving voor ondersteuning op een breed scala aan thema's ten gevolge van actuele maatschappelijke ontwikkelingen. Van de gevolgen van de coronapandemie tot de impact van de oorlog in de Oekraïne op Overijssel, van de leefbaarheid van het landelijk gebied tot de verstedelijkingsopgaven voor onze grotere steden. Het stelt ons voor vragen waar we vanuit de provincie ook graag een adequaat antwoord op willen, rekening houdend met de

grote uitdagingen waar ook oplossingen voor nodig zijn. Aan de andere kant zien we juist dat we onze adaptieve kwaliteit hebben getoond door snel en adequaat te reageren en nieuwe oplossingen aan te dragen. We verwachten dat er zeker nog meer onverwachte ontwikkelingen zullen volgen en kunnen we ons hierin nog verder ontwikkelen.

De uitdagingen slaan beleidsmatig neer in de Nieuwe Omgevingsvisie en worden via programma's gerealiseerd. Hierbij is het Provinciaal programma landelijk gebied misschien nog wel het meest omvangrijk qua inzet en impact. Het opstellen van dit programma vraagt om scherpe keuzes in omgevingsbeleid en ruimtegebruik. Deze hebben directe, zowel positieve als negatieve, sociale en economische effecten op de inwoners en bedrijven en voor ons landschap. En daarmee op de brede welvaart in onze provincie.

We kijken naar gemeenten en waterschappen en de wijze waarop we gezamenlijk kunnen zorgen voor een goed openbaar bestuur. Een bestuur dat staat voor kwaliteit en integriteit. Daarbij realiseren wij ons dat het voor kleinere gemeenten steeds lastiger wordt om het been bij te trekken bij alle opgaven, zeker in deze tijd van bezuinigingen en kostenverhogingen. We kijken samen met gemeenten naar hun slagkracht en hoe wij als provincie hen hierin kunnen ondersteunen.

Als we kijken naar onze financiële positie dan zien we dat deze wezenlijk anders is dan voorgaande jaren. Het is steeds mogelijk geweest om jaarlijkse grote incidentele impulsen te financieren, waardoor het onderscheid tussen structurele en incidentele taken lijkt te zijn vervaagd. Het huidige budgettaire perspectief biedt veel minder mogelijkheden voor dergelijke incidentele investeringen. Dit maakt dat een volgende coalitie keuzes moet maken: wat blijven we doen maar ook wat minder of niet meer? Deze financiële positie in combinatie met de grote uitdagingen én al het andere werk dat de provincie te doen heeft, maakt dat er meer gekozen moet worden. Met een goede balans tussen ambitie om maatschappelijke doelen te bereiken en de mogelijkheden die de provincie daarvoor heeft.

Terugblik

Bij het laatste jaar van deze coalitieperiode past dat wij terugkijken naar wat we hebben bereikt met het coalitieakkoord "Samen bouwen aan Overijssel". Wij zijn trots op wat we hebben bereikt. Veel opgaven liggen op koers en daar waar nodig is er nog ruimte om de investeringsvoorstellen in gang te zetten en de afspraken tot een afronding te brengen. En dit alles in een omgeving waarin we met diverse crises te maken hebben waarbij de coronacrisis, en de stikstofcrisis direct effect op de uitvoering van ons werk hadden. Zeker de stikstofcrisis ligt nog lang niet achter ons en zal samen met de wooncrisis, zorgen om ons klimaat en onze energievoorziening nog lang invloed hebben op onze te maken keuzes. De coronapandemie lijkt nu achter ons te liggen maar de effecten ervan zullen nog lang naklinken. Dankzij steunmaatregelen zijn veel (cultureel) ondernemers voorsnog overeind gebleven. De provincie heeft in de afgelopen jaren van de coronacrisis een cruciale rol gehad in het goed laten functioneren van de regionale economie met een eigen pakket aan steunmaatregelen.

We hebben afgelopen jaar in de gemeenten Ommen, Kampen en Haaksbergen gezorgd voor ondersteuning en begeleiding bij het versterken van het openbaar bestuur. In Ommen kijken we daarbij hoe een kleinere gemeente in de vorm van een regie-gemeente het beste kan functioneren en de lessen hieruit gebruiken we in onze ondersteuning van andere gemeenten in Overijssel. We hebben als bestuur en ambtelijk gekeken naar de gevolgen van polarisatie op moeilijke dossiers en de wijze waarop je als overheid hierin het beste kunt handelen. Hoe voorkom je verdere verharding van standpunten en bereik je het 'stille midden'? De leerpunten passen we nu toe in meerdere dossiers waar we de spanning zien oplopen.

Rechterlijke uitspraken hebben vergaande gevolgen voor vergunningverlening, toezicht en handhaving. Termijnen en processen staan onder druk en zorgen voor toenemende onzekerheid bij ondernemers. We balanceren tussen economische en natuurbelangen en hebben het moeilijke besluit genomen om extern salderen op te schorten.

In de afgelopen jaren hebben wij gestaag gewerkt aan de langjarige opgave om de natuur in onze 24 Natura-2000 gebieden te herstellen. Het Rijk startte in 2021 het Programma Natuur om natuurherstel te versnellen. Met de middelen die wij daarvan medio 2021 ontvingen, kunnen we nog meer de voor dat herstel noodzakelijke maatregelen nemen. Ondertussen startten wij de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof. In heel Overijssel, opgedeeld in zes deelgebieden, verkenden we de opgave tot stikstofreductie als basis voor natuurherstel. We leverden gebiedsanalyses op, op basis waarvan we in 2022 gebiedsagenda's zullen opstellen en die een belangrijk stuk van de stikstofpuzzel vormen die we te leggen hebben in het kader van de Wet Stikstofreductie en Natuurherstel en het Nationaal Programma Landelijk Gebied. Daarnaast zijn we gestart met de aankoopregeling veehouderijen en hebben we besloten een stikstofbank mogelijk te maken. Ook voerden we de Koersontwikkeling Landelijk Gebied uit als onderdeel van de nieuwe Omgevingsvisie. Daarin werkten wij de lange termijnopgaven voor het landelijk gebied verder uit.

Als we kijken naar onze opgaven kunnen we constateren dat er in de afgelopen tijd nieuwe initiatieven zijn genomen, concepten zijn bedacht en volop kansen benut zijn. Dat gaf onder andere een sterke impuls aan onze digitale ontwikkeling en voeding aan onze creativiteit. We hebben stevig ingezet op digitalisering zowel in productieprocessen in de ontwikkeling naar 'smart industry' als in e-commerce en cyberveiligheid. We hebben slimme oplossingen georganiseerd om duurzame energie opwek te ontsluiten en lokaal toe te passen. Op basis van bestaande afspraken, agenda's, programma's en onderzoeken, zoals het coalitieakkoord, de Kracht van Oost, Nederland Slim Benutten, de Strategische Innovatie en Investeringsagenda en de Omgevingsagenda Oost, hebben we in 2021 een Integrale Public Affairs Agenda samengesteld.

Ook hebben wij bedrijven geholpen met onderzoek naar het benutten van restwarmte. In de woningbouw hebben we gewerkt aan versnelling door te investeren in gebiedsontwikkelingen, wooninitiatieven, circulair bouwen, flexibele huisvesting, provinciaal aanjaagteam wonen en flexpools. We hebben steeds beter grip op de uitvoering van de Wet Bibob in onze eigen organisatie, scholieren hebben meegedaan aan Overijssel doet Mee! en we deden onderzoek naar de positie en rol van onze volksvertegenwoordigers.

Wij kunnen dus zeggen dat we veel bereikt hebben. We zien dat we voortvarend aan onze opgaven hebben kunnen werken. Wij geven graag een concrete greep uit onze resultaten:

- een succesvolle voucherregeling voor MKB-bedrijven waarbij deze bedrijven een voucher hebben gekregen voor het ontwikkelen van de digitale vaardigheden van hun medewerkers. Er zijn in totaal ongeveer 1.500 werknemers via de MKB-voucher bijgeschoold.
- We hebben volop gewerkt aan de transformatie van de binnensteden, samen met onze partners in onder andere het retailplatform Overijssel om binnensteden leefbaar te houden.
- De oplevering van de N340-Vechtdalverbinding die veel eerder dan gepland heeft plaatsgevonden.
Er zijn twee energiegebieden en vier locaties voor Smart Energy Hubs aangewezen. Bij de ontwikkeling van Smart Energy Hubs werken we samen met Provincie Gelderland in Oost-Nederlands-verband.
- Wij hebben het Perspectief Zelfbewust Overijssel geschetst waarmee wij voorkeursrichting aangeven voor de verdere uitwerking van de Nieuwe Omgevingsvisie.
- We hebben 14 provinciale inpassingsplannen (PIP, inclusief 3 bestemmingsplannen) afgerond begin 2022, er worden in alle gebieden interne maatregelen uitgevoerd en is de uitvoering van externe maatregelen in 4 gebieden gereed en in 6 gebieden gaande.
- We hebben bij twee gemeenten op hun verzoek, een financiële scan laten uitvoeren zodat zij zelf meer grip krijgen op hun financiële situatie.

- We hebben de gemeente Haaksbergen ondersteund in het proces (en het onderzoek) naar de uitplaatsing van de bedrijfsvoering.
- In de regioaanpak positieve gezondheid werken we samen met partners zoals de gemeentelijke gezondheidsdiensten en gemeenten aan preventie en gezondheid om een bijdrage te leveren aan de brede transitie 'van ziekte en zorg naar gezondheid en gedrag' en een project gestart met 'zorgreservisten'.

Aan het eind van deze terugblik willen we nog kort ingaan op de schadeproblematiek langs het kanaal Almelo-De Haandrik. In 2021 hebben we de schaderegeling voor de afhandeling van schades uitgebreid met de mogelijkheid van funderingsonderzoek wanneer er mogelijk sprake is van een kwetsbare fundering (€ 5.000,- of meer zettingschade). Deze funderingsonderzoeken worden komend jaar uitgevoerd, tot aan maart 2023. Na het onderzoek wordt wanneer nodig een plan gemaakt voor de funderingsverbetering. Daarna kan de uitvoering van start en vervolgens het schadeherstel. Dit proces zal in zijn totaliteit nog een paar jaar duren, per geval zal dit verschillen.

Trends en ontwikkelingen

Met het voortdurende belang van de grote uitdagingen zoals wij hiervoor hebben beschreven op gebied van klimaat en energie, een perspectief voor de landbouw en ontwikkeling van de natuur, en verstedelijking en mobiliteit, zien wij op zich geen nieuwe ontwikkelingen, maar de duiding en betekenis ervan verandert wel. Het gaat hierbij enerzijds om het verduidelijken van de opgaven en kaders, maar anderzijds vooral ook om te zorgen voor handelingsperspectieven voor inwoners en ondernemers en het organiseren van uitvoeringskracht. De opgaven en hun gevolgen verschillen per gebied. Daarom is meer dan voorheen een gebiedsgerichte aanpak nodig. Risico's hierbij zijn dat de governance van gebiedsgerichte samenwerking en het tegelijk werken aan meerdere opgaven vaak gecompliceerd is.

Daarnaast is er de actualiteit waar we niet aan voorbij kunnen en moeten gaan: de geopolitieke situatie die is veranderd door de oorlog in Oekraïne heeft (verstrekken) gevolgen voor de voedsel- en energieprijzen en demografische gevolgen/migratie (naast de bestaande migratie). We zien een gespannen arbeidsmarkt en ook een kostenstijging van (bouw-)materialen.

Vanuit de hiervoor geschetste context zien wij dit als de highlights van de trends en ontwikkelingen:

- Grote uitdagingen in de fysieke leefomgeving vragen sterke rol van de provincie in de ruimte.
- Ruimtedruk neemt toe terwijl de opgaven complexer worden: de beschikbare ruimte is schaars en diverse opgaven concurreren met elkaar. Daarom is er 'netwerksamenwerking' nodig.
- De geopolitieke situatie door de oorlog in Oekraïne heeft gevolgen voor voedsel- en energieprijzen en heeft demografische gevolgen als gevolg van migratie (naast de bestaande).
- Gespannen arbeidsmarkt en kostenstijging materialen versus een steeds grotere afhankelijkheid en kwetsbaarheid van digitale systemen. True Pricing wordt van steeds groter belang (het doorberekenen van alle kosten in de uiteindelijke prijs).
- Maatschappelijk onbehagen/vertrouwen in de overheid/polarisatie. Dit zie je terug in een lage opkomst bij de verkiezingen.
- De gewijzigde financiële positie van de provincie.

Deze highlights krijgen hun vertaling in de hierna geschetste vooruitblik.

Vooruitblik

Als we vooruitkijken naar het laatste coalitiejaar en de blik verder vooruit werpen, dan zien we zowel intern als extern grote ontwikkelingen die voor ons van belang zijn.

Zoals gezegd staan we voor grote opgaven en transities en daarnaast geen vermindering

van het belang van onze reguliere taken. We verwachten middelen van het Rijk voor de grote opgaven en transitie. Hier zal in de loop van 2022 meer duidelijkheid over ontstaan. Ondanks Rijksmiddelen, vraagt het huidige budgettaire perspectief om scherpe keuzes aan de voorkant, met een duidelijke en integrale afweging. Die keuzes zullen deels nu nog en in ieder geval door een nieuwe coalitie gemaakt moeten worden.

De invloed van de inflatie en de huidige geopolitieke situatie zien we in veel van onze opgaven terug in stijgende kosten van grondstoffen en energie, mede onder invloed van scherpere (inter-)nationale milieu-eisen. De huidige ontwikkelingen maken de verwevenheid van maatschappij en economie zichtbaar waarbij het vestigings- en maakklimaat onder druk staat door schaarste aan benodigde hulpbronnen als talent, vakmanschap, water en energie. Ook spelen vergrijzing en draagkracht van natuurlijke ecosystemen een rol; dit maakt slim en schoon produceren en distribueren nodig. De huidige ondersteuningsstructuur voor het (innovatieve) bedrijfsleven heeft laten zien dat de provincie goed een heeft kunnen inspelen op de coronacrisis. Het vermogen aanpassingen te doen en in te spelen op nieuwe kansen blijft actueel.

We zien dat bereikbare voorzieningen en aantrekkelijk vestigingsklimaat belangrijke redenen voor mensen zijn bij het kiezen van een woonplek. Mensen gaan niet per se wonen op plek waar ze werken. Dat heeft zijn weerslag op de sociale samenhang van dorpen en steden. Dit vraagt om andere verbanden in samenwerken en samenleven.

Ook zien wij dat het vergroten van leefbaarheid en een betrokkenheid van gemeenschappen en ondernemers een voorwaarde is voor een succesvolle implementatie van maatregelen in het landelijk gebied. Het is belangrijk de sociaal-economische component expliciet te adresseren bij de aanpak van de opgaven.

Het maatschappelijk onbehagen is nog steeds een belangrijk en actueel thema. Na een onderzoek van I&O research in 2020 waaruit bleek dat de burger steeds meer het vertrouwen in de overheid verliest, gaan we het komende jaar gaan aan de slag met dit thema. Het maken van de verbinding met de samenleving is daardoor nog belangrijker en zetten we in om aan de voorkant van de samenwerking tijdig de dialoog aan te gaan, zie ook hiervoor over participatie. We voelen ons als middenbestuur verantwoordelijk om de waarden van de democratie te behouden en een antwoord te vinden op maatschappelijke ontwikkelingen die deze bedreigen. En dat is geen eenvoudige opgave, maar we zien dat het goed is om hierin samen op te trekken met onze partners en dat de rol die we daar als provincie in nemen, wordt gewaardeerd. Dit helpt ons in het zoeken naar adequate antwoorden op de vraagstukken die zich voordoen.

Sociale kwaliteit, cultuur en erfgoed kunnen bruggen slaan en zo effecten op gebied van duurzaamheid en ander fysieke maatregelen vergroten. De culturele sector kan met haar verbeeldende kracht beter benut worden voor de verbinding van en met onze inwoners met de grote maatschappelijke opgaven. Met het uitgeven van sociale hypotheek zijn lokale ontmoetingsplaatsen en multifunctionele voorzieningen versterkt. Met het versterkingsprogramma culturele sector is een basis gelegd voor een meer wendbare en weerbare culturele sector. Het is belangrijk dat mensen gehoord worden zodat bij iedereen de kern van de problematiek goed in beeld is. De provincie fungeert als verbinder van landelijke agenda's en lokale ontwikkelingen. Een goed (bestuurlijk) samenspel is hierin essentieel. De lobbyprioriteiten uit de Public Affairs Agenda zetten we de komende jaren per schaalniveau concreet om in (lobby)doelstellingen, te beginnen met de voor Overijssel belangrijke spoorverbinding Zwolle-Twente-Münster, de Smart Energy Hubs en de Human Capital Agenda-deal.

Wat zien we verder aan meer specifieke punten voor de komende jaren?

- Vervangingsinvesteringen voor onze provinciale wegen: er zijn grote vervangingen nodig op ons provinciale wegennet op orde te krijgen. En net als in andere sectoren is de inflatie in de weg- en waterbouwsector hoog. Dit brengt de nodige bijkomende kosten met zich mee. Daarnaast is er de prijsstijging van de bouwmaterialen over de gehele lijn.

- **Energietransitie:** het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) loopt in 2023 af maar de opgave voor energietransitie gaat onverminderd door.
- **Aanpak landelijk gebied en het opstellen van een Provinciaal Programma Landelijk Gebied.**
Natuurinclusief werken: dit krijgt meer en meer een plek binnen onze opgaven. De aanpak van de stikstofproblematiek gaat onverminderd door.
- **Doorontwikkeling ICT:** onze informatievoorziening en -huishouding moeten mee kunnen in de diverse technologische ontwikkelingen (Cloud, Cyber), wetgeving over veiligheid, transparantie en eisen van het Rijk om aan te sluiten op landelijke voorzieningen.
- **Grensoverschrijdende samenwerking:** we werken aan de intensivering van de samenwerking met de deelstaat Nordrhein Westfalen via de zogenaamde Grenslandagenda.

Versterking kwaliteit openbaar bestuur: we bieden desgevraagd bestuurlijke en/of inhoudelijke ondersteuning aan gemeenten bij de uitvoering van hun taken.

Budgettaire perspectief 2022-2026

De huidige financiële positie is solide en meer dan gezond. Deze periode hebben we ervoor kunnen zorgen dat de structurele begroting in evenwicht is gebleven en op termijn in evenwicht blijft. Juist doordat we voorzichtig waren met het ramen van bijvoorbeeld het accres en terughoudend zijn geweest met structurele investeringen, zijn we in staat om bij deze perspectiefnota grote tegenvallers (bijvoorbeeld door inflatie) op te vangen. Voor de volgende coalitieperiode is er ondanks het veranderde perspectief daardoor nog wel bewegingsruimte. Met een reservering van in totaal € 50 miljoen is er daarnaast ook incidentele ruimte om te kunnen blijven investeren in Overijssel.

In onderstaande budgettaire perspectief zijn de ontwikkelingen en voorstellen bij deze perspectiefnota verwerkt. Alle toelichtingen hierop vindt u in het hoofdstuk Financiën. Als onderdeel van de voorstellen reserveren we € 20 miljoen voor de cofinanciering op Rijksmiddelen. Voor de resterende ruimte van ruim € 4 miljoen kunt u eventueel aanvullende voorstellen doen. In bijlage II van het Statenvoorstel hebben we de onderwerpen opgenomen die de afgelopen periode zijn geïnventariseerd maar die we niet in deze Perspectiefnota hebben opgenomen.

	Algemene reserve	2022	2023	2024	2025	2026
Ruimte structureel		1.286	1.732	5.101	8.329	3.547
Ruimte incidenteel		-1.286	-1.732	13.703	9.479	8.729
Ruimte saldo	4.439	-	-	18.804	17.808	12.276
<i>Gereserveerd volgende coalitieperiode</i>				50.000		

Statenvoorstel

Het Statenvoorstel is het besluitvormend stuk bij deze perspectiefnota. Het Statenvoorstel vindt u als bijlage onder de knop 'bijlagen', rechts bovenaan de pagina.

Trends en ontwikkelingen

Inleiding

We zien een aantal belangrijke trends en ontwikkelingen dat de komende vijf tot tien jaar betekenis heeft voor Overijssel. De belangrijkste beschrijven we in de inleidende samenvatting.

Over het algemeen kunnen we zeggen dat de gesignaleerde trends en ontwikkelingen voor een groot deel dezelfde zijn als vier jaar geleden. De duiding hiervan is vandaag echter

anders dan toen. Zo zijn digitalisering en de transitieopgaven in een stroomversnelling gekomen. Ook heeft de coronacrisis een aantal zaken uitvergroot (denk aan het maatschappelijk onbehagen in de samenleving) of structureel veranderd (bijvoorbeeld het thuiswerken). We staan voor grote opgaven en tegelijkertijd worden we geconfronteerd met diverse crises (o.a. klimaatcrisis, stikstofcrisis, wooncrisis). Het gebruik van het woord crisis in deze context is niet meer ongebruikelijk en worden rechtszaken aangespannen door maatschappelijke organisaties tegen de overheid en bedrijven. Aan het vooruitschuiven van lastige oplossingen lijkt, ook met de Green Deal en het regeerakkoord, definitief een einde te zijn gekomen. We zullen aan de slag moeten met de drie genoemde opgaven:

1. klimaatadaptatie, klimaatmitigatie en de energietransitie;
2. het bieden van nieuw perspectief voor de landbouw en de ontwikkeling van de natuur;
3. verstedelijking en mobiliteit.

Wij gaan hieronder nader in op de drie genoemde grote opgaven en schetsen het perspectief bij de trends en ontwikkelingen, gegeven de huidige ontwikkelingen.

Klimaatadaptatie, klimaatmigratie en de energietransitie

Klimaatverandering zal een steeds nadrukkelijker rol gaan spelen in ruimtelijke besluitvorming en de manier van bouwen. Klimaatverandering zorgt ervoor dat er in de toekomst grotere risico's zijn op overstromingen, wateroverlast, verdroging en tekorten aan water. Op de korte termijn geldt dat de huidige maatregelen in het kader van klimaatadaptatie ervoor zullen zorgen dat er meer ruimte zal moeten komen voor hogere en bredere dijken (zie kengetal 1.1 Primaire en regionale keringen die voldoen aan de geldende norm uit Overijssel Ontcijferd 2022). Ook zullen nieuwe overloopgebieden langs de grote rivieren een groter beslag leggen op de beschikbare ruimte. Langs een andere lijn leidt klimaatverandering ook tot zaken als hittestress in stedelijke gebieden, overmatige regenval, maar ook tot langdurige droogte, verzilting en (versnelling) van bodemdaling. Dit heeft directe gevolgen voor de leefbaarheid, maar ook voor de manier waarop we woon- en werklocaties inrichten en de landbouw. Extreme incidenten, zoals de overstromingen in Limburg, vergroten het maatschappelijk gevoel van urgentie dat verandering nodig is. De komende jaren zullen ook de inspanningen voor de energietransitie in een stroomversnelling komen. Ook geopolitieke spanningen en de afhankelijkheid van andere landen voor onze energie spelen hierbij een belangrijke rol. De extreem hoge energieprijzen van het afgelopen half jaar geven hieraan een extra impuls. Er is nog veel nodig om in 2030 te voldoen aan de doelstellingen uit het Klimaatakkoord. De kengetallen 2.5, 3.11 en 3.12 geven inzicht in de Overijsselse broeikasgasemissies uit Overijssel Ontcijferd 2022. De verhoogde doelstellingen van Nederland (ambities Regeerakkoord met een fonds van 35 miljard euro) en inzet van de Europese Commissie in het pakket 'Fit for 55' vragen een extra versnelling en forse bijstelling van gemaakte afspraken voor alle sectoren. De komende jaren zullen vooral de vergroting van de netwerkcapaciteit, tijdelijke energieopslag en het aantal te realiseren windmolen-locaties grote uitdagingen vormen. Slimme energienutslocaties (smart energy hubs) zullen gerealiseerd worden, waar energie-opwek, opslag en intensief gebruik en teruglevering aan het net samen komen. De waterstofeconomie zal in de komende jaren met proefprojecten gericht op wegtransport en energie-intensieve industrie verder gestalte krijgen. Dit alles gaat gepaard met flinke investeringen in de energie-infrastructuur, waarbij de provincie via haar ruimtelijk beleid en de voorgenomen regierol op de regionale energie-infrastructuur, kan zorgen (voor ruimte) voor een efficiënt toekomstbestendig energiesysteem.

Een nieuw perspectief voor de landbouw en de ontwikkeling van de natuur

In het landelijk gebied speelt de komende tien tot twintig jaar veel. Meerdere van de bovengenoemde opgaven, zoals de energietransitie en het klimaatbestendig maken van Overijssel, hebben direct invloed op de inrichting van het landelijk gebied. De

biodiversiteitscrisis maakt duidelijk dat herstel en verbetering van de natuur over de brede linie noodzakelijk is. Niet alleen in de natuurgebieden maar ook daarbuiten in boerenland/buitengebied. Zie hiervoor ook kengetal 3.3 Natuurkwaliteit binnen en buiten het Natuurnetwerk Nederland uit Overijssel Ontcijferd 2022. De achteruitgang van de biodiversiteit in het landelijk gebied is enorm en is mede veroorzaakt door intensivering en schaalvergroting van de landbouw.

Naar verwachting komt de Europese Commissie in 2022 met een nieuwe wet voor natuurherstel die ook aandacht vraagt voor dergelijk natuurherstel buiten de natuurgebieden. Een belangrijke voorwaarde voor natuurherstel is een forse vermindering van de stikstofdepositie. Verlaging van de uitstoot van stikstof ten gevolge van de landbouw en andere economische activiteiten in Overijssel is onvermijdelijk. Verder staan de leefbaarheid en de waterkwaliteit in bepaalde delen van Overijssel onder druk. Dit alles vraagt om een brede samenhangende benadering, waarin alle overheden samenwerken. In dit kader heeft het Rijk een Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) aangekondigd voor de periode tot 2035 met een Transitiefonds van 25 miljard euro. Dit programma richt zich op de grote urgente maatschappelijke opgaven rondom landbouw, natuur, water en klimaat in het landelijk gebied en op het mogelijk maken van economische ontwikkeling door het zorgen voor een basis toestemmingsverlening in het kader van de Wet Natuurbescherming. Deze opgaven hebben een grote impact op de ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw. Onderdeel van de aanpak is de verkleining van de veestapel, een extensivering van de veehouderij in kwetsbare gebieden en de versnelling van de transitie naar een duurzame kringlooplandbouw. Ook het nieuwe Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) richt zich hierop. De gedifferentieerde gebiedsgerichte aanpak zal leiden tot grote aanpassingen in het landelijk gebied. De perspectieven voor de verschillende vormen van landbouw worden hierbij gebiedsgericht inzichtelijk. Provincies gaan een belangrijke taak krijgen in de uitvoering van dit NPLG.

Verstedelijking en mobiliteit

Het tekort aan woningen en de stijgende huizenprijzen zullen naar verwachting ook de komende jaren een belangrijke uitdaging vormen. De bevolking blijft de komende jaren groeien en ook de huishoudensverdunding door vergrijzing en toename van éénpersoons huishoudens zet door. Hierdoor blijft er een grote behoefte aan woningen bestaan. De beschikbare ruimte is echter schaars en de woningbouw concurreert daarin met natuur, landbouw en, in toenemende mate, onze duurzame energievoorziening. Het Rijk wil de komende jaren 100.000 woningen per jaar bouwen en heeft de intentie daarbij een sterke regierol te pakken, onder andere door het aanwijzen van groeigebieden in de Nationale Omgevingsvisie. De regio Zwolle is zo'n groeigebied. De versnelling in de woningbouw is een lastige en urgente opgave vanwege lange doorlooptijden en druk op de ruimte van andere functies zoals natuur, landbouw en economie. Het aantal opgeleverde nieuwbouwwoningen in Overijssel blijft achter bij de ambities uit de woonagenda (zie kengetal 1.6). Het aantal harde plannen voor woningbouw bij gemeenten blijft constant. De zachte (nog niet vastgelegde) plancapaciteit voor nieuwe woningen neemt toe (zie kengetal 1.7, uit Overijssel Ontcijferd 2022). Opgave voor de komende tijd is om deze zachte plancapaciteit om te zetten in harde plancapaciteit.

We zien de afgelopen jaren een verschuiving van woonwensen, waarbij naast de steden ook het landelijk gebied steeds nadrukkelijker in beeld is. We verwachten – mede door het thuiswerken dat met de coronapandemie ingang gevonden heeft – dat deze trend zich doorzet. We zien ook al langere tijd de trend dat de regio's aan de grenzen van de Randstad steeds meer Randstedelingen trekken. De druk op de woningmarkt is in de Randstad dermate hoog dat niet uit te sluiten valt dat een deel van de woningzoekers hun uitvlucht zoekt tot relatief meer betaalbare woningen net buiten de Randstad. We verwachten dat deze trend zich doorzet en op termijn ook gevolgen heeft voor de woningmarkt in Overijssel.

Hoe omvangrijk dit is en wat de impact daarvan zal zijn is nog niet in te schatten. Wij gaan hier ook in de volgende paragraaf Leefbaarheid en brede maatschappelijke welvaart op in. Wat de komende jaren extra aandacht verdient is de relatie stad-platteland. De grens tussen beiden is nu vaak scherp getrokken vanwege de inzet op inbreiding (voor uitbreiding). En er is met meer verstedelijking ook behoefte aan natuur en recreatiemogelijkheden. We zien dat de coronacrisis (mede door het vele thuiswerken) deze behoefte heeft versterkt. Klimaat- en energiemaatregelen, recreatiemogelijkheden en overstaphubs zullen in het stadsrandgebieden tot ruimtelijke ingrepen leiden. Groen-blauwe dooradering en stadsranden met mogelijkheden voor recreëren en laad- en overstappunten kunnen eraan bijdragen om de relatie stad-platteland te versterken.

De gestage groei van het aantal woningen vergroot het gebruik van wegen en openbaar vervoer. Vanwege de gezondheidseisen aan stikstof- en fijnstofemissie zal het vervoer van goederen uit de stedelijke centra worden geweerd. Het werken aan een goede, veilige en gezonde leefomgeving in de stad zal daarmee hoger op de agenda komen te staan. Er zullen meer stadsdistributiecentra bij de uitvalswegen nodig zijn. We verwachten dat er de komende jaren steeds meer discussie zal ontstaan over de aanleg van nieuwe infrastructuurprojecten. Er is minder eigen geld voor aanleg en onderhoud beschikbaar, maar ook een steeds schaarsere gebruiksruimte. Mogelijk verlicht ook de toename van thuiswerken de druk op de infrastructuur. Dat roept de vraag op of er wel noodzaak tot investeren is in nog meer weginfrastructuur. Ten slotte zal de ecologische verduurzaming van de aanwezige infrastructuur en het stimuleren van gezonde mobiliteit (fietsen en lopen) om meer investeringen vragen. We verwachten dat het doorberekenen van milieu- en CO2-kosten (True Pricing) steeds meer ingang zal vinden. Ook verwachten we dat we als provincie steeds meer zelf een rol- en een voorbeeldfunctie hebben bij het klimaatneutraal en natuurvriendelijk onderhouden en aanleggen van infrastructuur. Dit vraagt wel om een andere manier van ontwerpen, aanbesteden en uitvoeren.

Leefbaarheid en brede maatschappelijke welvaart

De bovengenoemde opgaven krijgen niet alleen gevolgen voor het landschap van Overijssel. Ook hebben ze directe sociaal-economische effecten op de inwoners en bedrijven en indirect door de veranderende identiteit van het landschap en dus op de leefbaarheid. Deze impact kan zowel positief als negatief zijn en het is van belang daarover het gesprek met inwoners en andere belanghebbenden te voeren. Daarnaast verwachten we dat een veranderende bevolkingssamenstelling gevolgen kan hebben voor het bestaande noaberschap en druk kan zetten op de sociale cohesie (zie voor meer cijfers respectievelijk kengetal 6.11 Percentage inwoners dat voldoende noaberschap ervaart en kengetal 6.10 Ervaren sociale cohesie uit Overijssel Ontcijferd 2022). Bijvoorbeeld wanneer meer mensen uit de stad in het landelijk gebied en de kleine kernen gaan wonen en wanneer er grotere groepen vluchtelingen en statushouders als gevolg van toenemende internationale spanningen en oorlog zich in ons land vestigen. De effecten kunnen daarentegen ook positief zijn: de instroom van jonge gezinnen in kleine kernen is juist gunstig voor de leefbaarheid en biedt draagvlak voor voorzieningen.

We verwachten dat de Brede welvaarts-benadering bij het Rijk en mede-overheden steeds meer ingang zal vinden als sturingsinstrument en systematiek om de effecten van beleid en investeringen op het welzijn van inwoners te beoordelen. Hier moet echter nog veel kennis op ontwikkeld worden.

Maatschappelijk onbehagen en het openbaar bestuur

Maatschappelijk onbehagen

De legitimiteit van de overheid is helaas geen vanzelfsprekendheid. Diverse onderzoeken laten zien dat de polarisatie tussen groepen in de samenleving sterk is toegenomen (zie voor de cijfers de inwonerspeiling van de provincie Overijssel van april 2021) en dat het vertrouwen in de overheid is afgenomen. Ook in Overijssel zien we dat lokale bestuurders en

ambtenaren veel last hebben van het afgenomen vertrouwen. We zien dat polarisatie niet alleen een maatschappelijk fenomeen is, maar zich ook nadrukkelijker manifesteert in het debat in raden en staten.

Een korte toelichting in cijfers uit de genoemde opiniepeiling: het vertrouwen in de landelijke en provinciale politiek is sinds 2018 aan het afnemen, voor de gemeentelijke politiek stijgt het licht. In 2022 heeft een nipte meerderheid (58%) in Overijssel (enig) vertrouwen in de landelijke politiek. Het vertrouwen in de provinciale politiek is vergelijkbaar (58%). Het vertrouwen in de gemeentelijke politiek ligt daar ruim boven (73%).

Gecompliceerdheid van dossiers neemt toe en vraagt veel tijd

Raads- en statenleden worden steeds zwaarder belast met dossiers die door hun gecompliceerdheid lastig te doorgronden zijn. Daarbij komt dat het voor raads- en statenleden lastig is om zicht krijgen op thema's die zich afspelen in regionale samenwerkingsverbanden (zie ook kengetal 7.10 van Overijssel Ontcijferd 2022 en Werk volksvertegenwoordiger onder druk | KennisHub Overijssel). Dit vormt in toenemende mate een dilemma voor raads- en statenleden die dit naast hun werk moeten doen. We verwachten dat er de komende tijd meer aandacht zal komen voor de ondersteuning van raads- en statenleden.

Economie en arbeidsmarkt

De Nederlandse economie bevindt zich momenteel in een hoogconjunctuur en dat ondanks de hinder van twee jaar coronamaatregelen. Dit was het beeld voor de inval in de Oekraïne en de daarop volgende sancties en reacties. Begin 2022 was op de regionale arbeidsmarkt in Overijssel het aantal werklozen nog nooit zo laag. Er is meer vraag naar grotere bedrijfslocaties en de inspanning om schaars talent te binden en te houden is groot. De hightech maakindustrie in Twente blijft banen scheppen en kansen bieden voor ondernemers. Toch is er ook economische schade opgelopen die in de komende jaren ingehaald moet worden. Bedrijven hebben minder in vernieuwing geïnvesteerd, er is een grote opwaartse druk op vervoers- en brandstofprijzen en nu nog verzawaard door de Oekraïne-crisis. Daardoor is de inflatie sterk toegenomen en zal de Europese Centrale Bank moeten gaan ingrijpen. Ten slotte hebben veel bedrijven een te grote belastingschuld opgebouwd en wordt verwacht dat het aantal faillissementen zal stijgen.

Het digitale werken en verdergaande automatisering en robotisering in productie en logistiek zullen het personeelsgebrek moeten gaan compenseren. Dat is op zich al een stevige opgave voor het bedrijfsleven, die vervolgens gepaard gaat met scherpere milieu-eisen en stijgende kosten van grondstoffen en energie. Het kabinet heeft ongekend hoge fondsen in het vooruitzicht gesteld om de eerder genoemde opgaven in gang te zetten. In een onzekere internationale en geopolitieke omgeving zal er ook weer een periode komen met een afkoelende economie en afnemende groei. Geopolitieke spanningen en stijgende grondstofprijzen kunnen leiden tot fors hogere prijzen voor energie en producten. Kleine bedrijven hebben meer moeite om deze snelle ontwikkelingen bij te houden. Ook zien we dat economische maatregelen steeds meer ingezet wordt om de transitie naar een schonere wereld te maken. Dit vertaalt zich in prijsvorming (true pricing), innovatie en aanpak van marktfalen. Het gezond houden van de regionale economie en werkgelegenheid in combinatie met vergroening en digitalisering blijft in deze onzekere omstandigheden een stevige opgave.

We zien dat de cultuursector nog lang last zal houden van de impact van corona. Het eigen vermogen van veel organisaties is door de langdurige sluiting verdampt en veel zelfstandige professionals nemen afscheid van de sector. Het wordt moeilijker om culturele voorzieningen overeind te houden, vooral in kleinere gemeenten. Het verdwijnen van voorzieningen als het theater, podium of de bibliotheek is negatief voor de leefbaarheid. Meer inzet van vrijwilligers, politiek draagvlak en samenwerking met ondermeer onderwijs zal nodig zijn om afkalving te voorkomen.

De krapte op de arbeidsmarkt neemt steeds meer toe en is als gevolg van de coronapandemie alleen nog maar meer zichtbaar geworden. Dat levert problemen op. Er is met name een tekort aan goed opgeleide vakmensen. Bijvoorbeeld bij erfgoed: de restauratie-opgave wordt groter. Dat kun je deels oplossen met meer geld, maar wie gaat die restauratie-opgave uitvoeren? Er zijn steeds minder goed opgeleide vakmensen beschikbaar. En de bouwsector is nodig voor de extra woningbouw.

We verwachten dat er voor de grote opgaven de komende jaren veel extra medewerkers nodig zijn. Deze toegenomen vraag gaat naar verwachting leiden tot een competitie om de beste werknemers en tot onvervulbare vacatures elders. Dit zet het tempo van de opgaven onder druk.

We zien op allerlei terreinen (om uiteenlopende redenen) schaarste ontstaan, bijvoorbeeld als het gaat om drinkwater, gas, elektriciteit en internet. Bepaalde sectoren kunnen zich vanwege die schaarste niet meer in Overijssel uitbreiden. Om de leveringszekerheid van vitale factoren veilig te stellen zou de provincie een steviger regierol kunnen nemen, mits het instrumentarium hiervoor beschikbaar komt. Zo hebben we al een rol ten aanzien van drinkwater en krijgen we een rol ten aanzien van de energie-infrastructuur.

Digitalisering

De coronapandemie heeft op vele fronten de technische ontwikkeling (in brede zin) een boost gegeven. Zo is het thuiswerken sterk toegenomen en hebben ondernemers (gedwongen door fysieke sluiting) nieuwe verdienmodellen ontwikkeld. De digitalisering zet in hoog tempo door en het is zeker dat daardoor banen gaan verdwijnen, maar ook nieuwe gecreëerd worden. Het is echter moeilijk te voorspellen hoe snel dit gaat en hoe hier op in gespeeld kan worden. Door de steeds verder gaande digitalisering verplaatst ook een toenemend deel van het leven zich naar de digitale ruimte. Deze virtuele 'ruimte', die overal en nergens plaatsvindt, kent een andere dynamiek en andere spelregels dan onze vertrouwde fysieke leefomgeving. Naast de enorme voordelen, wordt de samenleving de laatste jaren geconfronteerd met de keerzijde van deze dynamiek en regels, denk aan desinformatie, uitsluiting van mensen die niet mee kunnen komen, de 'fabeltjesfuik' en algoritmische bias. Uitdagingen waar overheden de komende tijd voor staan zijn de toenemende eisen aan de eigen ICT-omgeving, bescherming tegen cybercriminaliteit, het benutten van kansen die digitalisering biedt en het tegengaan van de verspreiding van desinformatie.

Demografische veranderingen en migratie

De oorlog in Oekraïne en de daardoor in gang gezette vluchtelingenstroom maakt duidelijk hoe onberekenbaar de buitenlandse migratie is. Wat er nu aan migratie op Overijssel afkomt legt nog meer druk op de woningmarkt en de schaarse ruimte. Aan de andere kant kan het ook een kans zijn om de gespannen arbeidsmarkt te verlichten. Inventief beleid lijkt noodzakelijk. Denk aan inzet op snelle en flexibele bouw en scholing en inzet van statushouders.

Financiële positie

We hebben de afgelopen jaren stevig geïnvesteerd in Overijssel. Ook in deze coalitieperiode: een investeringsimpuls van € 305 miljoen en daarbovenop hebben we extra middelen vrijgemaakt voor de coronaherstelaanpak. Deze investeringen konden we ons mede veroorloven vanwege de Essent middelen. Deze middelen zijn nu grotendeels uitgegeven, bestemd of belegd in revolverende fondsen. We zijn de afgelopen jaren gewend geraakt aan de incidentele impulsen op de volle breedte van ons beleid (ruim € 30 miljoen per jaar). Nu de reserves uitgeput raken, zullen we onze uitgaven de komende jaren meer moeten baseren op onze structurele inkomsten.

De structurele inkomsten zijn echter met veel onzekerheden omgeven. Op dit moment vindt de herijking van de verdeling van het provinciefonds plaats en in het regeerakkoord is aangekondigd dat de financieringssystematiek voor decentrale overheden gaat veranderen per 2025. Ook is de introductie van 'Betalen naar Gebruik' aangekondigd, wat per 2030 het einde van de huidige Motorrijtuigenbelasting (MRB) zou betekenen. Dat heeft directe consequenties voor ons eigen belasting gebied: de provinciale opcenten op de MRB. Ons huidige belastinggebied zal verdwijnen en dus moeten we als provincies op zoek naar alternatieven voor een autonoom belastinggebied. In het regeerakkoord is bovendien aangegeven dat bij het onderzoek naar een nieuwe financieringssystematiek ook gekeken zal worden naar de uitbreiding van de decentrale belastinggebieden. Daarmee lopen beide ontwikkelingen de komende tijd hand in hand.

De maatschappelijke opgaven en transitie blijven om een forse inzet van ons blijven vragen. Voor een aantal opgaven komt er veel rijksgeld beschikbaar, waarvan een deel in onze provincie zal landen. Dat biedt kansen, maar de bestedingsrichting van deze rijksmiddelen is echter wel specifiek. De impulsen die we op vele andere terreinen gewend waren te doen, zullen geen vanzelfsprekendheid meer zijn. We komen daarmee in een positie dat we fundamentele keuzes moeten gaan maken: wat gaan we nog wel, en wat gaan we niet meer doen? Hoe blijven we investeringskracht behouden, nu en in de toekomst? En hoe kunnen we met minder geld toch het verschil maken als provincie (bijvoorbeeld vanuit onze kennis en kunde)?

Krachtige economie

Terugblik

De coronapandemie lijkt nu achter ons te liggen (zie o.a. kengetallen 5.1 ontwikkeling BRP en 5.4 werkloosheidspercentage van Overijssel Ontcijferd 2022) maar de effecten ervan zullen nog lang naklinken. Dit geldt bijvoorbeeld voor de beschikbaarheid van grondstoffen en de betaling van uitgestelde (belasting)verplichtingen. De oorlog in Oekraïne heeft de toelevering van grondstoffen verder onder druk gezet. Met de aandacht voor sleuteltechnologieën en het circulair maken van ketens, draagt ook de provincie Overijssel bij aan de strategische autonomie van Nederland en de EU.

Als per 1 juli de coronasteunmaatregelen van het Rijk stoppen, kan de regionale economie pas echt de balans opmaken. Veel cultureel ondernemers zijn dankzij steunmaatregelen in de benen gebleven. Het is lastig in te schatten in hoeverre zij zelfstandig overeind blijven, als de impact van de steunmaatregelen afneemt. En de provincie heeft een cruciale rol in het goed laten functioneren van de regionale economie. Met visie, kaderstelling, subsidies, fondsen en inkoopkracht stimuleert de provincie de brede welvaart. Om vanuit onze kracht en kennispositie de economie te verstevigen zijn keuzes gemaakt. Duidelijk is dat bedrijven niet hebben stilgezeten tijdens de pandemie. Er zijn ondanks alles mooie en goede resultaten behaald. Resultaten die een basis kunnen zijn om weer volop aan de slag te kunnen gaan. Een greep hieruit:

Innovatie

Maatschappelijke opgaven rond gezondheid, voedsel en energie vragen om nieuwe kennis. De provincie zorgt daarom voor innovatie-ecosystemen in de regio's. Partijen als Novel-T, Kennispoort Regio Zwolle en Oost NL hebben daarin een spilfunctie. Samen met partners heeft de provincie het afgelopen decennium gebouwd aan deze ondersteuning. Recent is er ingezet op de ondersteuning voor het brede mkb en de onderlinge samenwerking.

Strategische Innovatie Investeringsagenda (SIIA)

In de Strategische Innovatie Investeringsagenda (SIIA) Oost-Nederland staan

maatschappelijke transitie, zoals digitalisering, energie, circulaire economie, voedsel en gezondheid, centraal. Deze agenda is gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek (Kracht van Oost 1 en 2) en de voor Europa opgestelde Regionale Innovatie Strategie. Overijssel, Gelderland en partners nodigen andere overheden (Rijk en EU) en investeerders uit op basis van de kansrijke SIIA-thema's te investeren in waardecreatie in Oost-Nederland.

Bij de Europese programma's hebben de laatste jaren in het teken gestaan van uitvoering en toewerken naar de eindfase van de programma's 2014-2020 en de voorbereidingen voor de Europese periode 2021-2027. Ook ThinkEast Netherlands voor een helder (innovatie)profiel en het beter benutten van thematische fondsen en Interreg B kwam aan bod.

In Overijssel hebben een kleine 3000 projecten van bijna 2000 organisaties tijdens de huidige Europese programmaperiode (van 2014 tot 1 juli 2021) € 458 miljoen subsidie gekregen. Wij hebben hierover een film gemaakt die via deze link is te bekijken: Film Europese regionale programma's Overijssel '14-'20.

Human Capital

Mede ter ondersteuning van de SIIA draagt de provincie via regionale ontwikkelfondsen en de provinciebrede infrastructuur met Overijssels vakmanschap bij aan een Leven Lang Ontwikkelen. Sinds medio 2021 is de portal Overijsselleertverder.nl online. Dit biedt een up-to-date overzicht van regelingen en financieringsmogelijkheden gericht op een Leven Lang Ontwikkelen in Overijssel. Met het ondersteunen van publiek-private samenwerkingen dragen we bij aan voldoende deskundige vakmensen om de Overijsselse opgaven te realiseren. Een voorbeeld hiervan is de learning community 'Gas er op' waarin het onderwijs en het mkb samen de installatiebranche in Oost-Nederland klaarstomen voor de energietransitie. De learning community richt zich vooral op reskilling en upskilling van ervaren medewerkers binnen een installatietechnisch bedrijf. Via de drie Overijsselse Techniekpacten is het kiezen, leren en werken in de techniek door de provincie financieel ondersteund. Ook zijn in 2021 twee leernetwerken gestart (inclusie en talent).

Tijdens de coronacrisis was extra inzet nodig om het mkb toekomstgericht te ondersteunen. Om het talent in de regio te behouden is een stimuleringsregeling voor jongeren in het mkb geïnitieerd (subsidie voor het aannemen van een afgestudeerde jongere of het begeleiden van een BBL-student of stagiair). Het totale budget is toegekend. Om bedrijven en cultuur-maatschappelijke instellingen te ondersteunen bij de digitalisering zijn er vouchers beschikbaar gesteld. Bij ruim 150 mkb-ondernemers zijn ongeveer 1.500 werknemers via de mkb-voucher bijgeschoold in hun digitale vaardigheden.

Vooruitblik

Vanuit de opgave Krachtige economie zijn door Provinciale Staten via afzonderlijke statenvoorstellen programma's vastgesteld, meestal met incidentele financiële dekking. Het gaat om het midden- en kleinbedrijf (mkb), human capital, circulaire economie, Gastvrij Overijssel, ruimtelijke economie, verduurzaming bedrijventerreinen, evenementenbeleid, Europa en de fondsenstructuur. Verder zijn er Regio Deals in uitvoering. De voortgang van deze programma's verloopt volgens planning.

Het is voor ons zaak om met de opgebouwde ondersteuningsstructuur integraal bij te dragen aan een stuwende economie die vernieuwt én impact heeft op maatschappelijke opgaven, zoals gezondheid, energie, biodiversiteit, landelijk gebied/leefbaarheid en circulaire economie. En daarnaast ook bedrijven te ondersteunen om hun eigen businessmodellen/-processen aan te passen voor het realiseren van maatschappelijke opgaves (zoals CO₂-reductie, biobased- circulair produceren enz.). Gezien de huidige geopolitieke spanningen, richt het Rijk het missiegedreven innovatiebeleid op de drie grote opgaven: klimaat en

energie, digitalisering en sleuteltechnologieën, en de circulaire economie. Het gaat er om dat wij ervoor zorgen dat het economische instrumentarium nog beter gaat bijdragen aan de thematische en gebiedsgerichte maatschappelijke opgaven, zodat het overzichtelijk blijft voor ondernemers, er ruimte is voor maatwerk per regio en bedrijven in staat worden gesteld bij te dragen aan de opgaven waar we als samenleving voor staan. Wij gaan de komende anderhalf jaar bovendien inzetten op de leerrijke regio, waarbij we voldoende deskundige vakmensen voor de klimaatopgaven centraal stellen.

Regiefunctie

We zorgen voor duidelijke regionale afwegingkaders voor het locatiebeleid van gemeenten bij de programmering van bedrijventerreinen (regiefunctie). Kijkend naar de benutting van hulpbronnen, de bescherming van natuur en de aansluiting op mobiliteits-, ICT- en energie-infrastructuur is meer provinciale regie nodig. Kansen zijn er in het versterken van strategische knooppunten in de kennis-, vervoers- en energienetwerken en op (internationale) corridors (zoals de Hanzelijn/N50, Zwolle-Twente-Münster, North Sea Baltic).

De toekomst is ongewis en dat vraagt van ons provinciale beleid flexibiliteit en het vermogen om aan te passen. De huidige ondersteuningsstructuur voor het (innovatieve) bedrijfsleven heeft laten zien adaptief te kunnen inspelen op de coronacrisis. Het vermogen aanpassingen te doen en in te spelen op nieuwe kansen blijft actueel. Daarbij denken we specifiek aan deze sectoren/branches:

- De schade die de coronacrisis in de economische sector heeft aangebracht vraagt om flinke transformaties en nieuwe businessmodellen, net als de maakindustrie en logistiek waar meer druk zal komen om energiegebruik vanuit fossiele bronnen te verminderen en effectiever om te gaan met materiaalstromen (circulaire economie). Ook omdat de tekorten op de arbeidsmarkt, specifiek technisch personeel en vakmanschap, naar verwachting toe zullen nemen (zie ook kengetal 5.5 tekort aan arbeidskrachten van Overijssel Ontcijferd 2022).
- Ook voor de agrarische sector is het steeds belangrijker in te spelen op nieuwe verdienmodellen en technologische mogelijkheden anderzijds. Denk aan gebruik van eiwitten, korte ketens, circulariteit en Agiotech. Een extra impuls op het gebied van innovatie in de Agrofood is noodzakelijk om van daaruit ook bouwstenen voor oplossingen te verkrijgen.
- En ook in de evenementensector zijn organisaties creatief omgegaan met de gevolgen van de coronacrisis. De opgave is nu te transformeren om aan natuurbeschermingseisen te voldoen. Voor incidentele evenementen een flinke opgave.
- Binnen de, landelijk unieke, netwerkorganisatie Gastvrij Overijssel werken wij samen met ondernemers, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen en wetenschappelijke onderzoekers én inwoners nu ruim tien jaar aan plannen en projecten om de kwaliteit, variatie en aantrekkelijkheid van Overijssel als woon-, werk- én verblijfsregio vergroten. En dankzij onze inspanningen staat de vrijetijdseconomie in Nederland opnieuw op de kaart. Tijdens de coronacrisis heeft het netwerk met de 'Taskforce Gastvrij Overijssel' haar grote waarde voor de vrijetijdseconomie in Overijssel bewezen. Na 2023 komt aan deze succesvolle regionale en nationale samenwerking vooralsnog een eind.

Crisis versterken processen die al in gang gezet zijn, zoals de snelle digitalisering, het robuuster maken van waardeketens (strategische autonomie) en het belang van sleuteltechnologieën en technologische soevereiniteit. Op de schaal van Oost-Nederland werken Overijssel en Gelderland daarom verder aan de Strategische Innovatie Investeringsagenda (SIIA). Deze agenda geeft inhoud aan het opgavegerichte projecten met voldoende schaal en massa. Daarmee speelt de provincie in op kansen in het coalitieakkoord Rutte IV (GroEIFonds, Regio Deals) en Europese fondsen. Naar verwachting wordt de rol van

Regio Deals groter, terwijl ze een kleinere economische component hebben. Vanuit de brede welvaartsgedachte is het wenselijk om een sociaaleconomische paragraaf aan de Regio Deals toe te voegen, waarin ook ruimte is voor: lokale identiteit, beleving van erfgoed/DNA, talenten en culturele broedplaatsen. De door ons mede opgebouwde netwerken als Gastvrij Overijssel en de Economic Boards in de regio's kunnen hierin een belangrijke rol vervullen.

Goede bereikbaarheid

Inleiding

Een goede bereikbaarheid is essentieel voor bedrijven, de welvaart en het welzijn van onze inwoners. Daarvoor is een passende mobiliteitsmix over weg, spoor en water, met stimulering van fietsgebruik. Het gaat daarbij vooral om snel en toegankelijk, schoon, duurzaam en veilig openbaar vervoer met aandacht voor de regionale, specifieke uitdagingen. Goede bereikbaarheid is een randvoorwaarde voor maatschappelijke participatie in, en het economisch functioneren van onze provincie. Mobiliteit staat niet in dienst van zichzelf, maar heeft duidelijke raakvlakken met de verschillende rode draden uit het omgevingsbeleid.

Terugblik

De afgelopen jaren hebben wij de maatregelen voor een veilige, slimme en duurzame mobiliteit stevig opgepakt en is qua mobiliteit via verschillende sporen ingezet op "minder, anders en schoner". Slim gekozen locaties voor nieuwe ontwikkelingen kunnen zorgen voor minder mobiliteit, door middel van gebieden met gemengde functies en kortere verplaatsingen ("15-minutensteden"). Inzet op deel- en ketenmobiliteit via hubs maakt het mogelijk om verkeersluwere gebieden (stadscentra, woonwijken) te realiseren met daarin meer ruimte en aandacht voor het verblijfsklimaat ("place to be") en gezondere mobiliteit. Naast het robuuster maken van (multimodale) netwerken zetten we stappen om de hoofdinfra steeds meer circulair, verkeersveilig en klimaatadaptief te maken. We hebben ons vanuit goederenvervoer en logistiek actief ingezet op een goede bereikbaarheid van Twente via het water. De Twentekanalen worden verruimd, waardoor er met grotere schepen en dus met meer lading gevaren kan worden. Ook zijn er openbare kades gerealiseerd in Almelo, Hengelo en op het XL Businesspark en is onder leiding van de provincie het digitale platform Blauwe Golf gerealiseerd.

Ten behoeve van de verduurzaming van het wegtransport onderzoeken wij kansrijke locaties voor afstemming van vraag en aanbod voor elektrisch laden in de logistiek en stemmen dit af met visie- en planvorming rondom hubs (Smart/Clean Energy en stadslogistiek).

Wij hebben de ambitie natuurinclusief te willen werken bij de aanleg en onderhoud van provinciale infrastructuur. Om daar invulling aan te geven hebben we vorig jaar besloten om de komende jaren minimaal 10 meest urgente faunaknelpunten op te lossen en daarmee het aantal aanrijdingen met wilde dieren te verminderen. We benutten ook kansen om onze bermen natuurvriendelijker in te richten en te beheren.

Wij zetten in op gezonde mobiliteit, met in elk geval aandacht voor verplaatsingen te voet en met de fiets, al dan niet gekoppeld aan het openbaar vervoer. Fietsen biedt een oplossing voor veel maatschappelijke opgaven, waaronder verstedelijking, verduurzaming en gezondheid. Zie hiervoor kengetal 4.7 ontwikkeling fietsgebruik uit Overijssel Ontcijferd 2022: de fiets is een populair vervoermiddel voor de korte afstanden (tot 8 km.).

Zo hebben wij de coronacrisis juist benut om duurzame mobiliteit bij werkgevers te stimuleren, met het accent op thuiswerken en slim reizen. Met fietsstimuleringsinterventies leveren wij een bijdrage aan het mijden van spitsen (auto en OV) en stimuleren van schoner vervoer.

In de volle breedte werken we succesvol met onze gemeenten en Rijkswaterstaat aan onze ambitie voor een goede bereikbaarheid. Dit doen we ambtelijk en bestuurlijk in de

gebiedsgerichte Regionale Mobiliteitsaanpak Overijssel (RMO). Met deze overheden bepalen we samen ons regionale beleid, vertalen deze naar programma's en beslissen samen welke projecten we voorzien van een bijdrage uit het beschikbare budget voor de regionale mobiliteitsaanpak. Dit op basis van de effectiviteit en inhoudelijke kwaliteit van de projectvoorstellen.

Concrete resultaten die we behaald hebben zijn:

- oplevering van de N340-Vechtdalverbinding en de onlangs getekende startbeslissing rijksweg N35 Wijthmen-Nijverdal, waarvoor eerder in 2021 provinciale cofinanciering is geregeld. Verder is eind 2021 het voorkeurstracé (Vloedbeltverbinding) van de rondweg Zenderen vastgesteld (inclusief investeringsbesluit);
- financiële afspraken met het rijk over uitvoering korte termijn verbeteringen spoorlijn Zwolle – Wierden (resultaat 2021, dat in de eerste helft 2022 in PS zal worden behandeld);
- afronding van de capaciteitsverruiming van de A1 en ruimtelijke kwaliteitsprojecten binnen de A1-zone (zie kengetal 4.3 Files in Overijssel uit Overijssel Ontcijferd 2022: een afname van de files);
- introductie van ZE-bussen in regio Zwolle, waarmee de CO2-uitstoot in het regionale OV aanzienlijk is gereduceerd. Als vervolg hierop onderzoeken wij verduurzamingsopties voor de resterende dieselspoorlijnen in onze provincie (ALMA, ZHO) en maken we eind 2022 afspraken met het rijk;
- extra impuls aan de fiets, zoals verbeteringen van de Vechtdalverbinding, meerdere tracé delen van de F35 en verbeteringen aan regionale fietsroutes. Daarnaast hebben we de afgelopen periode geïnvesteerd in slimme technieken en gedragsinterventies om fietsgebruik te stimuleren. Slimme technieken, zoals voorrang voor de fietskoeriers in Zwolle, dragen bij aan meer prioriteit voor de fiets en daarmee een leefbare stad. Wij hebben de praktijkproef Fietsketting voorbereid die in 2022 zal starten tussen Hengelo en Borne;
- met het pakken van de regierol bij digitalisering mobiliteitsdata is Overijssel koploper op levering van mobiliteitsdata (data top 15). Samen met inliggende gemeenten is in 2021 ingezet op het (verder) uitrollen van slimme verkeerslichten, zogenaamde i-VRI's.

Vooruitblik

We gaan door met onze inzet op verduurzaming en transformatie van het regionale openbaar vervoer. Door de ontvangen beschikbaarheidsvergoeding OV (ter compensatie van reizigersuitval door corona) vanuit het rijk kon ons OV met slechts een beperkt afschalen van de dienstregelingen beschikbaar blijven. Het is nog niet duidelijk welk blijvend effect de coronacrisis en het vaker thuis- en hybride werken heeft op ons OV gebruik. Het is voor ons een nog grotere uitdaging om de kwaliteit van ons OV overeind te houden tegen acceptabele kosten en verdere versraling van de huidige vorm van OV tegen te gaan. De noodzaak neemt toe voor een OV-systeem met enerzijds zogenaamde gestrekte lijnen met een grote halteafstand ("HOV") en anderzijds onderliggend maatwerkvervoer in de vorm van publieke/openbare mobiliteit en de (door-)ontwikkeling van MaaS-systemen. (H)OV-haltes moeten goed en veilig bereikbaar zijn voor langzaam verkeer, zeker in het meer landelijk gebied waar de halteafstanden aanzienlijk zijn.

Op basis van recentere aanbestedingsresultaten is al wel duidelijk dat onze aanbesteding van de OV-concessie in Twente vanaf 2022 extra middelen vraagt om nog enigszins een vergelijkbaar OV-product te mogen verwachten. Voor verduurzaming van de drie resterende dieselspoorlijnen lopen de nodige acties om te kunnen gaan besluiten in welke vorm die treinen het best met zero emissie kunnen worden aangedreven. Afhankelijk van de keuze in welke vorm lijkt het hiervoor beschikbare budget voorsnog toereikend.

Voor de verbetering van de verkeersveiligheid en doorstroming op de N50 nabij Kampen is extra financiële inzet nodig; de verdere uitwerking van de plannen en de geactualiseerde

kostenraming daarvoor vertaalt zich in een hogere regionale bijdrage, ook vanuit onze provincie. Wat betreft beheer en onderhoud en verbeteringen aan onze eigen infrastructuur (o.m. de Vloedbeltverbinding) geldt dat we eerder investeringskredietaanvragen hebben gedaan op basis van een bepaald prijspeil. Met de stijgende prijzen voor onder meer grondstoffen en energie gaat dit wel knellen. Hiervoor moet een voorziening worden getroffen (en in het vervolg een geraamd prijspeil voor het jaar van realisatie te gaan gebruiken).

We werken aan de uitvoering van tien (snelle)fietsroutes en tracédelen van de fietssnelweg F35. De ambities zijn echter groter dan de budgettaire ruimte voor de komende jaren en ook hier spelen de (snel) stijgende prijzen voor realisatie.

Ten behoeve van de verbetering van de verkeersveiligheid maken we de omslag van reactief beleid naar een meer risico gedreven aanpak (zie kengetal 4.8 Verkeersslachtoffers uit Overijssel Ontcijferd 2022: stagnerende daling in het aantal verkeersdoden en stijgend aantal ernstig gewonden in het verkeer, aandeel fietsen stijgt al drie jaar achtereen). Dit vertalen we naar een Meerjarenprogramma Verkeersveiligheid. Ook hiervoor biedt het rijk aanvullende rijksmiddelen waarbij een 50-50 kostenverdeling geldt, ook hiervoor hebben we eigen cofinanciering nodig.

Rolneming

De rol van overheden bij realisatie en in stand houden van een robuust infranetwerk staat voorop de komende jaren. Welke positie wil de provincie innemen als het gaat om “publieke mobiliteit”, wat spreken we af met gemeenten en andere (markt) partijen over hun rol en verantwoordelijkheden en hoe is dat slim te organiseren? Het gaat over rolneming van de provincie bij deel/ketenmobiliteit en hub-ontwikkeling, en het stimuleren van gezonde mobiliteit (wandelen/fietsen) parallel aan de uitrol van autoluwere zones zoals binnensteden, inclusief de noodzaak tot flankerend (parkeer)beleid door gemeenten. Ook is het van belang dat we “minder” mobiliteit nastreven door te blijven stimuleren dat inwoners en/of werknemers bewust kiezen voor een verplaatsing in combinatie met thuiswerken via onze gebiedsgerichte regionale mobiliteitsaanpak.

Verstedelijking versus mobiliteit

In het omgevingsbeleid dient meer dan voorheen aandacht te zijn voor interactie tussen verstedelijking en mobiliteit. Slimme locatiekeuzes en bijbehorende gebiedsinrichting (“15-minutenstad”) kunnen substantieel bijdragen aan het verminderen en verkorten van verplaatsingen. Bij de ontwikkeling van nieuwe woonlocaties vanuit de verstedelijkingsopgave kan de aanwezigheid van treinstations maar ook een HOV-halte (met HUB-voorzieningen) een belangrijke randvoorwaarde zijn.

Hoe korter de afstanden, hoe meer ze kunnen worden gedaan met gezonde mobiliteit (wandelen, fietsen) al dan niet gecombineerd met OV. Beschikbaarheid en nabijheid van geclusterde laadvoorzieningen voor elektrische voertuigen (ook voor de logistieke sector) is van groot belang en vergt afstemming met de netbeheerders. Hier zijn ook combinaties te maken met hubs/knooppunten die nodig zijn om de ketenmobiliteit te faciliteren.

Na 2023 willen wij werken aan het programma voor versterking van de logistieke sector (POLO) om de verdere verduurzaming van de logistieke sector (goederenvervoer).

Verkeersveiligheid van onze infrastructuur blijft een thema (zie kengetal 4.9:

Verkeersslachtoffers op provinciale wegen uit Overijssel Ontcijferd 2022).

Met de toenemende maatschappelijke en beleidsmatige aandacht voor een natuurinclusieve ontwikkeling zullen we steeds meer een rol en voorbeeldfunctie hebben bij het natuurvriendelijk onderhouden en aanleggen van infrastructuur. We verkennen nu al hoe natuur onderdeel kan zijn in het huidige beheer en onderhoud.

Hitte, droogte en wateroverlast

Inleiding

De effecten van klimaatverandering ondervinden we nu al aan den lijve: hetere en drogere periodes, meer hevige regenbuien met een toename van wateroverlast en een groter overstromingsrisico. Bij een aantrekkelijke leefomgeving horen schoon en voldoende (drink)water (zie ook kengetal 1.4: bestrijdingsmiddelen in grondwater uit Overijssel Ontcijferd 2022 en Overijssels grondwater | KennisHub Overijssel) en bescherming tegen overstromingen en hittestress. Om beter om te kunnen gaan met de effecten van klimaatverandering werken we samen met partners aan actieplannen hoe om te gaan met droogte, hittestress en wateroverlast. Daarbij gaat het zowel om de fysieke ruimte als om de maatschappelijke gevolgen voor landbouw, natuur en wonen.

Terugblik

Met het programmaplan Klimaatadaptatie hitte droogte en wateroverlast hebben we een drie sporen-beleid gevolgd:

1. voor de uitwerking van het Regionaal Adaptatieplan van Overijssel – samen met partners in de benoemde samenwerkingsregio's – komen tot actieplannen (uitvoeringsprogramma's) voor droogte, hittestress en wateroverlast;
2. oog hebben voor een uitwerking van provinciale opgaven en nadrukkelijk kijken naar kansrijke combinaties met onze opgaven zoals natuur, vitaal landelijk gebied, infrastructuur, recreatie, wonen en ook de energietransitie;
3. als provincie een stimulerende en faciliterende rol vervullen voor het klimaatbestendig inrichten van Overijssel bijvoorbeeld door middel van het bewustwordingscampagnes, het bieden van handelingsperspectieven en het uitvoeren van pilots waar we 'leren door te doen'.

Begin 2020 zijn de stresstesten van de vier zogeheten werkregio's afgerond. De risicodialogen en de uitvoeringsstrategieën en uitvoeringsprogramma's van de vier werkregio's zijn eind 2021 vastgesteld. Op basis van deze producten hebben we het provinciale programma in samenwerking met onze partners aangevuld. Taken die op bovenregionaal verband uitgevoerd moeten worden zijn nu onderdeel van het programma. Denk hierbij aan beleidsvorming in de Omgevingsvisie, monitoring en communicatie.

Een greep uit onze resultaten:

- Transformatie Climate Campus naar uitvoeringsonderdeel regiodeal en novi-pilot binnen organisatie gemeente Zwolle;
- Pilot water en bodem sturend binnen de RO samen met Waterschappen, gemeenten, provincie en het ministerie I&W;
- Nationaal groeifonds honorering twee Overijsselse projecten;
- Ondertekening uitvoeringsprogramma haarvaten op peil door provincie, waterschappen en landgoedbeheerders.

Vooruitblik

De urgentie voor het voldoen aan de (nationale) opgaven was nog nooit zo zichtbaar en voelbaar als nu. Hitte, droogte en wateroverlast is een blijvend thema en ook drinkwatervoorziening staat flink onder druk. Dit vraagt blijvend om aandacht. Er zal daarom volop ingezet worden op bewustwording waarin eigenaarschap ligt bij iedereen, zowel particulieren als bedrijven.

Duidelijk is dat klimaatadaptatie geen op zichzelf staande opgave is. Het goed integreren van deze opgave in overige beleidsterreinen vraagt om een goede samenhangende aanpak. Klimaatadaptief werken vraagt integrale benadering. Doelen uit de verschillende opgaven kunnen met elkaar gecombineerd worden. De Rode Draad Gezondheid (veiligheid van mensen bij extreme hitte/droogte) en Natuur Inclusief werken (groen voor het tegengaan van hitte en vasthouden van water) uit de Omgevingsvisie lenen zich hier goed voor. Bijvoorbeeld door het stellen van regels over hergebruik van water in industrie en (bestaand en nieuwe) woningbouw, de oppervlakte openbaar groen per inwoner of maximaal

percentage verharding in particuliere tuinen. Dit vraagt om een integrale samenwerking die een plek moet krijgen in zowel de Omgevingsvisie als de -verordening.

De investeringsimpuls uit het coalitieakkoord gaan we deze coalitieperiode realiseren, waarbij de personele inzet binnen de samenwerkingsverbanden nog aandacht verdient. De cofinanciering van projecten in deze samenwerkingsverbanden kan worden geregeld door de subsidieregeling ook na 2023 met extra middelen voort te zetten.

Met de huidige ontwikkelingen dienen zich ook nieuwe keuzes aan. Nieuwe stresstesten, waar aannames en risicoacceptatie opnieuw getoetst moeten worden. Hoe ga je om met nieuwe klimaatscenario's van het KNMI? Wat betekent dit voor (toegenomen) milieurisico's zoals natuurbranden, SMOG/luchtkwaliteit? Maar ook keuzes als het gaat om de rol die wij hebben als provincie (coördinerend versus regisserend). Om dit te bereiken zullen samenwerkingsverbanden met Deltaplan ruimtelijke adaptatie (DPRA) en ZON door moeten lopen na afloop van de huidige coalitieperiode.

Energietransitie

Inleiding

In een gezonde leefomgeving gaat het om: lucht, water, ondergrond, licht, geluid, welzijn en veiligheid, in de volle breedte. Dit vraagt om een leefomgeving waarin de milieucondities op orde zijn en om een robuust en duurzaam energiesysteem. We werken aan energiebesparing en omschakeling naar hernieuwbare energie voor minder schadelijke uitstoot, een lagere energierekening en het benutten van economische kansen.

De energietransitie draagt bij aan een zo snel mogelijke broeikasgasreductie (bijvoorbeeld CO₂ of methaan) om daarmee het verminderen van de opwarming van de aarde en de impact hiervan op biodiversiteit te bereiken. Daarnaast gaat het om de overstap naar hernieuwbare/broeikasgasvrije bronnen (zoals bijvoorbeeld zonne-energie of biogas).

De energietransitie is ook gedreven vanuit leveringszekerheid en afbouw van onze afhankelijkheid van aardgas en olie (om geopolitieke en economische redenen). Recentelijk is er ook meer aandacht voor energiearmoede: energie is inmiddels een vitale levensbehoefte en die moet betaalbaar blijven.

Terugblik

Het huidige programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) werkt aan de brede energietransitie. Het nieuwe regeerakkoord zorgt voor aanscherping van het eerdere Klimaatakkoord: van 49% naar 55% CO₂-reductie. De broeikasgasemissie van Overijssel is terug te vinden in Overijssel Ontcijferd 2022 bij de kengetallen 2.5, 3.11 en 3.12. Wat dit voor Nederland en vervolgens voor Overijssel betekent werken wij nog verder uit. In de komende tijd volgen de definitieve afspraken over de taakverdeling en de financiën op basis van het klimaatakkoord 2019.

Uit de afgelopen periode kunnen we deze ontwikkelingen melden:

- Verduurzaming gebouwen: vanaf januari 2021 werken 22 Overijsselse gemeenten samen in de vorm van een gezamenlijk Energieloket. Daarnaast kunnen Overijsselse gemeenten vanaf april 2021 subsidie ontvangen voor het organiseren van inkoopacties op isolatiemaatregelen of bijvoorbeeld de inkoop van zonnepanelen. In 2021 hebben zestien gemeenten gebruik gemaakt van deze subsidie, waarmee in totaal ruim 100.000 particuliere woningeigenaren energiemaatregelen kunnen nemen (zie kengetallen 2.3 en 2.4. energiegebruik huishoudens en bedrijven, en het aardgasverbruik in de gebouwde omgeving in Overijssel Ontcijferd 2022). Sinds 2021 bieden wij met het Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed advies en ondersteuning aan eigenaren van klein maatschappelijk vastgoed.

- Verduurzaming industrie: voor bedrijven staan subsidieregelingen open om energiebesparing te stimuleren. De beide omgevingsdiensten in Overijssel verzorgen, met steun vanuit het programma, het toezicht op de verplichte energiebesparende maatregelen uitgevoerd door de beide omgevingsdiensten.
- Smart Energy Hubs: in 2021 zijn twee energiegebieden en vier locaties voor Smart Energy Hubs aangewezen. We werken samen met Provincie Gelderland in Oost-Nederlands verband.
- Regionale Energie Strategie (RES): op 30 juni 2021 hebben Provinciale Staten ingestemd met de RES 1.0. Op regionale schaal is hiermee invulling gegeven aan de nationale doelen en afspraken vanuit het Klimaatakkoord voor hernieuwbare elektriciteit. De RES-sen (Twente en West-Overijssel) vormen de eindproducten van het proces dat in beide regio's in de afgelopen tijd is doorlopen. Onderdeel hiervan is een ambitie van 3,3 TWh voor 2030 aan grootschalige elektriciteitsopwekking en regionale structuur warmte. De stand van zaken van de hernieuwbare opwek is terug te vinden in kengetal 2.1 in Overijssel Ontcijferd 2022.

Vooruitblik

Binnen het programma Nieuwe Energie Overijssel (NEO) zet de provincie in op deze acht prioriteiten:

1. Zonne-energie op bedrijfsdaken: het aanjagen van extra zonne-energie op daken.
2. Grootschalige opwekking wind: start met de ontwikkeling van grootschalige windclusters in Overijssel.
3. Biogas: vergroten van de inzet op biomassa door ondersteuning van lokale biogas projecten bij agrariërs en ontwikkeling van grootschalige biogas projecten (biogashubs).
4. Smart Energy Hubs (SEH): het efficiënt inzetten van de energie-infrastructuur en de energie lokaal zo slim mogelijk te gebruiken
5. Overijssel verbouwt: een stapsgewijze verduurzaming van woningen, met aandacht voor de na-isolatie van woningen waar schade kan ontstaan aan beschermde gebouw bewonende soorten en/of aan hun nest- of verblijfplaatsen.
6. Warmtenetten: de verdere ontwikkeling van duurzame energienetten zoals Geothermie Zwolle en Zandweerd Deventer.
7. Duurzame Industrie: de grootschalige industrie is onderdeel van het 6e industriecluster van Nederland. In 2023 moet helder zijn hoe het 6e cluster wordt ondersteunt en welke rol de provincie hierin neemt.
8. REIS regionale infrastructuur: om de doelen uit de energietransitie te realiseren is het belang van een toekomstbestendige energie-infrastructuur essentieel. Daarom nemen we de regierol zodat we, in afstemming met gemeenten en netbeheerders, in 2023 keuzen kunnen maken over het verdere ontwikkelen van de regionale infrastructuur met daarin een voorkeursvolgorde van de investeringen in de tijd.

Werkplaatsen West-Overijssel en Twente

Met de opzet van twee werkplaatsen in Twente en West-Overijssel is een netwerkstructuur opgezet. De Werkplaatsen worden georganiseerd en gefaciliteerd door Nieuwe Energie Overijssel in samenwerking met de alliantiepartners en de RES West-Overijssel en RES Twente. Met deze brede ondersteuning versnellen we samen de energietransitie.

RES Twente en West-Overijssel

De provincie is partner in de RES. Tot juli 2023 werken twee 2 RES-regio's gewerkt aan de RES 2.0. Daarna stellen Provinciale Staten de RES 2.0 vast. In de RES 2.0 zijn de regionale doelen verder uitgewerkt, de zoekgebieden voor grootschalige energie-opwekking bepaald en is gestart met Regionale Structuurvisie warmte.

Programma Energiestrategie in het kader van de Omgevingswet

Wij nemen de verantwoordelijkheid voor ons deel van de 35 TWh uit het klimaatakkoord.

Om de gezamenlijke RES-ambitie van 3,3 TWh te realiseren, stellen we een programma onder de Omgevingswet op. Hiermee kunnen we uitvoering geven aan het realiseren van grootschalige energieopwekking, te beginnen met onze rolname voor het realiseren van grootschalige windclusters. Hiermee willen we de gemeenten in de RES ondersteunen om zoekgebieden tijdig vast te stellen en het realiseren van grootschalige clusters wind te versnellen om de ambitie van 2 TWh voor 2030 te realiseren.

Net als vele andere opgaven is de energietransitie een opgave die voor 2030 groter en urgenter is geworden. Hierbij spelen energieweerbaarheid en energiezekerheid voor de inwoners en bedrijven van Overijssel een belangrijke rol. Een grotere opgave betekent echter niet automatisch meer inzet van de provincie in geld en middelen. Het Rijk gaat de kosten van de uitvoering van het klimaatakkoord voor de decentrale overheden deels financieren. Voor gemeenten betekent dit dat de gemeenten eindelijk in staat worden gesteld om hun deel van de opgave uit te voeren, met name in de gebouwde omgeving. Daarnaast verruimt het Rijk zijn subsidieregelingen voor bewoners en bedrijven, waardoor sommige provinciale regelingen kunnen vervallen. Daar staat tegenover dat waarschijnlijk extra taken vanuit het Rijk naar de provincie toe komen, bijvoorbeeld de regie op de regionale infrastructuur en de regie op de verduurzaming van de verspreide industrie. Het is nog onduidelijk in welke mate het Rijk deze taken gaat vergoeden. Medio 2022 hopen we een beeld te hebben van de rijksfinanciering. Dan kunnen we de balans opmaken voor 2023 en verder. Het huidige programma NEO loopt in 2023 af.

Aantrekkelijk wonen en ruimte

Inleiding

Om een aantrekkelijke en veilige woon-, werk- en leefomgeving aan inwoners, bedrijven en bezoekers te kunnen bieden, zijn meer woningen nodig die beter voldoen aan de behoeften van onze inwoners en aan de eisen van duurzaamheid. De ruimtedruk neemt toe door de druk op de woningmarkt, de overgang (transitie) naar duurzame energie, klimaatbestendigheid, duurzame landbouw en kringlooeconomie. De Omgevingsvisie en Omgevingsverordening bieden de kaders voor het gebruik van de ruimte, op en onder de grond.

Terugblik

Wij hebben in de afgelopen jaren gewerkt aan de volgende onderwerpen.

Versnelling woningbouw

Bij de versnelling van de woningbouw staan sleutelprojecten centraal zoals afgesproken in de woonagenda's met onze partners op de woningmarkt. Dit zijn locaties waar een aantal opgaven samenkomen als klimaat, mobiliteit, retailtransformatie, circulair bouwen, biodiversiteit en meer groen in de stad. We werken samen met onze partners in de woonkeuken aan deze versnelling, de huisvesting van bijzondere doelgroepen, transformatie van locaties en verduurzaming van de woningvoorraad. Daarnaast bieden wij extra kennis en capaciteit aan gemeenten via ons aanjaagteam en flexpools.

In het afgelopen jaar bleef de asielinstroom stijgen en daarmee ook de huisvestingsopgave voor statushouders (asielzoekers die mogen blijven). Gemeenten krijgen ieder half jaar vanuit het Rijk een wettelijke taakstelling waarin staat hoeveel statushouders zij moeten huisvesten. De provincie houdt toezicht op deze halfjaarlijkse taakstelling, waarin wij gemeenten ondersteunen met middelen voor flexibele huisvesting. De flexibele huisvesting is niet alleen voor statushouders een belangrijke oplossing, maar ook voor andere spoedzoekers als studenten en arbeidsmigranten.

Retail en binnensteden

In het retailplatform Overijssel, bij gemeenten en in het centrummanagersnetwerk werken wij samen met partners aan toekomstbestendige retail en vitale binnensteden via de Overijsselse Retailaanpak en met crisis en binnenstadsarrangementen. Door de crisis zijn vooral de grootste kernen in zwaarder economisch weer beland. Middelgrote en kleinere kernen deden het relatief beter doordat mensen de drukte vermeden en meer lokaal gingen kopen. Aan de andere kant heeft corona het digitaal winkelen en bezorgen van eten in een stroomversnelling gebracht. In de centrumarrangementen zien we integrale centrumaanpakken ontstaan waarin retailaanpak, samenwerking, visievorming en initiatieven hand in hand gaan met transformatie, het compacter maken van binnensteden en gebiedsontwikkeling. We zien dat ondanks de coronacrisis de winkelleegstand de afgelopen twee jaar is afgenomen (zie kengetal 1.9 uit Overijssel Ontcijferd 2022).

Ruimtedruk

In de fysieke leefomgeving komen grote opgaven samen die een beroep doen op de beschikbare ruimte waarin mensen wonen, werken en samenleven. Om deze opgaven aan te pakken en daarmee de toekomst van Overijssel te kunnen bepalen, werken we in de nieuwe Omgevingsvisie aan grote uitdagingen waarvoor we als provincie ruimtelijke keuzes moeten maken op het gebied van klimaatadaptatie, mitigatie & duurzame energie, een perspectief voor de landbouw en ontwikkeling van natuur en tot slot de verstedelijking en mobiliteit. In 2021 hebben we in de vorm van panorama's vier wenkende perspectieven geschetst waaraan verschillende ruimtelijke hoofdkeuzes ten grondslag liggen. Het Perspectief Zelfbewust Overijssel geeft de voorkeursrichting aan voor het nieuwe beleid.

Netwerksamenwerking

Al deze maatschappelijke opgaven doen wij niet alleen, maar samen met partners in onze regio. Voor de netwerksamenwerking faciliteren wij verschillende platforms zoals de woonkeuken, het centrummanagersnetwerk en het retailplatform Overijssel. Ook zijn wij partner in netwerkverbanden zoals de Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle en Novi-gebied regio Zwolle. Wij zijn verheugd dat ook de netwerksamenwerking met het rijk op deze thema's steeds intensiever wordt.

Milieubeleid

In onze de beleidsnota milieu borgen we de bescherming van de gezondheid en de leefomgeving. We beschermen het milieu door middel van het goed uitvoeren van onze VTH-coördinatietaken. We wegen milieuaspecten van ons eigen beleid mee door middel van milieueffectrapportages en we verbeteren de aanpak van zeer zorgwekkende stoffen. Ook streven we naar het verbeteren van de leefomgeving doormiddel van bewustwordingsacties op het gebied van lucht, geluid en afval. Dit doen we samen met gemeenten, Omgevingsdiensten en Gemeentelijke gezondheidsdiensten.

Vooruitblik

Als we de blik op volgend jaar en de jaren daarna richten, komen wij op deze onderstaande thema's binnen deze opgave.

Versnelling woningbouw

De praktijk om extra woningen te realiseren is weerbarstig. Factoren als personeelsgebrek in de keten en procedures en nu ook de prijsstijging van grondstoffen en materialen zorgen ervoor dat de gerealiseerde aantallen tegenvallen en de druk op de woningmarkt verder toeneemt (zie kengetal 1.6 van Overijssel Ontcijferd 2022). Ook de asielinstream, de problematiek van statushouders en spoedzoekers, waarbij nu ook de vluchtelingen uit Oekraïne zich voegen, vergroten deze druk. Flexibele huisvesting zal daarom onverminderd het instrument zijn om die druk te verlichten. De rijksoverheid zet in haar Nationale Bouw en Woningprogramma in op versnelling van de woningbouw en betaalbaarheid. Wij zijn in

gesprek met het rijk over onze inzet op deze agenda waarbij het rijk een regierol van de provincie en cofinanciering vraagt. In de regionale woonagenda's blijft regionaal maatwerk hier de sleutel om te komen tot concrete plannen en die ook te realiseren. Onze vervolgaanpak voor circulair bouwen koppelen we aan de woningbouwopgaven en het aanjaagteam wonen.

Vanuit 'Wooninitiatieven ouderen, voortzetten ondersteuning door Overijsselse regioteams, o.a. om bewustwording en doorstroming te bevorderen' werken we aan de bewustwording onder ouderen op het terrein van wonen en zorg. Dit sluit goed aan op het onderdeel doelgroepen uit de woonagenda's.

Om de snelle groei in woningbouw te faciliteren, moeten ook onze netwerkbedrijven (gas, water, elektriciteit, en straks warmte) in staat zijn om hun netwerk tijdig uit te breiden. Dit vraagt dat nieuwe woningbouw zoveel mogelijk aansluit bij het bestaande netwerk en dat we zorgen dat onze netwerkbedrijven voldoende tijd en middelen (geld, mogelijkheden, tijd) hebben om mee te kunnen met de transitie. Anderzijds vraagt dit om een permanente aandacht voor besparing van energie en watergebruik in de bebouwde omgeving.

Retail en binnensteden

Duidelijk is dat de transitie van binnensteden zich steeds duidelijker aftekent. Enerzijds komt dit door de gevolgen van de coronacrisis en de ontwikkeling van digitalisering. Anderzijds is de ontmoetingsfunctie van centra nog steeds erg belangrijk is voor de leefbaarheid van steden en kernen. Dit uit zich doordat de retailfunctie deels verdwijnt en hier andere functies (wonen, cultuur, horeca) voor in de plaatst komen. Basis van onze inzet blijven de netwerkaanpak en arrangementen om lokaal maatwerk te bieden, met meer nadruk op vastgoed in de retail door de vastgoedtafel verder op en uit te bouwen als ondersteuning aan de centrumgebieden om lokaal inzicht te krijgen bij de vastgoedsector. Daarnaast zien we dat de wooncrisis ook voor binnensteden een belangrijke ontwikkeling is waarvoor nieuwe samenwerkingen noodzakelijk zijn om kansen te verzilveren op het gebied van transformatie en compacte binnensteden.

Omgevingsvisie

Wij werken de hoofdlijnen van het nieuwe beleid voor de drie grote uitdagingen en onderliggende opgaven voor de Nieuwe Omgevingsvisie samen met partners uit en vragen u deze in het najaar van 2022 vast te stellen in het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie. In dit fundament staan vier waarden centraal: duurzaamheid, gezondheid, ruimtelijke kwaliteit en sociale kwaliteit. Dit zijn de rode draden van ons omgevingsbeleid. Via deze waarden werken we aan een afgewogen keuzes voor brede welvaart. We brengen in beeld waar opgaven 'botsen' en belangen tegen elkaar afgewogen moeten worden. Het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie werken we samen met partners uit in gebiedsgerichte agenda's, programma's en instrumenten en kan, onder voorbehoud van de uitwerking van opgaven uit het Regeerakkoord, in het voorjaar van 2024 landen in een gedragen nieuwe Omgevingsvisie, Omgevingsverordeningen Catalogus Gebiedskenmerken. Hierbij sluiten we ook aan op het nieuwe regeringscoalitieakkoord. In samenhang met het Fundament voor de Nieuwe Omgevingsvisie werken wij vier urgente opgaven uit, die dit jaar nog een PS besluit vragen, uit in omgevingsbeleid en uitvoeringsinstrumenten met de benodigde planologisch-juridische status:

1. Energie
2. Herstel van het water- en bodemsysteem
3. Verstedelijkingsstrategieën en Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB)
4. Programmering bedrijventerreinen

Netwerksamenwerking

Wij zien de behoefte aan netwerksamenwerking in het ruimtelijk domein steeds verder groeien. Omdat de ruimtedruk toeneemt en de opgaven complexer worden, worden de opgaven samen met partners bij andere overheden en in de maatschappij opgepakt. Dit maakt ook dat we ons naar de toekomst toe moeten beraden op de financiering van dit soort samenwerkingen en netwerkverbanden.

Omgevingswet

De voorbereidingen op de nieuwe Omgevingswet gaan door. Het opleverniveau van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) zal in 1 juli 2022 nog niet op het niveau zijn die we met elkaar voor ogen hebben. Daar komt nog een lange periode van afbouw (het voltooiën) van het DSO bij. Dit heeft gevolgen voor de interne organisatie, het programmateam moet langer (ook na inwerkingtreding) blijven bestaan en meer specialisme moet vanuit de organisatie worden ingezet of ingehuurd. De wet heeft een faciliterende en dienstverlenende insteek. Op communicatie, techniek en het stroomlijnen van processen moet in de komende maanden extra worden ingezet om 1 juli te halen en te kunnen anticiperen op wat er tussentijds vanuit het DSO wordt opgeleverd. Uitstel leidt tot extra personele inzet zoals hiervoor is benoemd. Hogere implementatiekosten en kosten voor tijdelijke maatregelen zoals de aanschaf en uittesten van software, het inrichten van noodscenario's als het DSO bij inwerkingtreding uitvalt of op onderdelen niet werkt. Voor het aansluiten van onze processen op het Digitaal Stelsel Omgevingswet zijn wij afhankelijk van het tot stand komen van dit landelijke digitale stelsel, dat helaas veel vertraging kent, waardoor we ook hier rekening moeten houden met tijdelijke maatregelen.

Natuurinclusief (bouwen)

Vanuit Natuur voor Elkaar hebben we de afgelopen jaren samen met hoofduitvoerder het Oversticht het Natuurinclusief Bouwen (NiB) hoger op de agenda gezet. Natuurinclusief bouwen zorgt voor een grotere lokale biodiversiteit, draagt bij aan klimaatadaptieve maatregelen en zorgt voor gezonde en sociale leefomgevingen. Vier keer per jaar vindt de Community op Practice NiB plaats met gemeenteambtenaren, bouwprofessionals, groene bureaus en wetenschappers. Jaarlijks organiseren we het congres "Natuurlijk", geven we een inspiratiemagazine uit en helpen we gemeenten op weg met maatwerkadvies, met daarnaast een website en een praktische brochure geven we tips en handreikingen aan particulieren en gemeenten. En we zijn er trots op dat we met natuurinclusief bouwen in Overijssel een koploper zijn.

Vitaal landelijk gebied

Terugblik

In de afgelopen jaren bleef de stikstofaanpak onze aandacht vragen. Wij zijn begonnen met de Gebiedsgerichte Aanpak Stikstof. We hebben in de zes deelgebieden verkenningen gedaan om de opgave natuurherstel én ruimtelijke ontwikkeling met elkaar in balans te brengen. Aan de hand van de gebiedsanalyses hebben we gebiedsagenda's opgesteld. Ook zijn we gestart met de aankoopregeling veehouderijen en hebben we besloten een stikstofbank mogelijk te maken.

In verschillende trajecten werkten we de afgelopen periode aan een duidelijke toekomstvisie. De strategieontwikkeling landelijk gebied vormde de opmaat naar de koersontwikkeling landelijk gebied. Daarin droegen stakeholders uit de zes GGA-gebieden (gebiedsgerichte aanpak) bij aan een basis voor te maken keuzes voor het landelijk gebied in de herziening van de Omgevingsvisie.

Wij werkten aan instandhouding en herstel van de biodiversiteit binnen de Ontwikkelopgave Natura2000. Begin 2022 zijn 14 Provinciale inpassingsplannen PIP's (inclusief drie bestemmingsplannen) gereed, worden in alle gebieden interne maatregelen uitgevoerd en is

de uitvoering van externe maatregelen in 4 gebieden gereed en in 6 gebieden gaande. We merken op dat verschillende projecten vertraging oplopen, bijvoorbeeld door lange en complexe juridische procedures. Daarnaast gaan we de komende jaren 17 N2000-beheerplannen verlengen en starten we met het opstellen van natuurdoelanalyses voor het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel. De financiële dekking voor de prognose van de ontwikkelopgave liet de afgelopen jaren risico's zien. Met scherp aan de wind (blijven) varen en de genoemde mogelijkheden tot aanvullende dekking lijkt het nog steeds mogelijk om de opgave binnen de met u afgesproken financiële kaders uit te voeren.

De afgelopen jaren is in het IJsselgebied 478 ha natuurgrond geruimd met als doel de natuurkwaliteit te verbeteren door natuurbeheer te optimaliseren. Aan de ruiling deden verschillende partijen mee. Nog niet eerder heeft er in Nederland zo'n grote natuuruiling plaatsgevonden. Ook zijn diverse kavelruilprojecten afgerond.

Met het Rijk werkten we in 2020 aan de totstandkoming van het Programma Natuur (zie voor een stand van zaken ook kengetal 3.1 uit Overijssel Ontcijferd 2022). We hebben middelen van het Rijk (via een specifieke uitkering ofwel SPUK) gekregen voor natuurherstel van N2000-habitats, waarvan de kritische deponiewaarde (KDW) voor stikstof wordt overschreden. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om extra interne maatregelen, extra hydrologische maatregelen incl. compensatie en overige – ten opzichte van het Natuurpact aanvullende – inrichtingsmaatregelen die onderdeel uitmaken van de Ontwikkelopgave. In opvolging van de landelijke bossenstrategie stelden we eerste uitgangspunten voor een Overijsselse bossenstrategie vast. Met het Rijk zijn binnen het Programma Natuur afspraken gemaakt over financiële dekking en uitvoering voor 170-275 ha boscompensatie.

De opgave voor veenweide is onderdeel van het Klimaatakkoord. Provincies hebben de regierol voor een gebiedsgerichte aanpak. We werken aan toekomstperspectief voor het gebied en de agrarische ondernemers, in samenhang met opgaven als N2000 en stikstof. De Regionale Veenweide strategie stellen we tot en met 2026 gefaseerd op, conform de landelijke afspraken over de Veenweide strategieën.

In 2020 gaf u het startsein voor het vervolg van het programma Agro en Food: kringlopen sluiten 2020-2023. Sindsdien draagt het bij aan kringlooplandbouw en innovatie, onder meer op het gebied van eiwittransitie, nieuwe waardeketens gericht op biobased bouwen, verwaarding van reststromen en kweekvlees en slimme voedselproductie. We leverden onze bijdrage aan de totstandkoming van het GLB Nationaal Strategisch Plan dat eind 2021 is vastgesteld en aan de Europese Commissie is aangeboden.

Met de partners van het samenwerkingsverband "Rijp & Groen" gaven we uitwerking aan de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied uit het Coalitieakkoord. Over de aanpak gericht op de instandhouding van de brede biodiversiteit in het agrarisch gebied informeerden wij u medio 2021. Op dit moment geven wij uitvoering aan de bijbehorende acties én de hiertoe door u beschikbaar gestelde extra middelen.

De erfcoaches zijn algemeen bekend geworden in het landelijk gebied. In alle gemeenten is een erfcoach beschikbaar. Richting het einde van de coalitieperiode willen we dat de erfcoaches vooral actief zijn op erven die worstelen met de te maken keuzes rondom de transitie in het landelijk gebied.

Eind 2019 gaf u groen licht voor de continuering van het uitvoeringsprogramma Natuur voor Elkaar. Het leidde tot meer groene schoolpleinen, meer natuurinclusieve bouwprojecten, meer groene bedrijventerreinen en meer gemeenten met een Natuur-voor-Elkaar-plan. En stelde u extra middelen beschikbaar voor langjarig landschapsbeheer. Door het programma hebben we meer inwoners, ondernemers en andere overheden bereikt en bewustgemaakt van het belang van het beleven, benutten en beschermen van natuur. Dit is cruciaal om vooral natuur buiten de natuurgebieden steviger te verankeren (zie ook kengetal 3.3) en legt een stevig fundament voor de komst van de nationale Agenda Natuurinclusief medio 2022.

Met waterschappen en gemeenten startten we met de uitwerking van de adaptatiestrategie ter voorbereiding op een steeds extremer klimaat, waarin we kampen met de gevolgen voor hittestress, droogteschade, wateroverlast en overstromingsrisico's.

We gaven uitvoering aan het Actieplan weidevogels 2018-2021, waarmee weidevogelbeheer (zie kengetal 3.4 uit Overijssel Ontcijferd 2022) met circa 30% is uitgebreid en inrichtingsmaatregelen (POP3) grotendeels zijn uitgevoerd. Aanvalsplan Grutto is opgestart en wordt landelijk en provinciaal verder uitgewerkt. We stelden uitvoeringsbeleid vast voor beschermde soorten en namen dit op in de Handreiking soortenbescherming Overijssel. Voor het eind van de coalitieperiode vullen we het uitvoeringsbeleid aan met thema's gerelateerd aan de energietransitie. De kosten voor faunaschade stegen de afgelopen jaren hard, met ruim 60% naar € 2 miljoen in 2021.

Met instrumenten als o.a. milieu-effectrapportages en vergunningverlening, toezicht en handhaving hielden we de bestaande milieucondities op orde.

Vooruitblik

Wij werken aan een duurzaam Perspectief voor de landbouw dat we voor het eind van de coalitieperiode afronden en aan u presenteren. We streven naar een balans tussen gezonde landbouw en een gezonde leefomgeving, met een toekomstbestendig, duurzaam en passend bedrijfsmodel. Het Rijk wil hiermee voor een aantal opgaven in het landelijk gebied – natuurherstel, stikstof, water en de klimaatopgave voor landbouw en landgebruik – tot een meer samenhangende, effectievere en efficiëntere aanpak tot stand brengen. Een samenhangende gebiedsgerichte aanpak voor deze opgaven staat hierbij centraal. Deze omslag zal ook consequenties hebben voor onze aanpak en werkwijze voor deze opgaven. Hieronder gaat wij eerst in op de contouren van het NPLG zoals wij die nu kennen. Daarna op een aantal afzonderlijke onderwerpen.

Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)

Het NPLG wordt een programma met een samenhangende aanpak voor de realisatie van de doelen voor de internationale verplichtingen voor natuurherstel en stikstofreductie (Vogelhabitatrichtlijn, VHR), waterkwaliteit (Kaderrichtlijn water, KRW) en vermindering van de broeikasgasemissies van de landbouw en landgebruik (zie ook resp. de kengetallen 1.2, 1.3, 3.11 en 3.12 uit Overijssel Ontcijferd 2022).

Voor de uitvoering van het NPLG is een Transitiefonds van € 25 miljard voorzien. Het Rijk zal in de komende tijd de contouren van dit programma verder inkleuren. Wij verwachten dat het NPLG taakstellende opgaven bevat voor de provincies voor de periode tot 2030 die inhouden dat de provincies gebiedsplannen - een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) – op moeten stellen. De inzet van het Rijk is om met het NPLG een aanpak voor natuurherstel uit te werken waarbij de doelen op termijn met zekerheid gehaald worden. Dit is een voorwaarde om de vergunning verlening in het kader van de Wet natuurbescherming weer vlot te trekken.

Wij zien het NPLG als een middel voor de realisatie van de doelen van het coalitieakkoord voor natuur, water, klimaat, landbouw en leefbaarheid in het landelijke gebied. Het programma biedt goede kansen de natuur en het water en de brede leefomgevingskwaliteit in Overijssel te verbeteren. De impact van dit programma op ontwikkelingsmogelijkheden van de landbouw is groot. De omvang van de veehouderij zal afnemen. De uitdaging is het enerzijds realiseren van de opgaven voor water, biodiversiteit en broeikasgassen en anderzijds het ontwikkelen van perspectieven voor de agrarische sectoren. Dit alles op een dusdanige wijze, dat er ook oog is voor de sociaaleconomische aspecten ervan als ook de ruimtelijke kwaliteit. Wij zullen deze laatste aspecten nadrukkelijk in ons PPLG integreren. Het tijdspad voor de opstelling van het NPLG is als volgt: het Rijk wil in juli 2023 het NPLG vaststellen. De provinciale gebiedsplannen moeten hiervan onderdeel zijn. Als eerste stap presenteert het Rijk naar verwachting in mei haar startnota voor het NPLG. In deze globale planning staan voor de provincies 2022 en 2023 in het teken van de uitwerking van hun

provinciale gebiedsplanen. Hierbij beginnen wij niet bij nul. De lopende trajecten en programma's zoals de gebiedsgerichte aanpak stikstof (zie ook hierna), de ontwikkelopgave Natura2000, de veenweide aanpak, de bossenstrategie, de aanpak voor de kaderrichtlijn water en het perspectief voor de landbouw zullen integraal onderdeel worden van dit PPLG. Na de vaststelling van het NPLG in 2023 start de uitvoering die tot 2035 loopt.

In de aanloop naar de hoofdlijnenbrief van het kabinet over het NPLG hebben wij reeds een kwartiermakersfase ingericht om een vliegende start te kunnen maken met het PPLG. Een programma, dat zowel qua tijd als inhoud ambitieus zal zijn. Gezien de omvang van de opgaven in Overijssel verwachten wij dat een substantieel deel van de middelen van het Transitiefonds, mogelijk in de orde van 10% of meer, in Overijssel neerslaat.

Een programma met een dergelijke omvang vraagt om een grote versterking van de uitvoeringscapaciteit van de provincie en haar partners. Een dergelijk programma met een samenhangende gebiedsgerichte aanpak vraagt ook om een doorontwikkeling en intensivering van de werkwijze van de Gebiedsgerichte aanpak Stikstof (GGA) en een verbreding naar andere opgaven. Niet alleen voor de jaren 2023 e.v., maar ook al voor 2022. De ervaringen met de Ontwikkelopgave Natura 2000 leren bovendien, dat de programma aanpak stevig moet worden geborgd in de vorm van een Integraal Projectmanagement met de daarbij behorende rollen.

Als gezegd borduurt het NPLG en daarmee dus ook het PPLG voort onze stikstofaanpak ingevolge de Wsn. Dat betekent ook dat de resultaten van die aanpak een plek moeten krijgen in de andere programma's en beleidsdoelen in het op te stellen PPLG. Dit gaat over:

1. de KRW,
2. de ontwikkelopgave,
3. de klimaatopgave
4. GGA Stikstof.

In al deze programma's wordt gewerkt aan de doelstellingen die ten grondslag liggen aan het NPLG. En in deze programma's zijn hier ook middelen voor gereserveerd.

Uiteraard zullen we hier, zoveel als ook maar enigszins mogelijk, werk met werk maken.

Deze inverdienmogelijkheden hebben we verrekend bij de extra benodigde impuls voor de jaren 2022 en 2023. De benodigde gelden zullen wij onder meer inzetten voor:

- De bouw van de programma organisatie inclusief de doorvertaling naar deelgebieden
- Het opstellen van het plan en de daarbij behorende instrumenten w.o. de verordening
- Het kunnen inspelen op low-regret maatregelen
- Het in beeld brengen van de impact van de maatregelen op sociaal-economische vlak
- Het vorm geven van omgevingsmanagement waaronder communicatie
- Inspelen op grondposities
- Het faciliteren van partners voor inbreng van kennis en kunde
- Opzetten van een goed data en monitoringssysteem
- Proces middelen voor het verlenen van ad hoc opdrachten en organiseren van bijeenkomsten

Op grond van de Europese Kader Richtlijn Water (KRW) is actualisatie van gebiedsdossiers en het uitvoeringsprogramma drinkwaterwinningen Overijssel noodzakelijk. Dit is aanvullend op bestaande budgetten en personele inzet voor KRW. Voor elke winning voor de openbare drinkwatervoorziening in Nederland wordt 6-jaarlijks een gebiedsdossier en bijbehorend uitvoeringsprogramma opgesteld, aansluitend bij de plancyclus van de KRW. De gebiedsdossiers moeten in 2023 zijn geactualiseerd (start 2022), en het uitvoeringsprogramma start in 2023, bekrachtigd met een bestuursovereenkomst.

Financiering in relatie tot rijksmiddelen

Wij gaan er vanuit dat het Rijk voor deze onderwerpen middelen vanuit het Transitiefonds voor het NPLG beschikbaar zal stellen (met terugwerkende kracht). Op basis hiervan stellen wij voor de aanvullende impuls voor de planvoorbereiding van in totaal € 11,3 miljoen als voorfinanciering in te boeken. Wij willen nog voor de begroting in het najaar zekerheid proberen te verkrijgen over de rijksvergoeding. Hier dringen wij voortdurend op aan. Van het totale bedrag is € 3,1 miljoen benodigd in 2022 en € 8,2 miljoen in 2023. De voorfinanciering stellen we voor tijdelijk te dekken uit zeer waarschijnlijk resterende budgetten in 2022 voor GGA Stikstof van circa € 3,4 miljoen. Het voorstel is om de resterende voorfinanciering van € 7,9 miljoen zo nodig te dekken vanuit de Algemene risicoreserve.

Voor de voorbereiding van het PPLG hanteren wij een gefaseerde aanpak, met Go/No Go-momenten. Wij beginnen dit jaar met een verkennende fase. In deze fase verkennen wij onder meer de maatregelen voor de landelijke doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat in Overijssel. Hierbij brengen wij ook de haalbaarheid, betaalbaarheid en sociale en economische effecten van de maatregelen in beeld. En ook wat nodig is voor de ontwikkeling van een robuuste verdienstructuur voor de landbouw en om de leefbaarheid op peil te houden. Voor de eventuele aanspraak op de middelen als voorfinanciering in 2023 leggen we u eind dit jaar een separaat voorstel voor. Hierbij betrekken wij de resultaten van de verkennende fase.

Gebiedsgerichte aanpak Stikstof

Vanuit de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) hebben wij de opdracht om voor juli 2023 een gebiedsplan aan te bieden aan het Rijk. In dit gebiedsplan moeten de provincies aangeven hoe zij de natuurdoelen en stikstof doelen gaan realiseren. Hiervoor zijn voor zes deelgebieden in Overijssel de gebiedsdata, en gebiedsanalyses opgeleverd. Rond de zomer 2022 zijn de eerste gebiedsagenda's vanuit de zes gebieden gereed om naar Provinciale Staten te gaan. Dit proces loopt op dit moment parallel aan de voorbereidingen voor het PPLG. De gebiedsagenda's zullen een belangrijk onderdeel worden voor het 'stikstofhoofdstuk' van het PPLG.

Tot aan de integratie in het PPLG gaan wij door met de uitvoering van de GGA in zijn huidige vorm. In de zomer van 2022 is nu voorzien in de verbreding van de GGA Stikstof tot aanpak PPLG. Op dit moment wordt geraamd dat van de reeds gereserveerde middelen voor de Overijsselse aanpak Stikstof in de KVO de vrije ruimte van de periode 2020-2022 beschikbaar blijft.

Zekerheid over deze middelen is nodig zodat wij:

- voor de uitvoering van de vergunningverlening, toezicht en handhaving natuur en landschap onze wettelijke verplichtingen kunnen nakomen;
- de uitvoering van de GGA op het huidige niveau kunnen continueren;
- de uitvoering van low- en no regret maatregelen in het kader van de gebiedsagenda's GGA kunnen uitvoeren. Mede door de ontwikkelingen op het vlak van het NPLG komen er wel steeds meer initiatieven vanuit de gebieden die een bijdrage kunnen leveren aan het realiseren van beoogde doelen. Een werkbudget voor de zes deelgebieden kan in de periode tot juli 2023 voorzien in het opstarten van de goede initiatieven.

En last but not least vinden wij het van belang dat de partners op een goede manier aan het proces kunnen blijven deelnemen, als het gaat om kennis en kunde.

Landbouw; Expertise en programma Agro en Food

Met het programma Agro en Food werken we aan het creëren van een goede basis voor het kunnen laten landen van het thema landbouw in het PPLG. Dit doen we enerzijds door het ontwikkelen van een perspectief voor de landbouw (visie) en anderzijds door het operationeel maken van provinciale instrumenten ten behoeve van de transitie in de landbouw. We hebben op dit moment onvoldoende capaciteit op zowel beleidsontwikkeling

als in de uitvoering om de (beleids)vragen die in dit kader op ons afkomen te beantwoorden. Dit vraagt al in 2022 en in 2023 aanvullende capaciteit.

Het programma Agro en Food loopt tot het einde van deze coalitieperiode. Het is wenselijk om ook die tijd de huidige programmastructuur van Agro en Food als werkwijze voort te zetten. Enerzijds om snel in te kunnen spelen op vragen en ontwikkelingen, anderzijds om goed aan te kunnen sluiten bij de beoogde werkstructuur van het PPLG. Daarom zal voor 2023 en verder voldoende capaciteit voor de programmastructuur beschikbaar moeten zijn. Dit zal mogelijk gedekt kunnen worden uit beschikbaar te stellen rijksmiddelen, maar daar is nog geen zekerheid over.

Leefbaar platteland

Vanuit het programma Leefbaar Platteland werken we deze coalitieperiode in drie lijnen: wetenschappelijk kader, netwerk en initiatieven. Vanaf het begin van deze coalitieperiode is de aanpak Leefbaar Platteland opgezet; 'Platteland kiest positie', om te komen tot een krachtig, zelfbewust en toekomstbestendig platteland. Er is bewust gekozen voor een actieve rol van de provincie op het platteland in samenwerking met gemeenten, initiatiefnemers en partners. Dit levert op twee derde van het programma al meer dan 45 ondersteunde initiatieven op. Komend jaar geven we verder uitvoering aan het programma. Bij de vaststelling van het investeringsprogramma twee jaar geleden hadden we niet kunnen vermoeden hoe actueel de aanpak Platteland kiest positie zou zijn.

GLB-NSP

De uitvoering van het Nationaal Strategisch Programma (NSP) als onderdeel van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) start in 2023 en loopt tot en met 2027. De GLB-middelen bieden kansen om boeren te belonen voor het leveren van diensten (op het gebied van bijvoorbeeld bodem, water en natuur) om bij te dragen aan doelen voor klimaat en biodiversiteit. Bovendien biedt het GLB de mogelijkheden om te investeren in kennis, innovatie en sociale kwaliteit. Daarmee geeft het een belangrijke impuls aan de omschakeling naar duurzame landbouw en de leefbaarheid van het landelijk gebied. Het NSP werken wij samen met het rijk en de waterschappen verder uit in (openstellings)regelingen voor de uitvoering van meerdere programma's en opgaven, zoals de landbouwtransitie, veenweideaanpak, stikstofaanpak, N2000, groenblauwe dooradering, basiskwaliteit natuur, bossenstrategie, klimaatadaptatie, et cetera. In het PPLG geven we hier verder vorm aan.

De EU vraagt de lagere overheden meer dan voorheen te cofinancieren. De cofinanciering van enkele onderdelen van het GLB hebben wij nog niet geborgd. Dat kan betekenen dat we een deel van de Europese middelen niet kunnen benutten. Wij gebruiken de komende tijd om slimme combinaties te maken in de uitvoering en daarmee cofinanciering volledig in te vullen. Wanneer er een tekort resteert, vragen we u in de loop van 2023 middelen te reserveren.

Basiskwaliteit natuur en een natuur inclusieve ontwikkeling

Uit diverse onderzoeken blijkt dat de biodiversiteit ook buiten natuurgebieden nog steeds achteruit gaat. Gevolg kan zijn dan nu nog algemene soorten bedreigd worden en zo een nieuwe biodiversiteitsopgave van morgen ontstaat. Dit is aanleiding om in te zetten op een "basiskwaliteit voor natuur" en transitie naar een natuurinclusieve samenleving. Medio 2022 vindt tijdens de Natuurtop de presentatie van de landelijke Agenda Natuurinclusief plaats, waarin deze ambities concreet staan. Deze agenda is onderdeel van Programma Natuur. "Basiskwaliteit voor natuur" staat voor de natuurkwaliteit die te verwachten is in gebieden waar andere functies leidend zijn. Daarmee lopen we vooruit op een (in 2022 verwachte) nieuwe EU-verordening voor ecosysteemherstel, die zich (naast natuurgebieden) ook richt op overig landelijk gebied en stedelijk gebied. Deze ontwikkelingen zullen waarschijnlijk ook

van de provincie extra inspanningen vragen. De mate waarin dit beleidsmatige en/of financiële consequenties zal hebben, is nog niet goed in te schatten. Met onze aanpak voor Natuur voor Elkaar en het daarmee opgebouwde netwerk hebben we een goede uitgangspositie. Wij ontwikkelen in 2022 een strategie voor (het bevorderen van) natuurinclusieve ontwikkeling in Overijssel in de volgende coalitieperiode.

Eén van de mogelijkheden om te werken aan "basiskwaliteit natuur" is groen-blauwe dooradering. Daarmee versterken wij de biodiversiteit in het agrarisch (en stedelijk) cultuurlandschap en dragen we bij aan opgaven voor klimaat, water, (recreatieve) aantrekkelijkheid, leefbaarheid en de herkenbaarheid van de regio.

Faunaschade en faunaonderzoek

In de provinciale omgevingsverordening en beleidsregels voor faunaschade staan de uitgangspunten voor het vergoeden van faunaschade. De laatste jaren loopt het uitgekeerde schadebedrag steeds verder op. Ruim 90% daarvan betreft schade door ganzen. De schade door de wolf was de afgelopen jaren zeer beperkt. In 2022 wordt het faunabeleid herijkt. We hebben aandacht voor onderzoek, preventie en extra maatregelen om verdere stijging van de kosten te voorkomen. Onze inzet is om op de langere termijn de kosten weer te verlagen. In de komende jaren zien we dat incidenteel extra budget nodig is. In 2024 wordt een nieuwe beoordeling gemaakt op basis van de werking van het herziene faunabeleid. Onderzoek is ook aan de orde bij een soortenmanagementplan (SMP) dat vereist is bij verbouwing of na-isolatie van gebouwen waar 'gebouw-bewonende soorten' zitten. Om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk gemeenten een SMP willen gaan opstellen, willen we de gemeenten ondersteunen door middel van een subsidie.

Natuur in natuurgebieden

Met het Programma Natuur kregen wij voor 2021-2023 middelen van het Rijk voor versnelling van het herstel van stikstofgevoelige natuur en voor boscompensatie. In 2023 dienen we de aanvraag in voor de tweede tranche van de Programma Natuur middelen. De kostprijzen voor het natuurbeheer (SNL) stijgen, onder andere door de toegenomen inflatie. Conform de SNL-afspraken zullen de beheervergoedingen met 8 à 10% geïndexeerd worden. Sinds 2022 maken de beheerkosten onderdeel uit van de lopende begroting (en niet meer van de Uitvoeringsreserve NNN). Vanaf 2024 leidt dat tot een tekort. Het IPO bereidt gesprekken met het Rijk voor over aanvullende financiering. De uitkomst is echter onzeker. We moeten rekening houden met aangescherpte doelen voor natuurherstel. Op nationaal niveau speelt de herziening van de Natura-2000 doelensystematiek. De herziening leidt waarschijnlijk ook tot een kwantificering van de uitbreidings- en kwaliteitsverbeteringsdoelen. Vanuit de EU komt een verordening over het herstel van ecosystemen. Eén van de onderdelen is uitbreiding van het areaal beschermde natuur tot 30% van het landareaal van de EU. In het Transitiefonds Stikstof is een bedrag geormerkt voor natuuruitbreiding voor VHR-doelen. Ook dit is onzeker.

Aanpak invasieve exoten

Eind 2021 is een handelsverbod ingesteld voor de Japanse duizendknoop, dat ook geldt ook voor besmette grond. Dat betekent dat deze exoten bij grondverzet niet in de te verplaatsen grond mogen zitten, bijvoorbeeld bij wegwerkzaamheden. Dat brengt extra kosten met zich mee. Er komen mogelijk drie wijdverspreide Aziatische duizendknopen als toevoeging aan de zogenaamde Unielijst van invasieve exoten van de Europese Commissie, waarvoor we een wettelijke verplichting hebben. Hoewel het Rijk geld voor bestrijding beschikbaar heeft gesteld via het Natuurpact, betekent de toevoeging van de duizendknopen aan de Unielijst niet dat er direct meer middelen beschikbaar komen. Dit kan een bespreekpunt zijn voor heronderhandeling met het Ministerie van LNV.

Samenleven in Overijssel

Inleiding

De opgave Samenleven in Overijssel is een combinatie van uiteenlopende wettelijke taken en beleidsprogramma's die verbonden zijn door hun sociaal-maatschappelijke doel.

De kwaliteit van het openbaar bestuur valt onder deze opgave. Een betrouwbaar en goed openbaar bestuur in Overijssel is belangrijk voor onze democratie en samenleving. Onze bestuursstijl past bij hoe we in Overijssel met elkaar samenleven. Op zoek naar een juiste balans tussen samenwerken en toezicht houden, vertrouwen geven en controleren, efficiënt en vernieuwend werken om een wendbaar en eigentijds openbaar bestuur te zijn in een veranderend samenspel tussen organisaties, ondernemers, inwoners en gemeenten. Verder vallen ook cultuur en sociale kwaliteit onder deze opgave. Cultuur en sociale kwaliteit verbinden mensen, heden en verleden en verschillende domeinen. Hiernaast is sport ook een verbindende factor die vitaliteit en gezondheid biedt.

Terugblik

De coronacrisis heeft veel invloed gehad op de uitvoering van ons beleid en onze werkwijze. Noodgedwongen gingen we thuiswerken en werden fysieke bijeenkomsten geannuleerd. Maar we hebben een slag gemaakt in onze digitale communicatie, we hebben leren vergaderen via het scherm en bijeenkomsten te houden via webinars. Nog meer dan voorgaande jaren werkten we digitaal zodat congressen en evenementen toch door konden gaan.

We hebben steeds beter grip op de uitvoering van de Wet Bibob in onze eigen organisatie. Het aantal gevallen waarin we een subsidie weigeren of een vergunning intrekken op grond van de Wet Bibob neemt toe en onze organisatie wordt stap voor stap weerbaarder tegen ondermijning. Scholieren hebben meegedaan aan Overijssel doet Mee!, we zijn op scholen geweest om het belang van democratie te onderwijzen en hebben daarmee een begin gemaakt met het invoeren van het vak Burgerschap op scholen.

In 2022 hebben wij met de gemeenten de herziene bestuursovereenkomst Interbestuurlijk toezicht afgesloten. Dit was de uitkomst van een evaluatietraject dat provincie, VNG-Overijssel en gemeenten samen in 2021 hebben uitgevoerd. Het Overijsselse interbestuurlijk toezicht omvat de domeinen Financiën, Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht), Wro (Wet ruimtelijke ordening), Archief- en informatiebeheer, huisvesting statushouders en Erfgoed. Eén van de conclusies uit de evaluatie was dat de afspraken in de 'oude' bestuursovereenkomst IBT (uit 2012) inhoudelijk nog actueel zijn, maar dat er vooral in de uitvoering van een aantal afspraken wat verbeterd/veranderd kan worden. En ook dat de vorige bestuursovereenkomst IBT qua taalgebruik verouderd was en omgezet zou moeten worden naar deze tijd, meer passend bij het partnerschap zoals dat in het kader van het IBT wordt nagestreefd.

We hebben onze lobby op Europa en Duitsland geïntensiveerd en werken nauw samen met Gelderland in de Agenda Oost.

De uitvoering van deze cultuurambities ligt op koers. In het cultuurbeleid "Raak! (2021-2024)" komen bibliotheken, erfgoed, cultureel aanbod, educatie en participatie samen. In het cultuurbeleid hebben we nadrukkelijk een koppeling gemaakt met het DNA van Overijssel. Verhalen van Overijssel zorgen voor verbinding. Gemeenten zijn uitgedaagd mee te doen aan landelijke educatieprogramma's en bibliotheken als belangrijke ontmoetingsplekken voor gemeenschappen te benutten. Het beleid voor sociale kwaliteit "Op naar een vitale, inclusieve samenleving! (2021-2024)" hebben we verrijkt met ambities op urgente zorgthema's en aandacht voor laaggeletterdheid en vergroten van basisvaardigheden.

De culturele sector is hard getroffen. Onvoorspelbare en lange lockdowns zijn tijdens de uitvoering van het versterkingsprogramma van grote invloed geweest op de uitvoering van

projecten uit dat programma en hebben de sector financieel zeer hard getroffen. Tegelijkertijd is het vanuit beleid sociale kwaliteit gelukt om adequaat te reageren op de crisis door de investering in de Nationale Reserve en lokale maatschappelijke initiatieven. Het versterkingsprogramma cultuur, gericht op een wendbare en weerbare culturele sector heeft gezorgd voor nieuwe netwerken en partners. We doen mee aan het Overijssels Sportakkoord, waarin ook aandacht is voor aangepast sporten en bewegen (zie ook kengetal 6.9 uit Overijssel Ontcijferd 2022).

Wij maken ons bij zorgaanbieders, zorgverzekeraars en de Rijksoverheid sterk voor de borging van toegankelijke zorgvoorzieningen op het platteland, zoals huisartsenposten, buitenpoliklinieken en streekziekenhuizen (voor basiszorgvoorzieningen). We organiseren daarvoor Overijsselse zorgtafels. En benutten de kansen van digitalisering in Overijssel, smart cities en smart regions, onder andere op het gebied van zorg en welzijn. We ontzorgen vrijwilligers die maatschappelijke voorzieningen exploiteren of zich op andere manieren inzetten voor de samenleving en helpen hen hun kennis te vergroten. Er is een programma Leefbaar Platteland waar met hulp van een wetenschappelijke blik met projecten gewerkt wordt aan de zelfredzaamheid van gemeenschappen.

Vooruitblik

De democratie van morgen kan niet zonder aandacht te besteden aan de instroom van inwoners in Overijssel in het democratisch proces. De activiteiten voor de uitvoering van het vak Burgerschap op scholen worden dit jaar weer in volle vaart opgepakt. We gaan aan de slag met het Werkplan Burgerschap met het MBO. De Jongerenraad is op sterkte.

Activiteiten voor het primair- en voortgezet onderwijs gaan weer van start. We verwachten weer enkele duizenden jongeren in aanraking te brengen met de beginselen van de democratie door middel van een uiteenlopend aanbod van activiteiten en evenementen. Ook werken we aan de lancering van een digitaal jongerenplatform. Dit platform willen we inzetten om niet alleen méér jongeren te bereiken, maar ook te werken aan een versterking van de impact van onze activiteiten. Dit doen we door jongeren al aan het denken te zetten voordat ze op het provinciehuis zijn. Of om juist na een bezoek aan het provinciehuis een waardevolle dialoog in een vervolgotraject aan te bieden.

Hiermee geven we vorm aan de wensen en suggesties in de Motie Burgerschap op Basisscholen en het Initiatiefvoorstel Jongerenparticipatie. Over voortgang en resultaten houden wij u op de hoogte en ultimo 2023 komt er vanuit Overijssel Doet Mee! een eindrapport.

Maatschappelijk onbehagen is komend jaar een belangrijk en actueel thema. We gaan komend jaar kijken naar de mate waarin dit thema speelt in Overijssel en agenderen het onderwerp tijdens bijeenkomsten zoals de burgemeestersdag. Ook willen we op onze beurt leren van ervaringen van gemeentebestuurders rond dit thema. Met die lessen gaan we werken aan bewustwording en deskundigheidsbevordering. Zo richten we ons komend jaar op het versterken van de weerbaarheid van onze organisatie zodat ambtenaren en bestuurders zich meer bewust worden van mogelijke ondermijnende activiteiten in hun werkomgeving.

Met de veranderende maatschappelijke context zien we dat het vertrouwen in de overheid afneemt. Ook in Overijssel is het vertrouwen in de landelijke en provinciale politiek sinds 2018 aan het afnemen. Het vertrouwen in de gemeentelijke politiek stijgt iets. Dit zorgt voor gesprekken over een nieuwe bestuurscultuur, gesprekken die soms verhit zijn en de discussie hoog kan oplopen. Polarisation en wantrouwen richting overheden nemen toe en in sommige gevallen komt zelfs de veiligheid van bestuurders in het geding.

De lage opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen (zie kengetal kengetal 7.1 uit Overijssel Ontcijferd 2022) nopen tot nader onderzoek hoe de burger weer het geloof in de democratie kan krijgen. In opdracht van het ministerie van BZK is een onderzoek uitgevoerd naar de lage opkomst. Wij zullen de resultaten van dit onderzoek benutten in de aanloop naar de Provinciale Staten verkiezingen van 2023.

We zien dat de cultuursector nog lang last zal houden van de impact van corona. Zie voor meer informatie over bezoekcijfers aan culturele voorzieningen kengetal 6.6 in Overijssel Ontcijferd 2022. Het eigen vermogen van veel organisaties is door de langdurige sluiting verdampt en veel zelfstandige professionals nemen afscheid van de sector. De arbeidsmarkt verandert. Het werk voor makers is met 70% afgenomen. Onduidelijk is wat de invloed van incidentele herstelmiddelen op lange termijn is. We moeten een periode overbruggen waar we van een dieptepunt naar een kunstmatig hoogtepunt naar stabiliteit ontwikkelen. Wanneer we onze restauratieopgave waar willen maken, moeten er voldoende ambachtsslieden zijn om dit uit te voeren. Wij merken op dat de rijksregeling voor restauratie Erfgoed enorm overvraagd is terwijl er een inhaalslag te maken is (zie ook kengetal 6.2). De culturele sector moet zich nog meer verbinden met andere sectoren om overeind te kunnen blijven.

Een goede samenhang tussen de inzet van vrijwilligers en professionals is essentieel bij toekomstige opgaven. De overheid is verantwoordelijk voor de professionele organisaties van wettelijke taken, maar kan dit niet alleen. Inzet van vrijwilligers, politiek draagvlak en samenwerking met onder meer onderwijs zal nodig zijn om afkalving te voorkomen. Wij zetten ons in om deze professionaliseringsslag te maken hoewel ook zien dat het aantal vrijwilligers afneemt, ook door vergrijzing, terwijl deze groep belangrijke pijler is van veel culturele en erfgoedorganisaties.

Met de veranderende maatschappelijke context zien we een steeds grotere groep die niet mee kan komen in de samenleving. Techniek en de combinatie met kunst en digitalisering bieden oplossingen voor de toekomst. Onze inzet voor positieve gezondheid verdient een extra impuls. Vanuit de nieuwe Rode Draad Gezondheid in de Omgevingsvisie is extra inzet op het stimuleren van positieve gezondheid en gezond gedrag nodig. Hierbij zijn slimme combinaties met de beleidsthema's klimaatadaptatie en natuurinclusief werken mogelijk en wenselijk.

Voor de culturele sector wordt 2023 cruciaal. Het versterkingsprogramma heeft naast steunmaatregelen, dankzij een investering voor herstel door Provinciale Staten, vorm gekregen echter voor de korte termijn; de periode tot en met 2022. Om de sector te herstellen en duurzaam te versterken na 2023 moeten we met coalities, samenwerkende partijen van makers, netwerken, overheden, onderwijs en onderzoek zorgen voor een overbrugging naar een nieuw evenwicht en ondernemerschap.

Cultuur en erfgoed zijn te zien als dragers voor fysieke veranderingen. Dit vergt een duurzame inzet van ons Nedersaksische erfgoed, zodat deze ingezet kan worden bij het vormgeven van het vraagstuk identiteit en erfgoed bij transities landelijk gebied.

Tot slot kan de toestroom van vluchtelingen uit Oekraïne betekenis hebben voor het sociale weefsel van steden en dorpen. Cultuur kan hier de verbinding zijn tussen oude en nieuwe inwoners, gericht op inclusie en participatie met een plek voor ontmoeten om verhalen, verdriet en identiteit te delen. Het versterken van de identiteit van gebieden wordt belangrijker.

Een greep uit onze activiteiten voor het komende jaar:

- We pakken de activiteiten voor de uitvoering van het vak Burgerschap op scholen dit jaar weer op. We gaan aan de slag met het Werkplan Burgerschap met het MBO, de Jongerenraad is op sterkte en de activiteiten voor het primair onderwijs gaan weer van start. Binnenkort is een digitaal jongerenplatform operationeel, waardoor nog méér jongeren zullen worden bereikt.
- Op het gebied van ondermijning geven we uitvoering aan het plan van aanpak ter vergroting van de weerbaarheid van de provinciale organisatie. We zetten de professionaliseringsslag op het gebied van ondermijning voort door de samenwerking met de Veiligheidsregio's en gemeenten te versterken. Voor de Revitalisering Vakantieparken zetten we een ketenregisseur in die zich vooral richt op het voorkomen/bestrijden van criminaliteit en ondermijnende zaken.

- Binnen Studio Vers Bestuur ronden we dit jaar de midterm-review af en komen met een voorstel voor de implementatie van de succesvolle activiteiten van dit programma in de staande organisatie.
- Op het gebied van de lobby gaan we samen met Overijssel en Gelderland de 'landsdeeldeal' oppakken en willen we de Kracht van Oost- Slim Benutten en de lobby voortzetten. We richten onze lobby verder op de spoorverbinding Zwolle-Twente-Münster en de bredere Ontwikkelvisie voor de corridor Zwolle-Twente-Münster, de Waterstofbackbone en de Human Capital Agenda-deal.
- In het kader van het "Nieuw Overijssel Normaal" zetten we de uitvoering van de Reflectiekamers voort. In de reflectiekamers kijken we, per thema, gezamenlijk naar procesinrichting, rolkeuze en rolinvulling, houding en gedrag passend bij de verbinding die we nastreven met de Overijsselse samenleving en die van ons wordt gevraagd.
- Wij zetten ons komend jaar in voor de uitvoering van projecten in het kader van Right to Challenge (uitdaagrecht). In 2022 vinden de Special Olympics in Overijssel plaats, mogelijk gemaakt voor investeringen vanuit overheden en bedrijfsleven, vrijwilligers en professionals. Dit event zet inclusiviteit op de kaart.
- Voorbereiding van de nieuwe coalitieperiode na de Provinciale Staten verkiezingen in 2023.

Tot slot: Platteland kiest positie

Vanuit het programma Leefbaar Platteland werken we deze coalitieperiode in drie lijnen: wetenschappelijk kader, netwerk en initiatieven. Vanaf het begin van deze coalitieperiode is de aanpak Leefbaar Platteland opgezet; 'Platteland kiest positie', om te komen tot een krachtig, zelfbewust en toekomstbestendig platteland. We hebben bewust gekozen voor een actieve rol op het platteland in samenwerking met gemeenten, initiatiefnemers en partners. Dit levert op twee derde van het programma al meer dan 45 ondersteunde initiatieven op. Met het NPLG komen de komende jaren in het landelijk gebied veel ingrijpende fysieke maatregelen in uitvoering. Ook hier geldt dat samenwerking telt om een stevige sociale-economische basis in de gebieden neer te kunnen zetten. Het huidige programma Leefbaar Platteland heeft een belangrijke rol in het optuigen van het PPLG en kan de kwartiermakers van het NPLG voorzien van essentiële input over dit thema. Inhoudelijk wordt er gewerkt aan het creëren van een sociaal-economische paragraaf in het kader van het PPLG. Dit doen we enerzijds door het voortbouwen op de ingezette lijn vanuit 'platteland kiest positie' (visie) en anderzijds door het mee ontwikkelen met initiatieven vanuit het programma. Echter, voor het programma Leefbaar Platteland is op dit moment maar ook in de toekomst de capaciteit op zowel beleidsontwikkeling als in de uitvoering van onder andere Omgevingsvisie, NPLG, GLB, sociale kwaliteit etc. , nog niet op orde.

Bedrijfsvoering

Inleiding

Versterking van de bedrijfsvoeringsorganisatie

Onze maatschappelijke opgaven stellen eisen aan de ambtelijke organisatie. De collega's van bedrijfsvoering zijn daarom betrokken bij wat er in hun omgeving gebeurt, betrouwbaar in wat ze doen en natuurlijk benaderbaar op feedback. De receptionist heet u van harte welkom. De P&O adviseur werft nieuwe collega's met hart voor de publieke zaak. De medewerker informatievoorziening werkt aan een gelijkwaardige informatiepositie voor iedereen. De jurist werkt aan een open en oprecht contact bij klachten of bezwaren van burgers. En de financieel administratief medewerker zorgt voor de betaling van de rekeningen. Bij bedrijfsvoering werken kortom mensen die mogelijk maken.

Meer opgaven. Bedrijfsvoering groeit niet mee

Onze opgaven vinden hun oorsprong in grote ontwikkelingen zoals klimaatverandering en de aanpak landelijk gebied. Onze ambtelijke organisatie is – samen met uw Staten en ons college – erg betrokken bij de inzet op deze opgaven. De ambtelijke inzet op de diverse opgaven en investeringsprogramma's is sinds de reorganisatie van 2012 gegroeid. De formatie van de bedrijfsvoeringsafdelingen is echter niet meegegroeid. Dat zien we terug in het vaste formatiebeeld. De ambtelijke organisatie als geheel is gegroeid naar het niveau van 2012. Het aandeel BV is gedaald van 14.4% naar 12.1% Wanneer we ook de inhuur gaan meerekenen, zal de scheefgroei nog groter uitvallen.

Bedrijfsvoering wordt bovendien complexer

Er wordt vanuit ons college en de organisatie in toenemende mate een beroep gedaan op de inventiviteit van bedrijfsvoering. Een breed scala aan onderwerpen vraagt dagelijks om aandacht. Onderwerpen die bovendien complexer worden, bijvoorbeeld informatietechnologie en cybersecurity. De afgelopen jaren hebben we ingezet op achtereenvolgens digitalisering van administratievoering en dienstverlening aan inwoners. Nu treden we ook naar buiten: het aangaan van maatschappelijke opgaven waarbij informatietechnologie ons ondersteunt. Die complexiteit zien wij terug in de bemensing van bedrijfsvoering. Het werven van nieuwe collega's is een vak apart geworden, daarvoor hebben wij Recruiters nodig. Betrouwbaar rapporteren binnen een dataomgeving vraagt om gespecialiseerde collega's. De informatieveiligheid is de verantwoordelijkheid van een Chief Information Security Officer. Stuk voor stuk meer gespecialiseerde en/of zwaardere functieprofielen. De schaarste op de arbeidsmarkt maakt het lastig deze bemensing te vinden en aan ons te binden.

De taak & schaal van bedrijfsvoering is inmiddels kwetsbaar geworden

Wij zien een onevenwichtige samenhang tussen taak & schaal van bedrijfsvoering met de ambtelijke organisatie ontstaan. Onderzoek laat bovendien zien dat er sprake is van relatieve onderbezetting ten opzichte van vergelijkbare organisaties. Vanuit de betrokkenheid van de collega's worden grenzen verlegd. Dat vertaalt zich in een toenemende werkdrukbeleving bij onze collega's.

De opgaven vragen een forse inzet van de ambtelijke organisatie. Inclusief bedrijfsvoering. Dat moeten wij willen borgen, dat willen wij mogelijk maken. Om in de pas te kunnen blijven lopen vragen wij u in te stemmen met de volgende voorstellen.

Versterking bedrijfsvoeringsorganisatie door investeringen in personeel

Informatievoorziening en Digitalisering (I&D)

Wij hebben een extern bureau gevraagd de kwaliteit van de eigen centrale IV-organisatie te beoordelen. Uit het uitgevoerde externe onderzoek is gebleken dat wij onvoldoende toegerust zijn om de I&D-opgaven het hoofd te bieden. Een van de belangrijkste oorzaken hiervan is dat de formatieve omvang van de IV-organisatie te krap is. Zo is onze vaste formatie $\pm 40\%$ lager is dan de benchmark van vergelijkbare overheidsorganisaties, met name in de tactische en strategische functies. Wij vangen knelpunten en problemen nu op door externe inhuur van circa 20 FTE structureel op reguliere taken (substantieel meer dan de benchmark). Hierdoor lukt het vooralsnog om ons hoofd boven water te houden, maar wij zien onze kwetsbaarheid toenemen. Dit komt voornamelijk doordat informatieveiligheidseisen vanuit wet- en regelgeving steeds verder worden aangescherpt, cybersecurity meer aandacht en tijd vraagt en doordat politiek, burgers en organisatie vragen om (datagedreven) inzichten om beleids- en besluitvormingsprocessen te verbeteren. Dat onze IV-organisatie kwetsbaar is wordt ook door onze accountant geconstateerd in zijn boardletter aan Provinciale Staten. Een belangrijke reden is dat wij over onvoldoende menskracht beschikken. Voor de versterking van de I&D organisatie stellen wij voor € 1,5 miljoen structureel beschikbaar te stellen. Daarnaast stellen we voor in 2023 € 0,4 miljoen incidenteel voor 2023 beschikbaar te stellen omdat wij verwachten in 2023 nog (duurdere) externe inhuur nodig te hebben.

Financiële teams

De druk op de financiële functie is groot. Door onze veranderende financiële positie worden we uitgedaagd om met vindingrijke oplossingen te komen voor steeds complexere maatschappelijke opgaven, zowel op provinciaal als op landelijk niveau.

Er is vanuit onze organisatie en onze partners een toenemende vraag en noodzaak naar inventieve financiële arrangementen, financieel advies en (business)control.

Naast deze toegenomen vraag verandert de rechtmatigheidsverantwoording. Het toezicht horizontaliseert. Ook krijgen wij vanuit het Rijk steeds vaker te maken met een andere wijze van financiering, namelijk via de specifieke uitkeringen (SPUKS). Dit vraagt om extra monitoring, interne controle, audits, nieuwe financiële IT-toepassingen en een gedetailleerde projectadministratie.

De financiële teams zijn de afgelopen jaren niet voldoende meegegroeid met deze ontwikkelingen. Om de basis te versterken vragen wij om een structureel budget van € 0,3 miljoen.

Voor de toenemende verantwoordingsverplichting rond de SPUKS zullen wij de benodigde personele capaciteit ten laste van deze SPUKS brengen.

Toename structurele lasten Informatievoorziening en Digitalisering (I&D)

Wij zien diverse technologische ontwikkelingen (Cloud, Cyber) op ons afkomen die ingrijpen op ons applicatielandschap (exploitatie). De complexiteit neemt daarbij toe door nieuwe en aangescherpte wetgeving ten aanzien van veiligheid, transparantie, duurzaamheid en kwaliteit van de informatiehuishouding. Daarbij worden we vanuit het Rijk steeds vaker gedwongen om aan te sluiten op landelijke voorzieningen. De implementaties van deze nieuwe ontwikkelingen zijn vaak complex en zorgen voor incidentele kosten. Het beheer en monitoring van de hiervoor nieuw te implementeren informatiesystemen, registraties en een verzaamd netwerk zorgt voor structurele exploitatielasten.

Wij kunnen de toegenomen lasten niet langer dekken uit de bestaande budgetten. Dit heeft drie hoofdredenen: 1) De zwaardere eisen aan security en duurzaamheid van systemen en applicaties; 2) Nieuwe wetgeving en het daaruit voortvloeiende beheer en onderhoud; 3) Het aantal toegenomen (licenties voor) vak-applicaties, welke voor rekening van bedrijfsvoering worden gebracht. De toename is gerelateerd aan de groei van het aantal gebruikers (inclusief interne en externe medewerkers, Statenleden, apparaten zijn dit ±1500 werkplekken).

Voor de stijging van de I&D kosten stellen wij voor in 2023 € 0,5 miljoen structureel beschikbaar te stellen. Door het terugbrengen van inhuur, verdere rationalisatie van het applicatielandschap en alternatieve financiering willen wij de stijgende exploitatielasten dempen. Wij stellen u daarom voor dit bedrag terug te brengen naar 2024 € 0,35 miljoen en € 0,2 miljoen in 2025. Voor het opvangen van de piek in wet- en regelgeving vragen wij u om incidenteel € 0,75 miljoen in 2023 en 2024 beschikbaar te stellen.

Tijdelijke formatie I&D

De komende jaren is er sprake van een transitie van systemen. Het DA'S programma (invoering zaakstelsel, Office365/Sharepoint) wordt eind 2022 afgerond. Om binnen tijd en budget op te leveren is er een minimale scope gedefinieerd. De supportorganisatie DA'S zal daarom de komende twee jaar moeten worden versterkt voor zowel het zaakstelsel als het Office 365/Sharepoint omgeving. Daarna zullen de oude systemen en netwerkschijven worden ontmanteld (informatie uit de systemen wordt opgeschoond, de te bewaren informatie moet worden opgeslagen (overdragen) in een nog aan te schaffen eDepot die aan de archiefvereisten voldoet. Het overdragen is een wettelijke vereiste. Het opschonen, selecteren en overdragen willen we met eigen mensen doen wegens de hiervoor benodigde kennis over de digitale archieven. Zolang zijn zij niet inzetbaar op nieuwe werk of op DA'S. Met DA'S wordt ook vergaand geautomatiseerd. Dit proberen we zo veel mogelijk op te vangen met ander werk, maar we moeten ook rekening houden met maatwerktrajecten,

zoals van-werk-naar-extern werk. Hiervoor stellen wij voor incidenteel € 1,2 miljoen in 2023 beschikbaar te stellen en € 0,8 miljoen in 2024.

Shared Services Center ONS

Vanaf 2020 is de afhankelijkheid van de digitale werkplek sterk toegenomen. Problemen met hardware, software of de toegang tot data hebben direct gevolgen voor onze productiviteit en service richting onze burgers en partners. Het is voor SSC-ONS een steeds grotere uitdaging om de continuïteit, functionaliteit en veiligheid van digitale werkplekken te waarborgen. Om de kwaliteit en continuïteit te waarborgen en waar mogelijk te verbeteren vraagt ONS te investeren in onder andere de volgende onderwerpen (bedragen toegerekend naar provincie conform verdeelsleutel).

Informatieveiligheid en cybersecurity, compliance en informatiemanagement, hardware (smartphones en laptops) en professionalisering HR-services. Daarnaast stellen de partners voor een meerjarenbandbreedte in te stellen om onvoorspelbare (incidentele) projectkosten te dekken en zorgt de uittreding van de Omgevingsdienst voor een aangepaste kostenverdeling voor de partners.

U bent in een separate brief geïnformeerd over de voorgestelde ONS begroting 2023 en bent in de gelegenheid gesteld hierover een zienswijze in te dienen.

Wij stellen u voor in 2022 € 69.000 structureel beschikbaar te stellen en vanaf 2023 € 1,228 miljoen beschikbaar te stellen. Daarnaast stellen wij u voor in 2022 € 113.000 incidenteel beschikbaar te stellen.

Verdere verduurzaming van het provinciehuis in 2023

De provincie Overijssel wil een actieve bijdrage leveren aan de energietransitie. Wij hebben daar een voorbeeldfunctie in. Wij willen onze bijdrage leveren door onze CO2 uitstoot te reduceren (gasloos), ons energieverbruik te verminderen (isolatie, slimme stopcontacten) en door de energie die wij gebruiken zelf op te wekken (zonnepanelen). Dit doen wij niet alleen. Samen met het Interprovinciaal Overleg (IPO) hebben wij daarvoor een routekaart 2030 opgesteld. De geopolitieke situatie laat momenteel zien hoe kwetsbaar we zijn als wij in onze energiebehoefte afhankelijk zijn. Wij willen daarom de verduurzaming in 2023 gaan versnellen en intensiveren. In onze aanpak zoeken we naar 'quick wins' die onze uitstoot zoveel mogelijk beperken en ons energieonafhankelijk(er) maken. Onze investeringen vragen geld, maar verdienen zich door energiebesparingen en eigen energieopwekking voor een groot deel ook terug.

Voor een deel van onze verduurzamingsopgaven is eerder investeringsbudget toegezegd. Dit investeringsbudget is echter niet toereikend om alle gewenste maatregelen in te voeren. Wij vragen daarom een aanvullend investeringsbudget van € 3.506.350.

Wij moeten onze investeringen activeren en afschrijven. Dit doen wij conform onze financiële verordening. Doordat we meer investeren nemen ook de afschrijvingslasten toe. Voor een groot deel van deze afschrijvingslasten vinden wij dekking in onze exploitatie doordat wij met de voorgestelde maatregelen geld besparen. Maar voor het resterende deel hebben wij geen dekking. Hiervoor vragen wij vanaf 2024 een structurele dekking van € 70.000.

Verduurzaming overig vastgoed

In deze claim hebben wij geen rekening gehouden met de verduurzaming van ons overige vastgoed. Hiervoor maken wij ook gebruik van de IPO-routekaart. Voor een groot deel van deze investeringen zitten wij nog in de onderzoeksfase, waardoor een investeringsvoorstel voor deze perspectiefnota nog te vroeg komt. De voorgenomen investeringen worden binnen afzienbare tijd met u gedeeld.

Huisvesting TOP Werken

Om tijd-, omgevings- en plaatsbewust werken te faciliteren, werken wij – naast verduurzaming - aan aanpassing van de provinciale huisvesting. Voor het provinciehuis en de steunpunten in Tubbergen, Raalte en Waneperveen worden huisvestingsmaatregelen

voorbereid. Wij verwachten de kapitaallasten binnen de exploitatiebegroting te kunnen dekken. Indien investeringsbudget benodigd is zullen wij bij de Monitor 2022-II aan u voorstellen dit beschikbaar te stellen.

Toekomst provinciale financiën

Inleiding

Sinds de Perspectiefnota 2022 hebben we op verschillende momenten stilgestaan bij de toekomst van de provinciale financiën. De ontwikkelingen hebben in de afgelopen periode niet stilgestaan. In deze paragraaf gaan we daar dieper op in en werpen we een nadere blik op de toekomst van de provinciale financiën en hoe deze zich verhoudt tot de opgaven die op ons afkomen.

Financieringssytematiek na 2025 | Provinciefonds, belastinggebied, transities

Nieuwe financieringssytematiek decentrale overheden na 2025

In het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar vooruitkijken naar de toekomst' is aangekondigd dat de financieringssytematiek voor decentrale overheden gaat veranderen na 2025. Op dit moment beweegt de omvang van het provinciefonds mee met de rijksuitgaven. Stijgen of dalen de rijksuitgaven, dan stijgt of daalt onze uitkering uit het provinciefonds mee. Dit is de trap-op-trap-af systematiek. In de afgelopen jaren is gebleken dat deze systematiek leidt tot schommelingen in de uitkering. Met name omdat de rijksuitgaven regelmatig achterblijven bij de oorspronkelijke rijksbegroting. De doelstelling is dan ook dat de nieuwe financieringssytematiek meer stabiliteit oplevert. Deze kabinetsperiode blijft de huidige systematiek nog bestaan en groeit het accres mee met de (hogere) rijksuitgaven en de inflatie.

Tijdelijk extra inkomsten provinciefonds, maar terugval van minstens € 10 miljoen na 2025

In het coalitieakkoord is tevens besloten om de verdere oploop van de opschalingskorting voor provincies (en gemeenten) deze kabinetsperiode te bevriezen. Dit betekent dat wij de komende jaren minder gekort zullen worden op onze uitkering. Cumulatief gaat dit om circa € 3,2 miljoen. Wat uiteindelijk met de opschalingskorting gebeurt zal in samenhang worden gezien met de nieuwe financieringssytematiek. Tot die tijd is er veel onzekerheid over de uitkering na 2025. In het regeerakkoord is de accresontwikkeling van het gemeente- en provinciefonds na 2025 bovendien gemaximeerd en ligt het stukken lager dan daarvoor. Na 2025 valt de uitkering uit het provinciefonds dan ook drastisch terug. Met de huidige inzichten gaat het voor ons om een terugval van ruim € 10 miljoen, dat nog verder kan oplopen als de prijsontwikkelingen niet worden gecompenseerd.

Herijking verdeling van het provinciefonds

Naast het vraagstuk over de toekomstige financiering (c.q. de omvang van het provinciefonds) speelt momenteel het traject om te komen tot een herijking van de verdeling van het provinciefonds. De herijking is erop gericht om een nieuwe, toekomstbestendige verdelingssystematiek vast te stellen. Het traject wordt getrokken door het ministerie van Binnenlandse Zaken in nauwe samenwerking met het IPO. In principe staat het verdelingsvraagstuk los van de discussie van de financieringssytematiek na 2025, al zal de verdelingsdiscussie samenhangen met de toekomstige financiering.

Provinciaal belastinggebied

Het coalitieakkoord heeft ook meer duidelijkheid gegeven over de toekomst van de belasting op mobiliteit. De Motorrijtuigenbelasting (MRB) zal, zoals nu beoogd, in 2030 plaatsmaken voor 'Betalen naar gebruik', een kilometerheffing. Dit heeft directe consequenties voor het provinciaal belastinggebied, de opcenten op de MRB. Vorig jaar heeft al een onderzoek plaatsgevonden naar mogelijke alternatieve belastinggebied(en). Over een toekomstig belastinggebied zal de komende periode stelling moeten worden genomen, door onszelf en

als provincies gezamenlijk. Wij maken ons in elk geval sterk voor het behoud van een autonoom belastinggebied, dat goed aansluit bij de provinciale taken. De keuzes over een provinciaal belastinggebied worden uiteindelijk gemaakt door de Tweede Kamer. Het toekomstig belastinggebied kan niet los gezien worden van de nieuwe financieringssystematiek per 2025. De toekomstige belastingcapaciteit en de uitwerking daarvan voor de provincies gezamenlijk én afzonderlijk is bepalend voor de werking van het provinciefonds, zowel qua omvang als verdeling. Hierbij speelt een rol dat in de financiële verhoudingswet is opgenomen dat alle decentrale overheden een gelijk voorzieningenniveau moeten kunnen bewerkstelligen bij een gelijke lastendruk. Het Rijk heeft bovendien aangegeven in het kader van de nieuwe financieringssystematiek te willen kijken naar de mogelijke uitbreiding van het decentraal belastinggebied (voor zowel gemeenten als provincies). In de praktijk zou dat kunnen betekenen dat de verhouding tussen de inkomsten uit het provinciefonds en het provinciaal belastinggebied gaan wijzigen.

Financiering transitieopgaven en cofinanciering

Op dit moment spelen naast de reguliere opgaven ook de grote transities: klimaat & energie, stikstof & landbouw en wonen & bereikbaarheid. Het nieuwe kabinet heeft hiervoor forse impulsen aangekondigd. Dit zijn losse financieringsstromen, die zijn uitgezonderd voor de berekening van het accres. Daarmee ontvangen wij (via het provinciefonds) geen extra middelen voor deze opgaven. Het Rijk stelt hooguit incidentele middelen specifiek beschikbaar, daar waar decentrale overheden een rol krijgen en kosten maken. Er is ten aanzien van deze financieringsstromen een drietal overwegingen, die samenhangen met (de te stellen randvoorwaarden aan) de toekomstige financieringssystematiek.

Allereerst zijn de transitieopgaven langjarige opgaven, die momenteel incidenteel gefinancierd worden. Het langjarige karakter vraagt op sommige terreinen echter om langjarige (structurele) inzet – en dus zekerheid. Daarnaast kunnen incidentele investeringen structurele lasten met zich meebrengen. Zoals het beheer en onderhoud van nieuwe natuur of nieuwe infrastructuur. Dit vraagt ook om structurele financiering. Daar moet in de nieuwe financieringssystematiek rekening mee worden gehouden. Ofwel, bij (structurele) stijgende omvang van taken horen extra (structurele) middelen. Dit uitgangspunt is in de wet financiële verhoudingen (artikel 2) verankerd en daar blijven we het Rijk ook op wijzen. Voor de uitvoering van het klimaatakkoord is in dit kader overigens al een onderzoek gedaan en door de nieuwe regering ook financiering toegezegd. Deze financiering is echter wel beperkt gebleven tot de uitvoeringscapaciteit en niet de benodigde investeringsmiddelen.

Ten tweede maakt het Rijk in toenemende mate gebruik van specifieke uitkeringen. Dit komt primair voort uit het feit dat deze uitkeringsvorm de enige wettelijke grondslag biedt om – als Rijk – voorwaarden te stellen aan de besteding van middelen. De algemene rekenkamer heeft daarom aangegeven dat in dergelijke gevallen de specifieke uitkering moet worden gebruikt en een decentrale uitkering. Deze uitkeringsvorm zorgt echter ook voor hoge uitvoeringslasten, omdat de verantwoordingseisen onevenredig hoog zijn. Daarnaast leidt de veelvoud aan specifieke financieringsstromen tot verkokering in de uitvoering, terwijl zeker bij een aantal opgaven juist in de uitvoering overlap plaatsvindt en maatwerk nodig is. Maatwerk waar vooral decentrale overheden invulling aan zouden kunnen geven. De wijze van financiering en de beperkte beleidsvrijheid kan daarmee belemmerend werken voor een effectieve aanpak van de inhoudelijke opgaven. Het is belangrijk dat nieuwe uitkeringsvormen worden uitgewerkt en geïmplementeerd die hier recht aan doen en tegelijkertijd in een adequate verantwoordingswijze richting het Rijk voorzien. Tot slot merken we op dat het Rijk steeds vaker om cofinanciering van decentrale overheden vraagt bij verschillende opgaven. Concreet hebben we dit bijvoorbeeld ervaren bij de investeringen in de N35, een Rijksweg. Het werken met cofinanciering heeft in de kern voordelen, omdat ambities en middelen worden gebundeld. Voorwaarde is wel dat de verhoudingen op nationale schaal in evenwicht blijven én we als provincie ook financieel in staat worden gesteld om dergelijke cofinanciering mogelijk te maken.

Inzet via het IPO

De nieuwe financieringssysteem raakt alle decentrale overheden. Dat maakt het belangrijk dat we ook samen optrekken, met de VNG, de UvW en natuurlijk als provincies gezamenlijk. Het ministerie van Binnenlandse zaken is voornemens om voor de zomer een contourennota op te leveren. Deze contourennota wordt gezien als een ontwikkelagenda voor de bestuurlijk-financiële verhoudingen in de komende kabinetsperiode. En zal naar alle waarschijnlijkheid primair gericht zijn op het uitwerkingsproces en mogelijk een aantal hoofdlijnen (onder andere ten aanzien van de financieringssysteem en het belastinggebied) bevatten. Het interprovinciaal traject is in eerste instantie erop gericht dat de voorwaarden van de gezamenlijke provincies voor deze nieuwe financieringssysteem staan vermeld in de contourennota. Om vervolgens na het zomerreces de in de contourennota opgenomen voorwaarden samen met Rijk en gemeenten uit te werken en te concretiseren. De voorwaarden die vanuit het IPO worden gesteld liggen in lijn met de hiervoor genoemde aandachtspunten.

Toekomst provinciale financiën | Stuurknoppen, ambities en keuzes

Onzekerheid blijft groot, ruimte voor investeringen beperkt

Als we kijken naar ons eigen financieel perspectief (zie budgettair perspectief) dan blijft het toekomstbeeld op hoofdlijnen gelijk aan wat we vorig jaar hebben geschetst: de ruimte om incidenteel te blijven investeren neemt de volgende statenperiode af. We worden meer afhankelijk van onze structurele inkomsten. Het voortzetten van de grote impulsen op de volle breedte van onze beleidsterreinen (voor gemiddeld ruim € 30 miljoen per jaar) zal niet zondermeer mogelijk zijn. De hoge inflatiecijfers hebben bovendien een behoorlijke impact op de structurele ruimte en de verdere ontwikkeling daarvan is ongewis (zie ook het hoofdstuk budgettair perspectief). Daarbovenop is de onzekerheid over de toekomstige financiering, zoals hiervoor geschetst, zeer groot. Vooralsnog vallen onze structurele inkomsten na 2025 fors terug. Dat terwijl we voorzien dat we structureel meer kwijt zullen zijn aan bijvoorbeeld de vervanging van de provinciale infrastructuur.

Stuurknoppen in beeld

Met het oog op het veranderende financieel perspectief hebben we het afgelopen jaar met u stilgestaan bij de contouren voor de toekomst van de provinciale financiën. Met als één van de vragen hoe we binnen onze bestaande financiële positie ruimte zouden kunnen scheppen. We hebben inzichtelijk gemaakt welke financiële stuurknoppen er zijn en de impact die het draaien aan de knoppen kan hebben. In onze brief over de toekomst van de provinciale financiën (kenmerk 2022/0060440) hebben we de drie pijlers 'duurzaamheid', 'wendbaarheid' en 'weerbaarheid' geïntroduceerd. Aan de hand daarvan is de impact van het draaien aan stuurknoppen nader in beeld gebracht. Alle factsheets over de stuurknoppen zijn bijgevoegd bij het Statenvoorstel van deze Perspectiefnota.

Naar aanleiding van uw gesprek over de toekomst van de provinciale financiën heeft u gevraagd inzichtelijk te maken op welke wijze nader gestuurd kan worden op de norm voor het weerstandsvermogen (één van de draaiknoppen). De huidige norm bedraagt minimaal 1,4 en de huidige ratio zit op dit moment daarboven. De ratio gaat omlaag als de risico's toenemen of het beschikbare weerstandsvermogen wordt verlaagd. Het beschikbare weerstandsvermogen is opgebouwd uit specifieke reserveringen binnen projecten en daarnaast uit de Algemene risicoreserve (ARR). Het verlagen van deze reserveringen is daarmee de feitelijke stuurknop, waarbij het verlagen van de ARR het meest voor de hand ligt. De kanttekening daarbij is dat elke afroeping op termijn ook kan betekenen dat er weer middelen moeten worden bijgestort. Daarnaast stellen we bij deze Perspectiefnota voor om ten laste van de ARR de voorfinanciering voor het PPLG te dekken.

Voorlopig niet draaien aan de stuurknoppen

Gezien de (ook in dit hoofdstuk) genoemde onzekerheden, hebben we in onze brief aangegeven te adviseren om nu niet te draaien aan de 'financiële stuurknoppen'. Dat geldt ook voor het weerstandsvermogen. Door aan deze knoppen te draaien is het mogelijk om

met name incidenteel extra ruimte creëren, maar dat gaat in de meeste gevallen ten koste van de (structurele) wendbaarheid. De huidige wendbaarheid is wellicht nog hard nodig om toekomstige opgaven op te kunnen pakken. Het draaien aan de knoppen zal dan ook in samenhang moeten worden beschouwd met de opgaven die op ons afkomen. Het ligt voor de hand dat een volgende Staten de afweging zal maken waarvoor het draaien aan de knoppen al dan niet gewenst is. Naast een duurzame, wendbare en weerbare financiële positie, nu en in de toekomst, staat dan ook de afweging over een effectieve en duurzame uitvoering van onze kerntaken en opgaven centraal.

Ambities en keuzes

De hiervoor genoemde afwegingen vragen om inhoudelijke en politieke keuzes: Wat blijven we doen, maar ook wat niet? Hoe waarborgen we een gezonde financiële positie en waar moet dat aan voldoen? Tijdens uw gesprek over de toekomst van de financiën heeft u aangegeven dat u de overwegingen om te draaien aan de financiële stuurknoppen graag uitgewerkt wil zien in verschillende handelingsperspectieven, gekoppeld aan de inhoudelijke opgaven. Er is een veelvoud aan keuzes te maken, waarbij de invalshoek en inkleuring wordt bepaald door de politieke ambities. Bijvoorbeeld: Leggen we de focus op de kerntaken en wat zijn dan onze kerntaken? Waar willen we het verschil (blijven) maken? Investeren we nu voor een toekomstig (maatschappelijk) rendement? Hieronder geven we een aantal inhoudelijke elementen mee die een rol spelen in deze afweging.

Langjarige incidentele impulsen

We zijn op veel terreinen de afgelopen jaren gewend geraakt aan incidentele impulsen over de volle breedte van ons beleid, zoals bijvoorbeeld natuur, economie, bereikbaarheid, cultuur en het ruimtelijk domein. Deze impulsen voelen als 'vast' onderdeel van ons beleid en we hebben soms structurele verwachtingen gewekt, ook bij onze partners. Hieronder is een overzicht opgenomen van de beleidsimpulsen van de afgelopen 12 jaar. Het zijn grove gemiddelden over de afgelopen jaren.

Beleidssterrein	Jaarlijkse incidentele impuls
Wonen en retail	€ 1,75 miljoen
Leefbaar platteland	€ 1 miljoen
Natuur	€ 2 miljoen
Agro & Food	€ 1,5 miljoen
Verkeersveiligheid	€ 1,5 miljoen
Innovatie & mkb	€ 7,5 miljoen
Human Capital	€ 2 miljoen
Fiets	€ 2 miljoen
Evenementen	€ 1,25 miljoen
Toerisme	€ 1,25 miljoen

Cultuur	€ 5 miljoen
Openbaar bestuur	€ 1 miljoen
Europese programma's	€ 4 miljoen
Totaal gemiddelde impuls	€ 31,75 miljoen

Naast deze structureel voelende beleidsimpulsen hebben we de afgelopen jaren ook veel incidentele investeringen gedaan in bijvoorbeeld infrastructuur en de grote fondsen (zoals het Energiefonds, het Innovatiefonds), maar ook ten behoeve van de verschillende transitie zoals de energietransitie en de ontwikkelopgave. De transitie lopen ook na deze coalitieperiode door en ook de komende jaren blijven er opgaven op infrastructuur bestaan. Zoals in het eerste deel van dit hoofdstuk vermeld heeft het Rijk middelen gereserveerd voor de grote transitieopgaven. Het is nog de vraag hoe deze middelen precies worden ingezet en welke rol de provincies daarbij hebben of krijgen.

De opgave en provinciale rol als startpunt

Voor de volgende coalitieperiode ligt de vraag voor of en zo ja, welke van de huidige langjarige impulsen moeten worden gecontinueerd. Daarnaast speelt de vraag of we als provincie (aanvullende) inzet willen plegen op de transitieopgaven. Deze keuzes moeten ook worden afgezet tegen de huidige structurele inzet die we al plegen op onze kerntaken en de onontkoombare ontwikkelingen die daaromtrent op ons afkomen (zoals vervangingsinvesteringen). Over het geheel genomen gaat het om de vraag welke ambities we hebben en welke rol we willen vervullen. Daarbij moeten we kritisch zijn op de rol die we (autonoom / wettelijk) hebben, de rol die we gevraagd worden op te pakken en de rol die we graag op ons willen nemen.

Handelingsperspectieven

De financiën vormen een belangrijke randvoorwaarde voor de ambities die we kunnen hebben op de opgaven en de rol die we kunnen vervullen. Een groot deel van de afwegingen komt samen in de structurele begroting. Als we kijken naar de toekomst van de provinciale financiën is de beperkte structurele ruimte bepalend. We zien een aantal handelingsperspectieven en mogelijke overwegingen, die deels ook in lijn liggen met de financiële stuurknoppen.

Door de huidige structurele inzet / begroting te heroverwegen en dus inhoudelijk te kiezen om te stoppen met een aantal activiteiten, valt (op termijn) structurele ruimte vrij te spelen. Daarnaast is het mogelijk om de opcenten op de MRB te verhogen en zo extra inkomsten te genereren. De ruimte kan benut worden voor het op orde houden van de basis: het opvangen van onontkoombare ontwikkelingen op onze kerntaken en eventueel het structureel maken van nu langjarige incidentele impulsen. Een deel van de ruimte kan ook benut worden voor het creëren van incidentele investeringsruimte met structurele afschrijvingslasten of rentelasten tot gevolg.

Voor de transitie, maar ook voor andere opgaven geldt dat we vanuit onze structurele inzet en kerntaken al bijdragen leveren. Zeker als cofinanciering op opgaven verlangd wordt door bijvoorbeeld het Rijk, is het noodzakelijk om ook te kijken hoe we bestaande inzet eventueel kunnen (her)richten om gevraagde cofinanciering te leveren. Dit kan wel betekenen dat we daarmee onze ambities deels herschikken. Als we nieuwe taken van het Rijk krijgen gaat dit niet op en zou de randvoorwaarde moeten blijven dat we hiervoor middelen ontvangen en cofinanciering niet aan de orde is. Daar waar we echt eigen, aanvullende ambities hebben, betekent dit dat er eigen (incidentele) middelen nodig blijven.

Per opgave blijft het ook nodig te onderzoeken welke opties er zijn om investeringen of financiering van derden te organiseren. Er zijn volop kansen om onze eigen euro's te vermenigvuldigen, zeker als we kijken naar de Europese Fondsen. Bestaande inzet via revolverende fondsen (zoals het Energiefonds, de HMO en het Innovatiefonds) speelt hierin ook een belangrijke rol. Eén van de financiële draaiknoppen, de AFR, zou kunnen worden ingezet om onze eigen multiplier te verhogen.

Tot slot is niet op alle opgaven altijd financiële inzet nodig. Door een andere rol te kiezen, bijvoorbeeld van facilitator in plaats van financier, valt nog steeds impact te realiseren. We beschikken over een hoop kennis en connecties die van waarde kunnen zijn. Het is om deze reden belangrijk om per opgave kritisch te zijn op de doelmatigheid en effectiviteit van de inzet van middelen versus de andere rol die we kunnen vervullen.

Financiën

Ontwikkelingen en voorstellen

Inleiding

In dit deel van de perspectiefnota schetsen we het budgettair perspectief voor de komende vier jaar. Hieronder staan de uitgangspunten die wij hanteren bij het opstellen van het budgettair perspectief. Verder wordt ingegaan op de ontwikkelingen en voorstellen bij deze perspectiefnota. We maken daarbij onderscheid tussen niet-beïnvloedbare mutaties (zoals recente besluitvorming en autonome ontwikkelingen) en beïnvloedbare mutaties. Ook melden we een aantal overige ontwikkelingen. In de twee andere onderdelen staan de liquiditeitsprognose en het eindbeeld van het budgettair perspectief.

Uitgangspunten

Wij hanteren bij het opstellen van het budgettair perspectief standaard de volgende uitgangspunten:

- Wij ramen conform het voorzichtigheidsprincipe alleen voor de eerstvolgende jaarschijf de structurele doorwerking van een eventuele positieve accresontwikkeling. Negatieve accresontwikkelingen verwerken we gelijk meerjarig. De raming baseren we op de laatst bekende circulaire (en dit jaar de maartbrief van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninklijke relaties).
- Wij ramen in lijn met de raming van de accresontwikkeling alleen de structurele doorwerking van de indexatie op de eerstvolgende jaarschijf. De indexatie baseren we op het laatst bekende indexpercentage (HCIP conform CBP). Bij deze perspectiefnota wijken we deels af van het gebruikelijke uitgangspunt. Dat lichten we hieronder nader toe.
- Wij ramen de opbrengsten uit de motorrijtuigenbelasting (MRB) op basis van de gegevens die wij begin van elk jaar ontvangen van de Belastingdienst. Bij de monitor II verwerken we eventuele mee- of tegenvallers.
- Wij ramen onze dividendinkomsten voor 60% structureel en voor 40% incidenteel.

Niet-beïnvloedbare mutaties

Accresontwikkeling provinciefonds n.a.v. het Regeerakkoord

Het nieuwe Regeerakkoord leidt tot een opwaartse bijstelling van het accres. De Rijksbegroting neemt in omvang toe en dat werkt door in de omvang van het Provinciefonds. Daarnaast heeft het Rijk de oploop van de opschalingskorting bevroren. Het accres neemt daardoor structureel toe met € 5 miljoen vanaf 2022. Volgend jaar stijgt het accres met nog eens € 3 miljoen naar € 8 miljoen. In de jaren 2024 en 2025 hadden we de verdere oploop van de opschalingskorting, van € 0,8 miljoen per jaar, al verwerkt in het

budgettaire perspectief. Deze korting vervalt (voorlopig). Vanaf 2026 neemt het accres behoorlijk af vanwege het plafond dat in het regeerakkoord is opgenomen.

Indexering accres provinciefonds

De accresontwikkeling onder a. is gebaseerd op de maartbrief van het Rijk. De ontwikkeling is in de maartbrief gebaseerd op de inflatiecijfers in september 2022. Wij verwachten in de meicirculaire een aanpassing van de ramingen op basis van de nieuwe inflatiecijfers en daarmee een hoger accres. We stellen voor het accres vanaf 2023 met structureel € 4 miljoen te verhogen. Eventuele extra meevallers bij de meicirculaire stellen we voor om toe te voegen aan de buffer voor het opvangen van indexeringen (zie volgende punt).

Indexeringen

Op dit moment is er sprake van zeer ongebruikelijke inflatiecijfers. Dat leidt op verschillende terreinen tot flink hogere kosten die niet binnen budget kunnen worden opgevangen. Op dit moment is moeilijk te overzien wat de lange termijn effecten zijn voor onze begroting. We moeten rekening houden met verschillende scenario's.

Normaal gesproken indexeren we de begroting van het volgende jaar (nu 2023) met de indexcijfers van dit moment (maart huidig jaar). De geharmoniseerde consument- en prijsindex (HICP) bedroeg in maart 5,9%. Niet op alle terreinen zal er evenveel last ondervonden worden van de inflatie, op sommige terreinen meer en op andere terreinen minder. In de wegenbouwsector is het indexpercentage bijvoorbeeld veel hoger dan de HICP. Om deze reden stellen wij voor om de gehele structurele begroting voor volgend jaar met 3% (circa € 4,5 miljoen) te indexeren en daarnaast een buffer te creëren van nog eens structureel € 4,5 miljoen. De buffer voegen we voorlopig toe aan de post onvoorzien en is bestemd voor begrotingsonderdelen die met onontkoombaar hogere kosten worden geconfronteerd. Bij de begroting 2023 komen we waar nodig terug op een nadere invulling van deze buffer.

Het indexcijfer waarmee de begroting 2022 is geïndexeerd was 1,8%. Daarmee loopt onze begroting op sommige onderdelen nu al uit de pas. Om deze reden stellen we voor om op een aantal begrotingsposten dit jaar al extra middelen beschikbaar te stellen. Daarnaast voorzien we op een aantal projecten en programma's nog meer indexeringstekorten, bijvoorbeeld de kosten voor Faunaschade en verschillende infrastructurele projecten zoals de Vloedbeltverbinding. Bij deze perspectiefnota doen we enkel voorstellen om budgetten te verhogen als de tekorten onvermijdelijk en onontkoombaar zijn, bijvoorbeeld vanwege lopende contracten. Bij projecten waar nog moet worden aanbesteed kijken we eerst of de hogere kosten binnen bestaande budgetten en/of met scopewijzigingen kunnen worden opgevangen. Omdat we ook al in de begroting 2022 kunnen worden geconfronteerd met onverwachte extra kosten stellen we voor om de buffer van € 4,5 miljoen al in het lopende jaar 2022 in te laten gaan.

Of de buffer die we aanleggen voldoende zal zijn voor alle prijs- en loonstijgingen is zeer onzeker. Als de huidige ontwikkelingen zich in dit tempo doorzetten, dan zal dat meer incidentele en structurele financiële ruimte vragen óf leiden tot aanzienlijke keuzes. We stellen in elk geval voor om eventuele meevallers bij de meicirculaire te benutten voor het vergroten van de buffer.

Het OV kent een eigen 5 jaars gemiddeld gewogen indexpercentage. De indexatie die dit jaar plaatsvindt loopt daarmee achter ten opzichte van de werkelijke ontwikkeling in het lopende jaar. Eventuele tekorten vangen we op binnen de daarvoor bestemde risicoreserve OV. Voor de lange termijn betekent het hogere indexpercentage in dit jaar dat we met een gemiddeld hogere OV indexatie te maken zullen gaan krijgen.

Indexeringen programma's en projecten Wegen en Kanalen

Het indexcijfer waarmee de begroting 2022 is geïndexeerd was 1,8%. Daarmee loopt onze begroting op sommige onderdelen nu al uit de pas. Om deze reden stellen we voor om op een aantal begrotingsposten dit jaar al extra middelen beschikbaar te stellen. Daarnaast voorzien we op een aantal projecten en programma's nog meer indexeringstekorten, bijvoorbeeld de kosten voor Faunaschade en verschillende infrastructurele projecten zoals de

Vloedbeltverbinding. Bij deze perspectiefnota doen we enkel voorstellen om budgetten te verhogen als de tekorten onvermijdelijk en onontkoombaar zijn, bijvoorbeeld vanwege lopende contracten. Bij projecten waar nog moet worden aanbesteed kijken we eerst of de hogere kosten binnen bestaande budgetten en/of met scopewijzigingen kunnen worden opgevangen.

We stellen voor om als gevolg van vastgelegde contractafspraken voor het beheer en onderhoud van onze wegen in totaal € 2,6 miljoen aanvullend beschikbaar te stellen. Daarnaast stellen we voor om € 9,3 miljoen aanvullend beschikbaar te stellen voor de N35 (knooppunt Raalte). Op basis van de laatste raming kent het project een indexatietekort van € 13,5 miljoen. Op basis van de verhouding tussen de oorspronkelijk scope / bijdragen is ons aandeel in het indexatietekort € 9,3 miljoen. We gaan ervan uit dat Rijkswaterstaat en de gemeente Raalte hun aandeel van het tekort bijdragen.

Opcenten motorrijtuigenbelasting en verkeersveiligheid

Het kabinet heeft mede naar aanleiding van het ROB onderzoek aangekondigd de provincies te compenseren voor de misgelopen belastingopbrengsten vanwege de vrijstelling van elektrische voertuigen (in het kader van het klimaatakkoord). De compensatie over de jaren 2020-2024 zal in 3 termijnen worden uitgekeerd en levert ons de komende drie jaar incidenteel € 7,2 miljoen per jaar op. Omdat de vrijstelling van EV's vanaf 2025 vervalt verwachten we dat we vanaf dan ook structureel extra opbrengsten ontvangen. Tot slot heeft de Belastingdienst de ramingen voor de ontvangsten naar boven bijgesteld, omdat het wagenpark nog steeds groeit. Vanaf 2022 verwachten we structureel € 1,5 miljoen meer te ontvangen.

In het coalitieakkoord is afgesproken dat de meeropbrengsten op de MRB ten gunste komen van maatregelen voor verkeersveiligheid. Bij deze perspectiefnota zijn meerdere voorstellen opgenomen voor aanvullende budgetten die direct te relateren zijn aan verkeersveiligheid. De extra benodigde investeringen voor de N50 (€ 1,9 miljoen), N337 (€ 0,9 miljoen) en de N760 (€ 1,0 miljoen) zijn allen grotendeels in het kader van verkeersveiligheid en bedragen tezamen al meer dan de € 3 miljoen die we in 2022 en 2023 extra verwachten te ontvangen uit de MRB. Daarnaast verhogen we het budget voor de N35 (knooppunt Raalte) met € 9,3 miljoen, waarmee bovendien een belangrijk deel van de compensatie voor de misgelopen MRB ten gunste komt van verkeersveiligheid.

Dividend Enexis

Naar aanleiding van het behaalde jaarrekeningresultaat keert Enexis haar aandeelhouders extra dividend uit. Voor provincie Overijssel betekent dit een extra incidentele ontvangst van € 3,8 miljoen in 2022.

Tekorten wegenprojecten

Naast indexering hebben andere ontwikkelingen geleid tot tekorten op een viertal wegenprojecten (rotonde N337 De Meente Olst, N760 IJsselmuiden-Genemuiden, aansluiting N315/N768 Haaksbergen, Kademuur Ossenzijl). Voor dekking van deze tekorten wordt in 2022 € 770.000 en in 2023 € 3.415.000 aan aanvullende middelen gevraagd.

Monitoring milieu-impact

Op alle bestuurlijke niveaus zijn er afspraken gemaakt over het verminderen van milieu-impact. Om voor infrastructuur invulling te geven aan deze afspraken en om opvolging te geven aan PS besluit 2021/11007, naar aanleiding van het rekenkamerrapport De cirkel rond krijgen (2020/1103779), is er voor monitoring en rapportage structureel € 100.000 per jaar nodig met ingang van 2023.

Road Infrastructure Safety management

In 2022 wordt de EU-richtlijn 2019/1936 in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd. Onderdeel is de verplichting tot het invoeren van nieuwe instrumenten gericht op het structureler en diepgaander monitoren van de verkeersveiligheid op provinciale autowegen en dit toe te passen in het studie en ontwerpproces. Voor de uitvoering van de taken is structureel € 70.000 per jaar benodigd en in 2024 eenmalig € 50.000 extra met ingang van 2023. Er is één keer in de vier jaar € 50.000 extra benodigd.

Concessie Twente

December 2023 loopt de concessie Twente af, momenteel wordt er gewerkt om de aanbesteding te kunnen starten. Gunning van het contract wordt verwacht omstreeks december 2022. Een doorrekening laat zien dat indien wordt vastgehouden aan het huidige budget een forse neergang van het voorzieningenniveau dreigt. Het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) verwacht evenwel dat de reizigers tussen 2023 en 2025 weer op hetzelfde niveau zitten als pré corona. Dit tegen de achtergrond van diverse opgaven zoals de verdere verduurzaming van het openbaar vervoer. Voor de busdiensten is een structurele budgetverhoging van circa € 2,8 miljoen (15% subsidiebudget) met ingang van 2024 noodzakelijk om, in combinatie met het verwachte herstel van reizigersopbrengsten, het huidige voorzieningenniveau op lange termijn te kunnen handhaven. Naar verwachting kan hiervan € 1,2 miljoen gerealiseerd worden binnen kerntaak 4 door een meevaller vanuit de specifieke uitkering decentrale trein- en tramdiensten. We stellen u voor om bij deze Perspectiefnota, voor de tijd dat de concessie loopt, vanaf 2024 aanvullend € 1,6 miljoen beschikbaar te stellen.

Bedrijfsvoering

We zijn kwetsbaar in onze bedrijfsvoering. Naast de toenemende druk op financiën betreft het hier met name onze Informatievoorziening, informatieveiligheid en wet -en regelgeving. Uit extern onderzoek blijkt dat wij onvoldoende toegerust zijn om de opgaven op het gebied van Informatievoorziening en Digitalisering het hoofd te bieden. De formatie is te krap bemenst, met name in de strategische en tactische functies. Dit vangen we nu op door veel in te huren. Daarnaast stijgen ook de exploitatiekosten van de informatievoorziening. Met een groeiende organisatie nemen we meer licenties af, licenties worden duurder, de prijzen van toeleveranciers stijgen. Verder worden we vanuit het Rijk geconfronteerd met nieuwe wet- en regelgeving die groeiende investeringen in onze systemen vragen, inclusief het bijbehorende beheer en onderhoud. Dit alles heeft tot gevolg dat de beschikbare budgetten onvoldoende zijn. Daarnaast is aanvullend budget nodig om een aantal digitale transitie (zaakgericht werken en MS365) die reeds in gang gezet zijn succesvol af te ronden. Denk daarbij aan het ontmantelen van de oude systemen, netwerkschijven en archivering. Ook de kosten voor SSC ONS stijgen. Om de kwaliteit en continuïteit te waarborgen en waar mogelijk te verbeteren vraagt SSC ONS extra budget beschikbaar te stellen.

Samenvattend, gezien voorgaande, stellen wij daarom voor de ten behoeve van de bedrijfsvoering de volgende extra middelen beschikbaar te stellen:

1. Voor de versterking van de personele formatie BV stellen wij voor € 1,8 miljoen structureel beschikbaar te stellen, waarvan € 1,5 miljoen voor de versterking van de I&D organisatie en € 0,3 miljoen voor de financiële functie. Voor de I&D organisatie wordt daarnaast € 0,4 miljoen incidenteel voor 2023 gevraagd.
2. Voor de stijgende exploitatiekosten I&D stellen wij voor om structureel € 0,5 miljoen (in 2023) aflopend naar € 0,2 miljoen in 2026 en daarnaast voor met name het opvangen van de piek in wet- en regelgeving voor de jaren in 2023 en 2024 jaarlijks € 0,75 incidenteel beschikbaar te stellen.
3. Voor de afronding van lopende projecten stellen wij voor € 1,2 miljoen in 2023 en € 0,8 miljoen in 2024 incidenteel beschikbaar te stellen.
4. Voor de stijgende kosten van SSC-ONS stellen we voor in 2022 € 69.000 en vanaf 2023 € 1,228 miljoen structureel beschikbaar te stellen. Daarnaast stellen we voor om in 2022 € 113.000 incidenteel beschikbaar te stellen.

Programma implementatie Omgevingswet

De inwerkingtredingsdatum van de Omgevingswet is wederom uitgesteld. Oorspronkelijk zou de wet in 2018 inwerkingtreden, maar zij is meerdere malen uitgesteld door de complexiteit van de wet en de vertraging in de ontwikkeling van het Digitaal Stelsel Omgevingswet(DSO). Het opleverniveau van het DSO zal bij inwerkingtreding ook nog niet op het niveau zijn dat we met elkaar voor ogen hebben. We zijn daardoor genooddaakt om al lerende te werken met de nieuwe instrumenten en technieken van de omgevingswet. De

implementatie van de omgevingswet vraagt veel van de organisatie, vooral rond de periode van inwerkingtreding. Uitstel leidt tot extra personele inzet, doordat het programmteam langer operatief moet zijn, specialisme vanuit de organisatie langer worden ingezet of ingehuurd en op communicatie, techniek en het stroomlijnen van processen moet in de komende maanden extra worden ingezet om te kunnen anticiperen op wat er tussentijds vanuit het DSO wordt opgeleverd. Daarnaast is er sprake van hogere implementatiekosten en kosten voor tijdelijke maatregelen zoals de aanschaf en uittesten van software, de inrichting van noodscenario's om een minimale dienstverlening naar inwoners en bedrijven te kunnen bieden als het DSO bij inwerkingtreding uitvalt of op onderdelen niet werkt. Voor het aansluiten van onze processen op het Digitaal Stelsel Omgevingswet zijn wij afhankelijk van het tot stand komen van dit landelijke digitale stelsel, dat helaas veel vertraging kent. Er ontstaat dit jaar al te kort voor 2022, omdat alle benodigde acties voor 2023 uitgevoerd moeten worden. Het programma heeft ruim drie ton budget ruimte, maar € 1,9 miljoen nodig. Dit betekent een tekort van € 1,1 miljoen in 2022 en € 0,45 miljoen in 2023. Tegenover de lasten voor de invoering van de omgevingswet staan (op termijn) baten voor het kunnen innen van milieuleges. Hiermee kunnen de lasten voor de invoering van de omgevingswet in de toekomst terugverdiend worden. De lasten gaan hier voor de baten uit. Het moment waarop we de leges mogen innen is afhankelijk van de invoering van de wet. De baten kunnen we daarom nog niet verwerken in de begroting.

Schakels VTH, beheerplannen en stikstof

De inspanningen op het stikstofdossier op het gebied van vergunningverlening, handhaving en toezicht nemen nog steeds toe. De belangrijkste reden zijn de uitspraken die worden gedaan door de Raad van State en regionale rechtbanken. Veel van deze uitspraken maken dat VTH-processen herzien moeten worden en dat lopende dossiers opnieuw doorgerekend/beoordeeld moeten worden. Ook neemt de intensiteit rondom bezwaar/beroep en handavingsverzoeken toe. Denk hierbij aan het legaliseren van PAS-melders, behandeling van handavingsverzoeken en de problematiek rondom 'extern salderen'. We stellen dan ook voor om de tijdelijke inzet op VTH voor 2023 en 2024 te continueren en jaarlijks incidenteel € 1,6 miljoen beschikbaar te stellen.

Als het gaat om de schakel Natuurherstel in de Overijsselse aanpak Stikstof spelen de beheerplannen N2000 een belangrijke rol. De vertraging in de nationale Actualisatie van de Natura 2000 Doelensystematiek, en het opnemen van de Natuurdoelanalyses in de Wet stikstofreductie natuurherstel (Wsn) hebben gevolgen voor de planning en de inhoud van de tweede generatie beheerplannen. Dit betekent dan ook dat we de actualisatie van de beheerplannen niet zijn gestart. Wel is begonnen met de voorbereidingen voor het opstellen van de natuurdoelanalyses, met de ambitie dat de laatste natuurdoelanalyse uiterlijk medio 2023 is vastgesteld. Wij zijn van plan om het opstellen en vaststellen van de 20 beheerplannen waarvoor Overijssel bevoegd gezag is, te spreiden in de tijd om zo optimaal onze capaciteit in middelen en menskracht in te zetten. Dit betekent dat we verwachten vanaf 2024 elk jaar 4 geactualiseerde plannen vast te stellen. Uiteindelijk zijn dan in 2028 alle plannen geactualiseerd. Om de uitvoering van no-regret maatregelen niet afhankelijk te laten zijn van het nieuwe beheerplan, zullen wij tussentijds voor een aantal beheerplannen addenda opstellen. Via deze addenda worden die betreffende maatregelen dan toegevoegd aan het beheerplan. Vanaf 2023 is in de begroting structureel € 190.000 beschikbaar voor het opstellen van de natuurdoelanalyses en het actualiseren van de beheerplannen op basis van de natuurdoelanalyses. Dit is onvoldoende om de bovenstaande activiteiten uit te voeren, daarom stellen we voor aanvullend in 2023 € 295.000 en in 2024 € 150.000 beschikbaar te stellen.

Tegelijkertijd zien we dat aanvullend stikstofbeleid op het gebied van landbouw en andere sectoren nodig is en inzet blijft vragen. Daarnaast ontstaat door jurisprudentie steeds meer duidelijkheid over wat het stikstofbeleid moet inhouden. Om adequaat te handelen en te reageren is daarom ook de komende jaren aanvullende inzet nodig. Zeker ook om de belangen van de landbouw daarin goed mee te kunnen nemen, is extra kennis en inzet op

dit terrein noodzakelijk. Daarnaast willen we ook optimaal gebruik maken van het Nationaal Programma Landelijk gebied en ook dat maakt voor 2023 en 2024 een vergroting van onze inzet ook op het gebied van stikstof beleid noodzakelijk. We stellen voor hier in beide jaren € 605.000 aanvullen beschikbaar te stellen. Daarnaast is structureel € 425.000 aanvullend nodig voor de jaarbijdrage aan BIJ12 voor het PAS-bureau en aan IPO voor de Interprovinciale Programmaorganisatie Stikstof (IPS). Vanwege extra capaciteit (via IPO) en extra ondersteuningscapaciteit (via BIJ12) die daarvoor nodig zal zijn.

Faunaschade en faunaonderzoek

In de provinciale omgevingsverordening en beleidsregels voor faunaschade staan de uitgangspunten voor het toewijzen van tegemoetkomingen in geleden schade. Op dit moment is het beleid om alle schade te vergoeden, waardoor de kosten steeds verder oplopen. Ruim 90% daarvan betreft schade door ganzen. De schade door de wolf was de afgelopen jaren zeer beperkt. In 2022 wordt het faunabeleid herijkt. We hebben aandacht voor onderzoek, preventie en extra maatregelen om verdere stijging van de schadekosten te voorkomen. Op de langere termijn moet dat leiden tot lagere kosten. Voor 2022 is € 525.000 en 2023 is € 385.000 extra nodig om de schade aanvragen te kunnen dekken.

Beïnvloedbare mutaties

Verduurzaming provinciehuis

De provincie Overijssel wil een actieve bijdrage leveren aan de energietransitie. Wij hebben daar een voorbeeldfunctie in. Wij willen onze bijdrage leveren door onze CO2 uitstoot te reduceren (gasloos), ons energieverbruik te verminderen (isolatie, slimme stopcontacten) en door de energie die wij gebruiken zelf op te wekken (zonnepanelen). Dit doen wij niet alleen. Samen met het Interprovinciaal Overleg (IPO) hebben wij daarvoor een routekaart 2030 opgesteld. De geopolitieke situatie laat momenteel zien hoe kwetsbaar we zijn als wij in onze energiebehoefte afhankelijk zijn. Wij willen daarom de verduurzaming in 2023 gaan versnellen en intensiveren. In onze aanpak zoeken we naar 'quick wins' die onze uitstoot zoveel mogelijk beperken en ons energieonafhankelijk(er) maken. Onze investeringen vragen geld, maar verdienen zich door energiebesparingen en eigen energieopwekking voor een groot deel ook terug.

Voor een deel van onze verduurzamingsopgaven is eerder investeringsbudget toegezegd. Dit investeringsbudget is echter niet toereikend om alle gewenste maatregelen in te voeren. Wij vragen daarom een aanvullend investeringsbudget van € 3,5 miljoen in 2023.

Wij moeten onze investeringen activeren en afschrijven. Dit doen wij conform onze financiële verordening. Doordat we meer investeren nemen ook de afschrijvingslasten toe. Voor een groot deel van deze afschrijvingslasten vinden wij dekking in onze exploitatie doordat wij met de voorgestelde maatregelen geld besparen. Maar voor het resterende deel hebben wij geen dekking. Hiervoor vragen wij vanaf 2024 een structurele dekking van € 70.000.

N50 (Kampen – Kampen zuid)

De N50 Kampen Zuid-Kampen is in 2014 door een regionale toezegging van een bijdrage van 50% van de kosten bij IenW op de agenda komen te staan. Op dat moment werd uitgegaan van uitvoeringskosten van € 10 miljoen. Door een aantal oorzaken waaronder te weinig personeel bij Rijkswaterstaat en de Via15 uitspraak over stikstof is de uitvoering van het project vertraagd tot 2023/2024. Bij het maken van een preciezere raming in kader Planstudie is in 2021 naar boven gekomen dat uitvoering in 2023/2024 nu rond de € 15 miljoen zou uitkomen, onder meer door verkeersveiligheidsmaatregelen (verleggen as weg i.v.m. boogstralen). De meerkosten zijn (indien definitief besloten door Rijk en regio en behoudens goedkeuring door de staten) weer voor Rijk en regio. Uitgaande van de eerdere regionale verdeling van de kosten is de bijdrage van de provincie Overijssel € 1,9 miljoen (76,4% van de regionale bijdrage). Met het Rijk is afgesproken dat dit bedrag in 2022 wordt overgemaakt, zodat er vanuit de regio geen indexering hoeft te worden toegepast. Dit is sinds 2014 ook niet gebeurd.

Programma nieuwe Omgevingsvisie Overijssel

Om meer ruimte te bieden voor een intensiever participatietraject en oog te houden voor de kwaliteit van de Omgevingsvisie, hebben we besloten meer tijd te nemen voor de ontwikkeling van de nieuwe Omgevingsvisie. In het najaar 2022 wordt het fundament en vier urgente opgaven ter vaststelling aangeboden aan PS. Uitwerking van dit Fundament zal gebiedsgericht plaatsvinden in gebiedsagenda's, -plannen en/of -programma's. Deze werken we samen met onze partners uit en die vormen weer de basis voor de nieuwe Omgevingsvisie die samen met de catalogusgebiedskenmerken en de verordening in het voorjaar van 2024 voor vaststelling wordt aangeboden. Door een langere doorlooptijd en een intensiever participatietraject, is het huidige budget niet toereikend. Daarnaast ontstaat een tekort door hoger uitvallende kosten voor het maken van een milieueffectrapport en de hiervoor benodigde procedure. Omdat dit een innovatief en breed onderzoek naar omgevingseffecten betreft, zijn meer kosten gemaakt voor analyse, ontwikkeling van indicatoren en onafhankelijk advies van de commissie meer dan vooraf was ingeschat en is extra onderzoek nodig voor de omgevingseffecten van samenhangende keuzes. Het totaal tekort schatten wij in op € 565.000. In het investeringsvoorstel is € 700.000 beschikbaar gesteld. Dit KVO-geld is beschikbaar gesteld t/m 2023. We stellen voor om naast de extra middelen, eveneens de termijn van oplevering en besteding van KVO-middelen t/m 2024 te verlengen.

Soortenmanagement plannen

Verduurzaming van woningen door particulieren is een belangrijk onderdeel van de energietransitie. Hierbij kan echter schade worden berokkend aan beschermde gebouw bewonende vogels en vleermuizen en/of aan hun nest- of verblijfplaatsen. Voor particulieren is een ontheffing vaak geen mogelijkheid en zijn kosten voor ecologisch onderzoek en/of het nemen van maatregelen hoog, zodat dit in de praktijk niet gebeurt. Hierdoor wordt regelmatig de Wet natuurbescherming overtreden. De provincie is verantwoordelijk voor handhaving hierop. Handhaving, handhavingsverzoeken, communicatie en rechtszaken daarover kunnen ertoe leiden dat de verduurzaming stil komt te liggen en dat we daarmee de energietransitie doelstellingen niet gaan halen. Daarnaast is de provincie verantwoordelijk voor het behoud of herstel van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten (zorgplicht).

Het gemeentelijk Soortenmanagementplan (SMP) is de beste optie om overtreding van de wet te voorkómen en gebouw bewonende soorten te beschermen. Een SMP bestaat uit onderzoek naar het voorkomen van populaties van soorten en het nemen van voorzorgsmaatregelen (bijv. natuurinclusief werken door isolatiebedrijven, aanbrengen van nestplaatsen en verbetering van leefgebied). Aan de hand van een SMP kan een gemeente een gebiedsontheffing aanvragen. Particulieren zijn dan vrijgesteld van onderzoeksplicht en het aanvragen van een ontheffing. Het opstellen van een SMP vraagt van gemeenten een forse investering. Om ervoor te zorgen dat zoveel mogelijk gemeenten een SMP gaan opstellen, willen we de gemeenten ondersteunen door middel van een subsidie. Voor deze subsidieregeling, is een totaalbedrag nodig van € 1,25 miljoen, grotendeels lopend in 2023 (deels 2024). De helft van dit bedrag met een maximum van € 625.000, komt ten laste van het programma NEO. Voor de andere helft is incidenteel financiering nodig. Hiervoor kunnen we € 50.000 vrijmaken binnen het budget 'Kaderstelling groene wetten' en € 100.000 binnen het budget 'Soorten op orde'. Voor het resterende deel stellen we voor om aanvullend incidenteel € 475.000 in 2023 beschikbaar te stellen.

Nationaal Programma landelijk gebied

Een belangrijke opgave voor de komende periode is het opzetten van het Provinciaal Programma Landelijk gebied Overijssel (PPLG). Dit programma is een uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het biedt een samenhangende aanpak voor de versnelling van de doelen voor de internationale verplichtingen voor natuurherstel en stikstofreductie (VHR), waterkwaliteit (KRW) en vermindering van de broeikasgasemissies van de landbouw en landgebruik. Het is als zodanig een verbreding van het nu al wettelijk

verplichte gebiedsplan op grond van de Wet stikstofreductie en natuurherstel (Wsn). Dit PPLG moet in 2023 worden vastgesteld. Belangrijk fundament hiervoor wordt gevormd door het perspectief voor de landbouw en de sociaaleconomische aspecten van de opgave. Deze betrekken wij naast de ruimtelijke kwaliteit dan ook in onze aanpak. De lopende uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak stikstof, de ontwikkelopgave Natura2000, de veenweide strategie, de bossenstrategie en de aanpak voor de KRW zullen we uiteraard in samenhang hiermee beschouwen. Het PPLG vormt de basis voor het verkrijgen van middelen uit het Transitiefonds (€ 25 miljard). De uitvoering vindt plaats in de periode 2023-2035. Wij verwachten dat minimaal 10% van de totaal € 25 miljard beschikbaar in het Transitiefonds voor Overijssel beschikbaar zal zijn. Concrete projecten en pilots die nu al als Low Regret kunnen worden aangemerkt zullen we ondersteunen.

Een programma met een dergelijke omvang vraagt om een grote versterking van de uitvoeringscapaciteit van de provincie en haar partners. Omgerekend gaat het dus om minimaal € 2,5 miljard voor een periode van 10 jaar. Voor deze Perspectiefnota overzien we de periode 2022-2023, waarbij de focus ligt op het maken van het Provinciale Programma Landelijk Gebied. De aanpak en organisatie van de realisatiefase daarna, zal keuzes vragen van de nieuwe coalitie over inzet van mensen en middelen. De ervaringen met de Ontwikkelopgave N2000 leren bovendien, dat de programma aanpak stevig moet worden geborgd in de vorm van Integraal Projectmanagement. Uiteraard zullen we hier zoveel als mogelijk werk met werk maken. Deze inverdienmogelijkheden hebben we daarom verdisconteerd bij de extra benodigde impuls voor de jaren 2022 en 2023. Deze zal onder meer aangewend worden voor:

- De bouw van de programma organisatie inclusief de doorvertaling naar deelgebieden;
- Het opstellen van het plan en de daarbij behorende instrumenten w.o. de verordening;
- Het kunnen inspelen op low-regret maatregelen;
- Het vorm en inhoud geven aan het in beeld brengen van de impact van de maatregelen op sociaal-economische vlak;
- Het vorm geven van omgevingsmanagement waaronder communicatie;
- Inspelen op grondposities;
- Het faciliteren van partners voor inbreng van kennis en kunde;
- Opzetten van een goed data en monitoringssysteem;
- Proces middelen voor het verlenen van ad hoc opdrachten en organiseren van bijeenkomst.
- Actualisatie van gebiedsdossiers en het uitvoeringsprogramma drinkwaterwinningen Overijssel in het kader van de Kader Richtlijn Water.

Wij gaan er vanuit dat het Rijk voor deze onderwerpen middelen vanuit het Transitiefonds voor het NPLG beschikbaar zal stellen (met terugwerkende kracht). Op basis hiervan stellen wij voor de aanvullende impuls voor de planvoorbereiding van in totaal € 11,3 miljoen als voorfinanciering in te boeken. Wij willen nog voor de begroting in het najaar zekerheid proberen te verkrijgen over de rijksvergoeding. Hier dringen wij voortdurend op aan. Van het totale bedrag is € 3,1 miljoen benodigd in 2022 en € 8,2 miljoen in 2023. De voorfinanciering stellen we voor tijdelijk te dekken uit zeer waarschijnlijk resterende budgetten in 2022 voor GGA Stikstof van circa € 3,4 miljoen. Het voorstel is om de resterende voorfinanciering van € 7,9 miljoen zo nodig te dekken vanuit de Algemene risicoreserve.

Voor de voorbereiding van het PPLG hanteren wij een gefaseerde aanpak, met Go/No Go-momenten. Wij beginnen dit jaar met een verkennende fase. In deze fase verkennen wij onder meer de maatregelen voor de landelijke doelen voor natuur, stikstof, water en klimaat in Overijssel. Hierbij brengen wij ook de haalbaarheid, betaalbaarheid en sociale en economische effecten van de maatregelen in beeld. En ook wat nodig is voor de ontwikkeling van een robuuste verdienstructuur voor de landbouw en om de leefbaarheid op peil te houden. Voor de eventuele aanspraak op de middelen als voorfinanciering in 2023 leggen we u eind dit jaar een separaat voorstel voor. Hierbij betrekken wij de resultaten van de

verkennende fase.

Tot slot stellen we de separate prestatie (3.5.6) "Provinciaal programma landelijk gebied" toe te voegen aan de Begroting 2022, met als actie: "Wij stellen het provinciaal programma landelijk gebied op en geven daar invulling aan."

Reservering voor cofinanciering

Voor verschillende grote opgaven heeft het Rijk (cofinancierings)middelen beschikbaar. Om de kansen op cofinanciering vanuit het Rijk optimaal te benutten stellen wij voor om € 20 miljoen te reserveren voor mogelijke cofinanciering in 2023. Onderwerpen die hier eventueel voor in aanmerking kunnen komen zijn onder andere: regiodeals, fiets, MIRT, verkeersveiligheid, Regionaal Mobiliteitsprogramma en de woonagenda. Wij komen hier met concrete investeringsvoorstellen bij u op terug.

Vrijval SvN leningen ter afdekking van deelneming Enexis

Binnen de AFR zijn de SvN-leningen afgedekt. Vrijval van deze leningen zijn de afgelopen jaren binnen de AFR bestemd voor de financiering van de nieuwe aandelen Vitens. Deze financiering is voltooid, waarmee er nog circa € 18 miljoen aan afgedekte SvN leningen resteert en de komende jaren 'vrijvalt'. Het voorstel is om deze vrijvallende middelen in te zetten voor de financiering van het (als enige) nog onafgedekte actief Enexis (waarde € 39 miljoen). Daarmee blijven de middelen binnen de AFR. Dit is in lijn met de huidige systematiek (100% financiering eigen vermogen), de ingezette lijn met de vrijval van de SvN leningen en ons voorstel om deze periode niet te draaien aan de stuurknoppen.

Overige ontwikkelingen

Verkoop Fudura

De aandeelhoudersvergadering Enexis heeft op 14 april 2022 ingestemd met de verkoop van Fudura BV, een volle dochteronderneming van Enexis, aan het Nederlandse consortium van DIF Capital Partners en PGGM Infrastructure Fund. We hebben u hierover per brief geïnformeerd op 24 maart 2022 (kenmerk 2022/0058529). De gerealiseerde verkoopwinst Fudura bedraagt € 1,1 miljard. De aandeelhouders (waaronder de provincie Overijssel) treden de komende tijd met elkaar en met Enexis in overleg over de bestemming van deze opbrengst. In de aandeelhoudersvergadering van april 2023 besluiten de aandeelhouders vervolgens over de bestemming van de opbrengst van de verkoop van Fudura. Uw Staten worden vooraf in de gelegenheid gesteld om wensen en bedenkingen kenbaar te maken.

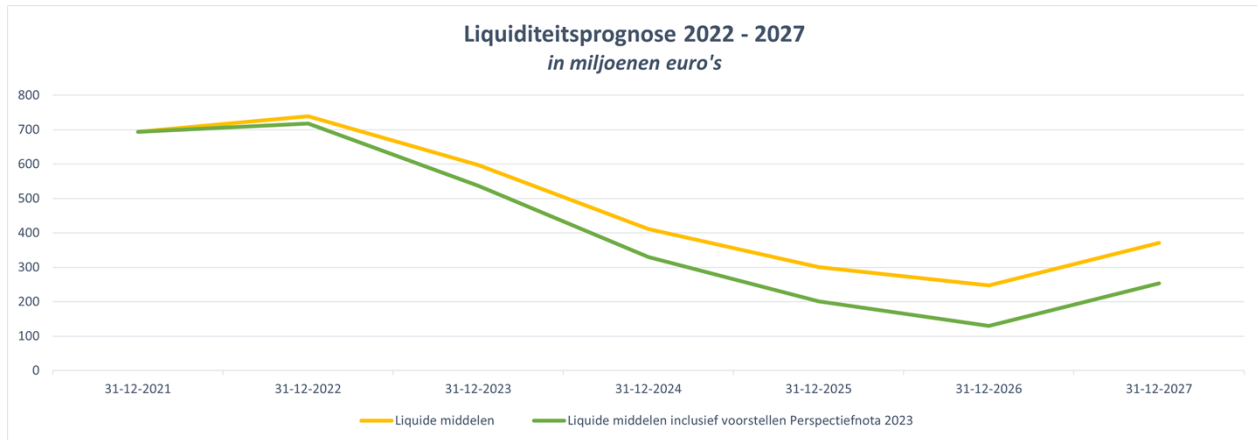
Liquiditeitsprognose

Liquiditeitsprognose 2022 - 2027

Liquiditeitsprognose

Om inzicht te krijgen in onze toekomstige liquiditeitspositie stellen wij een liquiditeitsprognose op. De verwachte structurele en incidentele inkomsten en uitgaven zijn hierin verwerkt. Het is belangrijk om vast te stellen dat er de komende jaren voldoende geld beschikbaar om de uitgaven te kunnen betalen. Een dreigend negatief saldo betekent dat de Provincie tijdig geld (leningen) moet gaan aantrekken. Dit zal zeer waarschijnlijk rentekosten met zich meebrengen.

De prognose voor de jaren 2022 tot en met 2027 is hieronder weergegeven.

Toelichting op grafiek

De bovenste, gele lijn laat de liquiditeitsontwikkeling zien op basis van het liquiditeitssaldo per 31-12-2021 en de geraamde inkomsten en uitgaven.

De onderste, groene lijn laat deze liquiditeitsontwikkeling zien indien de voorstellen zoals opgenomen in de Perspectiefnota 2023 overgenomen worden.

Er is sprake van een afnemende liquiditeitspositie vanaf 2022. De belangrijke oorzaken zijn:

- onze obligatieportefeuille neemt sterk af de afgelopen jaren en draagt daarmee aanzienlijk minder bij aan onze liquiditeiten.
- er is nog veel budget aanwezig in de Uitvoeringsreserve Natuurnetwerk Nederland (€ 262 miljoen) en de reserve Uitvoering kwaliteit van Overijssel (€ 227 miljoen). Dit zal de komende jaren voor een groot deel uitgegeven worden.
- een aantal investeringsprojecten leiden tot grote uitgaven, zoals de Zwartewaterbrug (€ 66 miljoen), de Vechtdalverbinding (€ 50 miljoen) en de Vloedbeltverbinding (€ 40 miljoen).
- voor de N35 is een bijdrage toegezegd aan het Rijk (€ 100 miljoen)
- er is rekening gehouden met uitgaven vanuit het Grondfonds (€ 100 miljoen)

In 2022 lost de BNG-Bank € 49,5 miljoen af op haar leningen. Dit compenseert eenmalig de bovenstaande dalende tendens.

Vanaf 2026 laat de grafiek een stijging van onze liquiditeitspositie zien. Dit wordt veroorzaakt doordat de incidentele uitgaven vanuit de reserves en investeringen dan aanzienlijk lager zijn en doordat we € 66 miljoen ontvangen van het Energiefonds Overijssel vanuit de aflossing op de corporatieleningen.

Veel onzekerheden in de liquiditeitsprognose

De liquiditeitsprognose kijkt een aantal jaren vooruit. Consequentie daarvan is dat de prognose van nature onzeker is. Onzekerheden zitten in de omvang van de ontvangsten en uitgaven en het tijdstip waarop deze gelden ontvangen en uitgegeven worden. Uit de afgelopen jaren blijkt dat de liquiditeitsprognose structureel een te negatief beeld gaf van de ontwikkeling van het liquiditeitssaldo. In werkelijkheid was het liquiditeitssaldo steeds hoger dan ingeschat. Gebaseerd op een analyse over 2021 hebben we in de nu voorliggende liquiditeitsraming rekening gehouden met de leerpunten uit 2021. Toch blijven er nog veel onzekerheden over die een forse impact kunnen hebben op het liquiditeitssaldo.

De grootste onzekerheden in de liquiditeitsprognose zijn:

- leningen BNG Bank: we hebben in 2015 en 2016 voor € 75 miljoen aan leningen verstrekt aan de BNG Bank met een looptijd van 60 jaar. De BNG Bank lost hiervan in 2022 € 50 miljoen vervroegd af. In de liquiditeitsprognose zijn we uitgegaan dat

de BNG Bank de resterende lening van € 25 miljoen niet vervroegd aflost in de komende jaren.

- het Energiefonds Overijssel (EFO) kan binnen de huidige lening faciliteit nog enkele tientallen miljoenen euro's opvragen bij de provincie. Het is lastig inschatten wanneer en hoeveel geld EFO de komende jaren gaat opvragen, temeer daar EFO nu ook een lening-overeenkomst van € 50 miljoen met de Europese Investeringsbank heeft afgesloten.
- anticiperend grondfonds: in de liquiditeitsprognose is de aanname gedaan dat de beschikbare € 100 miljoen volledig uitgegeven gaat worden. Ook is een inschatting gemaakt van de jaarschijven waarin deze uitgaven zullen vallen. Dit is echter zeer onzeker.
- specifieke uitkeringen: we ontvangen steeds meer geld via specifieke uitkeringen (spuks) van het Rijk. Het is lastig inschatten voor de komende jaren hoeveel spuks we gaan ontvangen, om hoeveel geld dit gaat en wanneer de uitgaven op deze spuks gaan lopen. Met name bij de SPUK Natuur en de SPUK Zoetwatervoorziening Oost Nederland (waar de Provincie Overijssel de kassiersfunctie heeft), zijn de bedragen fors en de onzekerheden groot.
- voor het Nationaal programma landelijk gebied stelt het Rijk € 25 miljard beschikbaar. Op moment van schrijven van deze tekst is nog niet duidelijk of, hoe en wanneer deze gelden beschikbaar komen voor de provincies.
- Enexis heeft haar dochter Fudura verkocht. Er is nog geen besluitvorming of de verkoopwinst binnen Enexis blijft of (deels) uitgekeerd gaat worden aan de aandeelhouders. We hebben daarom hiervoor geen ontvangsten geraamd.

Onderscheid Treasury (= geld) versus Financiën (= budget)

Treasury en Financiën hebben raakvlakken, maar zijn fundamenteel verschillend. Treasury houdt zich bezig met feitelijke geldstromen (inkomsten en uitgaven) en het beschikbaar zijn van voldoende geld, terwijl Financiën werkt met (administratieve) baten en lasten en gaat over het beschikbaar zijn van voldoende budgettaire ruimte. Treasury moet zorgen dat er voldoende geld beschikbaar is voor de uitgave ineens, Financiën dat er budget beschikbaar is voor de dekking van de uitgave.

Bij de perspectiefnota besluit Provinciale Staten op basis van de beschikbare budgettaire ruimte, en niet op basis van de beschikbare liquide middelen. De beschikbare liquide middelen zijn vooral relevant op het moment dat er (in de toekomst) een liquiditeitstekort dreigt te ontstaan en er geld aangetrokken zou moeten worden.

In de volgende tabel zijn de belangrijkste verschillen tussen Treasury en Financiën geduid:

Aspect	Treasury	Financiën
Denkt in termen van	Feitelijke kasstromen	Baten en lasten
Activiteit	Financieren	Dekken
Verantwoordelijkheid	Aanwezigheid van geld	Aanwending van budgetten

Voorbeeld: een investering leidt tot een uitgave ineens (= Treasury) en via de meerjarige afschrijvingen tot een meerjarig budgettair beslag (= Financiën).

Budgettair perspectief

Inleiding en toelichting

De beginstand van het budgettair perspectief is gebaseerd op de stand ten tijde van de Begroting 2022, inclusief de effecten van het breed aangenomen amendement met aanvullende voorstellen. In onderstaande overzichten zijn de mutaties/voorstellen bij deze

perspectiefnota verwerkt. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen niet-beïnvloedbare en beïnvloedbare mutaties.

Niet- beïnvloedbare mutaties

De belangrijkste ontwikkelingen zijn toegelicht in het hoofdstuk 'toekomst provinciale financiën' en het voorgaande onderdeel 'ontwikkelingen'. Het regeerakkoord leidt tot extra structurele ruimte, maar daar tegenover staat een aantal grote structurele claims, waardoor per saldo de ruimte in 2026 onveranderd blijft. Door het jaarrekeningresultaat van ruim € 25 miljoen en de compensatie voor de misgelopen opcenten op de MRB ontstaat wel extra incidentele ruimte.

Beïnvloedbare mutaties

Het aantal beïnvloedbare mutaties bij deze perspectiefnota is beperkt. De ruimte voor aanvullende keuzes is dan ook gering. Het voorstel is om het grootste deel van de resterende ruimte te reserveren voor cofinanciering (€ 20 miljoen). Voor de resterende ruimte van ruim € 4 miljoen kunt u eventueel aanvullende voorstellen doen.

Ruimte voor volgende coalitieperiode

De huidige financiële positie is solide en meer dan gezond. Deze periode hebben we ervoor kunnen zorgen dat de structurele begroting in evenwicht is gebleven en op termijn in evenwicht blijft. Juist doordat we voorzichtig waren met het ramen van bijvoorbeeld het accres en terughoudend zijn geweest met structurele investeringen, zijn we in staat om bij deze perspectiefnota grote tegenvallers (bijvoorbeeld door inflatie) op te vangen. Voor de volgende coalitieperiode is er ondanks het veranderde perspectief daardoor nog wel bewegingsruimte. Met een reservering van in totaal € 50 miljoen is er daarnaast ook incidentele ruimte om te kunnen blijven investeren in Overijssel.

Ondanks de incidentele reserveringen die wij hebben gemaakt, is de volgende coalitieperiode minder incidenteel te besteden dan we in de afgelopen jaren gewend waren. Zoals geschetst in het onderdeel 'toekomst provinciale financiën' wordt de afhankelijkheid van de structurele inkomsten wordt groter. Daarbovenop is de onzekerheid over de toekomstige financiering zeer groot.

De ruimte vanaf 2026 blijft zoals in de voorgaande hoofdstukken geschetst wel zeer onzeker. In het onderstaande perspectief zijn de accresstijgingen van 2024 en 2025 nog niet opgenomen, die cumulatief zouden optellen tot ruim € 5 miljoen. Als we deze zouden meerekenen, zou de terugval in 2026 ruim € 10 miljoen bedragen. Als het Rijk geen stappen onderneemt en zelfs prijsstijgingen niet zal compenseren, dan kan de terugval nog verder oplopen.

Budgettaire perspectief 2022-2026

Budgettaire perspectief totaal						
	Algemene reserve	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Saldi conform Begroting 2022	12.691	0	903	15.983	13.287	13.287
Actualisering begroting	20.837	-26.826	-3.166	2.821	4.521	-1.011
Beïnvloedbare mutaties	0	-22.070	-600	-350	-70	-70
Niet-beïnvloedbare mutaties	20.837	-4.756	-2.566	3.171	4.591	-941
Beschikbare budgettaire ruimte	33.528	-26.826	-2.263	18.804	17.808	12.276
Mutatie vrije ruimte Algemene Reserve	-29.089	26.826	2.263	0	0	0

Nieuw budgettair perspectief	4.439	0	0	18.804	17.808	12.276
-------------------------------------	--------------	----------	----------	---------------	---------------	---------------

Structureel budgettair perspectief						
	Algemene reserve	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Structurele saldi conform Begroting 2022		12.689	5.657	5.161	3.868	3.868
Actualisering begroting		-11.403	-3.925	-60	4.461	-321
Beïnvloedbare mutaties	0	0	50	-70	-70	-70
Niet-beïnvloedbare mutaties	-11.403	-11.403	-3.975	10	4.531	-251
Nieuw structureel saldo		1.286	1.732	5.101	8.329	3.547

Incidenteel budgettair perspectief						
	Algemene reserve	Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Incidentele saldi conform Begroting 2022	12.691	-12.689	-4.754	10.822	9.419	9.419
Actualisering begroting	20.837	-15.423	759	2.881	60	-690
Beïnvloedbare mutaties	0	-22.070	-650	-280	0	0
Niet-beïnvloedbare mutaties	20.837	6.647	1.409	3.161	60	-690
Nieuw incidenteel saldo exclusief AR	33.528	-28.112	-3.995	13.703	9.479	8.729
Mutatie vrije ruimte Algemene Reserve	-29.089	26.826	2.263			
Nieuw incidenteel saldo	4.439	-1.286	-1.732	13.703	9.479	8.729

Mutaties budgettair perspectief

Bedragen x €1.000

	AR	2022	2023	2024	2025	2026
Structurele en incidentele baten en lasten						
Structureel - Niet beïnvloedbaar						
Monitor Overijssel 2021-II	0	-24	4.716	5.133	5.154	5.154
Jaarverslag 2021	0	-7.480	-4.268	0	0	0
Accresontwikkeling provinciefonds n.a.v. het Regeerakkoord	0	5.000	8.000	8.800	9.600	5.000
Indexering accres provinciefonds	0	0	4.000	4.000	4.000	4.000

Structurele en incidentele baten en lasten	AR	2022	2023	2024	2025	2026
Opcenten motorrijtuigenbelasting	0	1.500	1.500	1.500	5.000	5.000
Monitoring milieu- impact	0	0	-100	-100	-100	-100
Road infrastructure Safety Management	0	0	-70	-120	-70	-70
Concessie Twente	0	0	0	-1.600	-1.600	-1.600
Bedrijfsvoering	0	-69	-3.528	-3.378	-3.228	-3.228
Schakels VTH, beheerplannen en stikstof	0	0	-425	-425	-425	-425
Indexeringen	0	-7.700	-13.800	-13.800	-13.800	-13.800
Toevoegen jaarsschijf	0	0	0	0	0	-182
Indexeringen programma's en projecten Wegen en Kanalen	0	-2.630	0	0	0	0
Totaal Structureel - Niet beïnvloedbaar	0	-11.403	-3.975	10	4.531	-251
Incidenteel - Niet beïnvloedbaar						
Monitor Overijssel 2021-II	-79	24	-934	57	60	60
Amendement Begroting 2022	-4.700	0	0	0	0	0
Jaarverslag 2021	25.616	7.480	4.268	-166	0	0
Opcenten motorrijtuigenbelasting (incl. compensatie inkomstenderving)	0	7.200	7.200	7.200	0	0
Dividend Enexis	0	3.751	0	0	0	0
Tekorten wegenprojecten	0	-770	-3.415	0	0	0
Bedrijfsvoering	0	-113	-2.350	-1.550	0	0
Programma implementatie Omgevingswet	0	-1.100	-450	0	0	0
Schakels VTH, beheerplannen en stikstof	0	0	-2.525	-2.380	0	0
Faunaschade en faunaonderzoek	0	-525	-385	0	0	0
Toevoegen jaarschijf	0	0	0	0	0	-750
Indexeringen programma's en projecten Wegen en Kanalen	0	-9.300	0	0	0	0
Totaal Incidenteel - Niet beïnvloedbaar	20.837	6.647	1.409	3.161	60	-690
Structureel - Beïnvloedbaar						
Verduurzaming provinciehuis	0	0	0	-70	-70	-70
Soortenmanagement plannen	0	0	50	0	0	0
Totaal Structureel -	0	0	50	-70	-70	-70

Structurele en incidentele baten en lasten	AR	2022	2023	2024	2025	2026
Beïnvloedbaar						
Incidenteel - Beïnvloedbaar						
Reserveren voor cofinanciering	0	-20.000	0	0	0	0
Soortenmanagement plannen	0	0	-525	0	0	0
Programma nieuwe Omgevingsvisie Overijssel	0	-160	-125	-280	0	0
N50 (Kampen - Kampen Zuid)	0	-1.910	0	0	0	0
Totaal Incidenteel - Beïnvloedbaar	0	-22.070	-650	-280	0	0
Structurele en incidentele baten en lasten	-20.837	26.826	3.166	-2.821	-4.521	1.011